

SAYI : 36
1991

• TMMOB • ZIRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI YAYIN ORGANI •

TARIM VE MÜHENDİSLİK

TARIM HAFTASI '91

1980-1990
DÖNEMİNDE
TARIM

TARIM HAFTASI '91

SEMPOZYUM

1980 - 1990 TÜRKİYE TARIMI

7 - 9 Ocak 1991
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
Toplantı Salonu
Bakanlıklar / ANKARA

Tarım Haftası '91 etkinlikleri kapsamında Odamızca düzenlenen "1980-1990 TÜRKİYE TARIMI SEMPOZYUMU" nu onurlandırmanızı diler, saygular sunarım.

Mahir GÜRBÜZ
T M M O B
Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı

7 Ocak 1991

I. Oturum 9.30 - 10.30
Açılış

Başkan : Prof.Dr.Akif KANSU
Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanı

Açılış Konuşması : Mahir GÜRBÜZ
TMMOB Ziraat Mühendisleri
Odası Başkanı

Konuk Konuşmacı : Erdal İNÖNÜ
SHP Genel Başkanı

II. Oturum 11.00 - 13.00

MESLEK KURULUŞLARINCA
DÖNEMİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Başkan : Teoman ALPTÜRK
TMMOB Başkanı

Sunuslar : - Osman ÖZBEK
Türkiye Ziraat Odaları Birliği
- Doç.Dr.Yücel ÇAĞLAR
TMMOB Orman Mühendisleri Odası
- Adnan KORKMAZ
Veteriner Sağlık Derneği
- İbrahim YETKİN
Türkiye Ziraatçılar Derneği
- Dr.Yücel AKINCI
Türk Veteriner Hekimler Birliği
- Prof.Dr.Cemal TALUĞ
TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası

III. Oturum 14.30 - 17.30

TARIM POLİTİKALARI

Başkan : Prof.Dr.Necmi SÖNMEZ
TKV Mütevelli Heyeti Başkanı

Sunuslar : - Tarıma Yönelik Kamu Politikaları
Prof.Dr. Gülcen ERAKTAN
- Tarım Ürünleri İç ve Dış
Piyasalarındaki Gelişmeler
Prof.Dr. Ergun KİP

Tartışmacılar : - Prof.Dr.Asaf Savaş AKAD
- Prof.Dr.Yakup KEPENEK
- Prof.Dr.Z. Gökaltıp MÜLAYİM

8 Ocak 1991
9.30 - 10.30

Konuk Konuşmacı : Süleyman DEMİREL
DYP Genel Başkanı

IV. Oturum 11.00 - 13.00

TARIM-SANAYİ İLİŞKİLERİ

Başkan : Dr. Namık Kemal KILIÇ
Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı

Sunuslar : - Makro Ekonomik Yaklaşımlar
Açısından Tarım Sanayi İlişkileri
Prof.Dr.Bibey KURUÇ
- Tarım-Sanayi İlişkilerindeki
Gelişmeler
Dr.Meftune EMİROĞLU

Tartışmacılar : - Şinasi ERTAN
- Aykut GÖKER
- Prof.Dr.Turan GÜNEŞ

V. Oturum 14.30 - 17.30

TARIM KESİMİNDE DEĞİŞİM

Başkan : Prof.Dr.Ayhan Güven GÜRKAN
SHP Kurucu Genel Başkanı

Sunuslar : - Tarımsal Yapısal Değişim
Prof.Dr.Metin TALİM
- Tarım Kesiminde Gözlenen
Yapısal Değişim
Prof.Dr. Nurettin YILDIRAK

Tartışmacılar : - Prof.Dr.Suat ANSOY
- Prof.Dr.Korkut HORATAY
- Prof.Dr.Gülen KAZGAN

9 Ocak 1991
9.30 - 10.30

Konuk Konuşmacı : Lutfullah KAYALAR
Tarım Orman ve Köyşekeri Bakanı

VI. Oturum 11.000 - 13.00

GAP'TA TARIMSAL ALTYAPI

Başkan : Kâzım İNAN
Devlet Bakanı

Sunuslar : - Dr.Hürman OCAKLI
GAP İdarisi Başkanlığı
- Özden İLLEN
DSİ Genel Müdürlüğü
- Erdiğün YÜCEL
Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Dr.Ahmet SAYLAM
Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
- Prof.Dr.Osman TEKİNEL
Çukurova Üniversitesi
Ziraat Fakültesi

Tartışmacılar : - Prof.Dr.Ali BALABAN
- Prof.Dr.Aytekin HERKMAN
- Doç.Dr.Durmuş TARAĞLI

VII. Oturum 14.30 - 17.30

DÖNEMİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE TÜRKİYE TARIMININ GELECEĞİ

Başkan : Prof.Dr.Mümtaz SOYSAL

Katılanlar : - Metin GÜRDERE
Anavatan Partisi
Genel Başkan Yardımcısı
- Prof.Dr.Abdülkadir ATEŞ
Sosyal Demokrat Halkçı Parti
Genel Sekreter Yardımcısı
- Prof.Dr.Tansu ÇİLLER
Doğru Yol Partisi
Genel Başkan Yardımcısı
- Ahmet AKIN
Demokratik Sol Parti
Merkez Danışma Kurulu Üyesi
- Fehim ADAK
Refah Partisi
MKYK Üyesi

TARIM HAFTASI '91 ETKİNLİKLERİ

- 6 Ocak 1991 Basın Toplantısı
7 Ocak 1991 Anıtkabire Çelenk Konuşması
7-9 Ocak 1991 1980-1990 Türkiye
Tarımı Sempozyumu
10 Ocak 1991 "Nasıl Bir Tarım Eğitimi" yazı
yarışması ödül töreni
Yer : Ankara Üniversitesi Ziraat
Fakültesi Konferans Salonu
10 Ocak 1991 Kokteyl
12 Ocak 1991 Bayrak Balosu

TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI

NASIL BİR TARIM EĞİTİMİ ?
YAZI YARIŞMASI

ÖDÜL TÖRENİ

İZLENCE

- AÇILIŞ KONUŞMALARİ
- Yarışmanın Genel Değerlendirilmesi
- Ödül Alan Çalışmaların Sunuluşu
- Em. Prof. Dr. Arif AKMAN : Benim Öğrenciliğim
- Abdi ÖZKÖK (Em. Parlamenter Z.Y.M.) Benim Öğrenciliğim
- Öğrenci Forumu

10 OCAK 1991 SAAT : 14.00 A.Ü. ZİRAAT FAKÜLTESİ MERASİM SALONU

ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI

Adına Sahibi
Mahir GÜRBÜZ

Sorumlu Yazışları Müdürü
Atilla GÖKTÜRK

YAZI YAYIN KOŞULLARI

Yazılar, dosya kağıdına, daktilo ile seyrek satırla iki kopya olarak yazılmalı, yazı özeti, yazarın kısa özgeçmişi, adres ve telefonları ile birlikte gönderilmelidir. Yazı eki olan fotoğraflar net ve temiz olmalı, grafik ve şekiller basım için aydınlar ya da beyaz kağıda rapido ile çizilmelidir. Özgün ve derleme yazılarda yararlanılan kaynaklar, çeviri yazılarda ise çevirinin yapıldığı kaynak belirtilmelidir.

Gönderilen yazılar yayınlansın ya da yayınlanmasın yazarına geri verilmez.

Özgün ve derleme yazılarda fikir ve görüşler yazarına, çeviriden doğacak sorumluluk ise çevirene aittir. Ziraat Mühendisleri Odası'nı ve Tarım ve Mühendislik Dergisi'ni hiçbir şekilde bağlamaz.

Yayın Kurulu, gönderilen yazılar üzerinde gerekli gördüğü düzeltmeyi yapmaya yetkilidir.

Dergide yayınlanmış yazılar kaynak göstermek kolayıyla başka yayın organlarında yayınlanabilir ya da aktarılabilir.

ABONE KOŞULLARI

Ziraat Mühendisleri Odası

Türkiye'deki üyelerine parasız gönderilir.

Bir adet dergi bedeli : 3.000.- TL.

Bir yıllık abone bedeli : 12.000.- TL.

Ziraat Fakültesi öğrencilerine % 50 indirim yapılır.

YÖNETİM YERİ

Ziraat Mühendisleri Odası

Karanfil Sok. 34/14

Kızılay-ANKARA

Tel: 125 05 55 - 118 31 15

REKLAM FİYATLARI VE KOŞULLARI

Arka Dış Kapak : 750.000.- TL.

Ön İç Kapak : 600.000.- TL.

Arka İç Kapak : 500.000.- TL.

İç Sayfa : 350.000.- TL.

1/2 Sayfa : 300.000.- TL.

1/4 Sayfa : 200.000.- TL.

Bu fiyat siyah-beyaz baskılar için geçerlidir. İç ve dış kapaklarda renkli baskı istenilebilir. Ek renk kullanıldığında her ek renk için 90.000.- TL. ek ödeme yapılır. Derginin sayfa boyutları 20x27 cm'dir. Reklam filmlerinin hazırlanmasında bu boyutların göz önüne alınması ve filmlerin pozitif olması gerekir.

Sürekli reklam yayınlanması isteklerinde % 20 indirim yapılır.

SAYI: 36/1990

İÇİNDEKİLER

Yorum.....	2
Ziraat Müh.ligi Eğitim - Öğretim ve İstihdam	3
Yerel Yönetimlerle, Olumlu İşbirliği.....	4
Kırsal Kesimde Örgütlenme ve Tartışılabilir Yaklaşımlar	
M. GÜRBÜZ.....	5
Kamu Yönetimine Demokratik Katılım	8
Ziraat Müh.ligi Yetki Tüzüğü	8
G.Doğu Anadolu Projesi Tarımsal Altyapıyı Geliştirme Sorunları	
Prof.Dr. A.BERKMAN	9
Gelişmeyen İhracat Tarım Ürünleri	
Doç.Dr. A. ŞAHİNÖZ.....	13
Tarım Kesimi ve Fiyatlar	
Prof.Dr. Yakup KEPENEK	15
Yan Ödeme ve Özel Hizmet Sorununa	17
Ulusal ve Uluslararası Hukuk Açısından Memurların Sendikal Hakları.	
Prof.Dr. Mesut GÜLMEZ	18
Avrupa Topluğu Karşısında Türkiye Tarımının Durumu	
A.KARABAĞLI - A. ÇEVİKER.....	21
Heryıl Kutlanan "Dünya Gıda Günü"nde Odamız Görüşleri	25
Mesleki Duyarlılık.....	26
Tarım Sektörü ve Kalkınma Sorunları Üzerine.	
Rıfat DAĞ	27
"Tekstil Sektörü Açısından GAP Projesi" Açık Oturumu	29
"Laiklik" konusundaki Haber.....	29
Söyleşi : GAP	
Dr. H. OCAKLI.....	30
10. Dünya Gıda Günü Nedeniyle	
"Gıda ve Denetim" Simpozyumu.....	33
Tüm Yerel Yönetimlere İşbirliği Çağrısı	34
AR-GEL Toplantısına	35
Odamız Ege Bölge Şubesi Bina Alım Kampanyası Sürüyor.....	35
Odamız AKAP Toplantılarına Katılıyor	35
Teşekkürlerimiz.....	36
İstanbul Bölge Şubesi Yemeği	36
1991 Yılında Hayvancılık Kongresi Düzenlenecek	36
Yitirdiklerimiz	37
Tarım Haftası, 1991 Kutlama Etkinlikleri Hazırlıkları Sürüyor	39
Eşgüdüm Toplantıları.....	36

Ziraat Mühendisleri Odası Şubeleri

Adana Şube : Kurtuluş Mahallesi 308. Sokak
Ersayılır Apt. Tel: 32817

Diyarbakır Şube : Paşa Konağı Yanı Yandum Apt.
Kat: 2 Tel: 255 68

İstanbul Şube : İstiklal Caddesi Mis Sok. No: 22/3
Beyoğlu Tel: 151 31 65

İzmir Şube : Kenet Sitesi 1479. Sok. No: 20/8
Alsancak Tel: 22 00 68

Üç ayda bir yayımlanır.
Kapak: Savaş ÇEKİÇ

Baskı: MAYA
Matbaacılık Yay. Ltd. Şti.
Tel: 118 01 53

Yorum

İnsanoğlunun gelişmek, daha iyiye ulaşmak ve daha iyi yaşamak arzusu ile dolu olan tarihi gelişim süreci, her birisi bir sonrakine zemin hazırlayan ekonomik, sosyal ve siyasi olaylar zincirinin evrelerinden oluşmuştur. Benzer gerçekler taşıyan bu evreler, zaman ve oluş biçimi yönünden her toplumda farklı bir seyir izlemiştir, bu da toplumların gelişmişlik düzeyini her dönemde etkilemiştir. Nitekim, dünya ülkeleri bugün uluslararası platformda ekonomilerinin seviyesine göre sınıflandırılmakta ve rol almaktadırlar. Bu sınıflandırmaya göre "Gelişmekte olan bir ülke" konumundaki Türkiye ekonomisinin yanı sıra sosyal ve siyasal yapısı ile de bu tanıma uygun bir görüntü sunmaktadır.

1950'li yılların başında çok partili sisteme geçişle birlikte "gerçek" demokrasiye ulaştığı kanısına kapılan ve "Küçük Amerika" hayallerinin peşinde koştu-rulan ülkemizin, demokrasi arayışları dönem dönem yapılan müdahalelerle düzeltilmeye (!) çalışılmıştır. Yapılan her düzeltme (!) yerine oturma çabasındaki ekonomik ve sosyal yapıyı bir kere daha sarsmış çözümler yerine daha boyutlu sorunlar çıkarmıştır.

Bu düzeltmelerden (!) en sonuncusu ile başlayan 1980-1990 süreci, kamuoyumuzda 24 Ocak kararları olarak bilinen, sürece damgasını vuran, ekonomik tedbirler paketinin hayata geçirilmesi için de uygun koşulların yaratıldığı bir dönemdir. Çünkü, 12 Eylül 1980 ile başlayan süreç yalnızca siyasi tablonun değişmesini değil, uygulamak istenen ekonomik ve sosyal politikalar için üst yapıda da yasal düzenlemelerin yapıldığı, geniş halk kitlelerinin kişisel ve toplumsal taleplerinin büyük ölçüde gözardı edildiği bir dönemdir. Nitekim, dönemin başlangıcında 12 Eylül'cülerin atamaları ile de tam yetkili olarak göreve gelen ve ekonomik politikalarını uygulayan ekip daha sonra da oluşturdukları siyasi partinin seçimi kazanması ile aynı programı, siyasi iktidar olarak sürdürmüşlerdir. Meclis çoğunluğu ile kesintisiz görev süresi yönünden son otuz yılın en şanslı iktidarına sahip olunan bu dönem, tüm yönleri ile ülkemiz açısından ilginç ve tartışmalı uygulamalara tanık olmuştur. Kimilerine göre iş bitirici milyonların, köşe dönücülerin cirit attığı, devlet eliyle yolsuzluklara zemin hazırladığı, kimilerine göre de "Çağ Atlayan Türkiye" nin yaratıldığı bir süreçtir bu dönem. Ancak şurası çok açıktır ki, yaşadığımız bu sürecin ekonomik ve sosyal gelişmelerinin ve sonuçlarının değerlendirilmesi, gelecekle ilgili kararların alınmasında, sağlıklı adımların atılmasında etkin bir rol oynayacaktır.

Sürecimizin başlangıcı olan 1980 yılına kadar tirmanan ve sıkı yönetim ortamında da devam eden terör, 12 Eylül Harekâtının gerekçesi olmuş, Bu harekât da bugün bile halâ tartışılmakta olan ekonomik, siyasi ve sosyal birçok olayın seyrini değiştirmiştir. Anayasanın askıya

alınması, meclisin kapatılması, siyasi partilerin çalışmalarının durdurulması, bağımsız yargı organlarının karar yetkisinin engellenmesi, kişi hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılması ile başlayan askeri süreç, sistemli ve bilinçli bir şekilde aynı çizginin geliştirilerek sürdürülmesi ile devam etmiştir. Yerel yönetimlerin değiştirilmesi, özel ve kamuya ait her türlü işyerinde askeri önlemlerin alınması vb. uygulamaların oturmasını izleyen süreçte bedenimize büyük geldiği belirlenen 1960 Anayasası daraltılmış ve demokratik! bir oylama ile sivil cumhurbaşkanı ! ile birlikte halka onaylatılmıştır. Bu sayede, çeşitli toplum kesimlerinin, demokratik kitle örgütlerinin, sendikaların siyaset yapması yasaklanmış, çalışma yasaları yeniden düzenlenmiş, üniversitelerin bir merkezden idaresini sağlayan, bilimsel ve demokratik özerkliklerini tamamen ortadan kaldıran YÖK'ün varlığı ile bu olumsuz ortam iyice pekiştirilmiş, geçmişte kısmi de olsa özerk olan birçok kurum uzaktan kumandalı hale getirilmiştir. Daha sonraki sivil yönetime geçiş süreci, insan hakları ihlali ve antidemokratik uygulamalar ile sürmüş, 12 Eylül'ün bir diğer gerekçesi olan çok sesli ve uyumlu bir demokrasi ortamının sağlanması gerçekleştirilememiştir. Atatürk'çülük iddialarına karşın lâiklik ilkesine açık saldırılar 12 Eylül yönetiminin geliştirdiği ortamda gerçekleşmiştir.

Bu dönemde devletçi ekonomik sistemin, korumacı dış ticaret rejiminin ve ulusal sanayi anlayışının değiştirilişi, para politikalarında, bankacılık sisteminde, faiz oranlarında yeni anlayışların hayata geçirilişi ekonomik sistemimizi ve toplumsal yapımızı daha da karmaşık bir hale getirmiştir. Ortadireğin kaldırılacağı savları ile, kendimize özgü kurallar ya da kural dışlıklar altında uygulamaya çalışılan "Serbest Piyasa Ekonomisi", sınırsız bir özelleştirme gösterisine dönüşmüştür.

Dönem başında "Sırdas Hesaplar ve Banker Olayları" ile başlayan tartışmalar, baraj ve köprü satışları, hayali ihracat iddiaları ile renklenmiş, çok sık değişen dış ticaret rejimi uygulamaları kamuoyumuzu meşgul etmiştir. Yabancı sermayeye yapılan ısrarlı çağrılar pek rağbet görmezken, büyük boyutlu iç ve dış borçlanmalar, serbest piyasa ekonomisine geçiş anlayışımızın köşe taşlarını oluşturmuş, fiyatlar hızla yükselirken, ücretler sürekli sınırlanmaya çalışılmıştır. Bu uygulamanın doğal bir sonucu olarak enflasyon günlük yaşamımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiş, enflasyonu düşürme vaadleri siyaset yaşamımızın değişmez bir parçası olmuştur.

1980 - 1990 sürecinde toplumsal, politik ve ekonomik yapımızda yukarıda çok genel hatları ile belirttiğimiz çalkantılar yaşanırken, uluslararası platformda soğuk savaş dönemi kapanmış, doğu bloku ülkelerinde bir gecede duvarlar yıkılmıştır. 80'li yıllarda İran - Irak savaşı ile gündemde olan Ortadoğu, körfez krizi ile Filistin sorunu ile 90'lı yıllarda da önemini korumaya devam edecek görünmektedir. Süreç, AT'ye tam üyelik başvurumuzu gerçekleştirmiş olmamız nedeniyle ayrı bir önem taşımakla beraber topluluğa uyum sağlama, hazırlık yapmak anlamın-

da yeterince ciddi çalışmalarımız olmamasıyla da dikkati çekmektedir. Ülkemiz açısından hayati önem arz eden tarım sektörünün gerek süreçte yaşadıkları, gerekse tam üyeliğin gerçekleşmesi durumunda yaşayacakları bunun en açık örneğini oluşturmaktadır. AT'nin en önemli politikası olan tarım politikası, topluluk üreticilerini korumaya yönelik uygulamaları ve haksız dış rekabeti engelleyici yaptırımları içerirken, ülkemizde tarım da kısmen serbest piyasa ekonomisi'nin seyrine bırakılmış, toplam ihracatı arttırmak uğruna tarım ürünlerimize çok pahasına satılırken, içte sözde fiyat artışını engellemek amacıyla üreticimizi perişan edecek ithalat politikaları uygulanmıştır. Tarımın temel girdileri üzerindeki devlet tekeli ve korumacılığı azaltılırken yabancı sermayenin bu alana da girmeleri için teşvikler uygulanmış, bunun yanı sıra üreticinin ürününü koruyucu önlemler, desteklemeler sınırlandırılmıştır.

Türkiye tarımının teknik gücünün önemli bir bölümünü oluşturan bizler sorumluluk alanımıza giren tarım sektöründeki gelişmeleri enine boyuna tartışmalı, hataları acımasızca eleştirmeli, doğrulara sahip çıkmalı, geleceğin tarım politikalarının oluşmasına katkıda bulunmalıyız.

Bu nedenle, 1980 - 1990 sürecinin tarım sektörüne getirdikleri nelerdir? İddia edildiği gibi tarım ekonomisi ve toplumsal yapımızdaki eski önemini kaybetmiş, ülkemiz bir sanayi ülkesine dönüşmüş müdür? Dış ticaretimizde artık tarım ürünleri ikinci planda mı yer almaktadır? Sanayi toplumuna dönüşüm için tarım sektörünün payı gerekir mi? Hangi koşullarda tarım sektörü sanayi için sermaye birikimi yaratır ve bu sermayeyi yatırımlara dönüştürür? Ülkemizde 1980 - 1990 sürecinde uygulanan tarımsal girdi ve çıktı fiyatları, destekleme politikaları, sübvansiyonlar, ithalat ve ihracat rejimi, tarımsal krediler, fonların tarıma aktarılması, kısaca Tarım Politikası, sanayi toplumuna geçişin koşullarını yaratmış mıdır? Serbest Piyasa Ekonomisi tarıma uygulanabilir mi? Tarım politikasını oluşturanlar, uygulayanlar ve karşı çıkanlar neler düşünmektedir ve gelecekte neler yapmayı planlamaktadırlar? Giderek daha büyük bir umut olan GAP bu koşullar altında ne olacaktır ve beklenen verebilecek midir? Tarımda çalışanlar gelişmeleri kendileri açısından nasıl değerlendirmektedir? Sorularının sorularak, cevapların değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bugüne kadar yapmış olduğu Sempozyum, Konferans, Açık Oturum, Söyleşi, Panel vb. toplantılarda, bilimsel çalışmalarda, tarımın çeşitli boyutlarını ele alan Odamız, TARIM HAFTASI 91 etkinlikleri içerisinde yukarıdaki sorulara yanıt bulmaya ve sonuçlarını değerlendirmeye çalışacaktır.

Çabamız 21. yüzyıla hazırlandığı-mız önümüzdeki on yıllık sürecin, geçirdiğimiz on yıldan daha başarılı olması içindir.

Saygılarımızla

TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI
Yönetim Kurulu

ZİRAAT MÜHENDİSLİĞİ EĞİTİM, ÖĞRETİM VE İSTİHDAM DANIŞMA KOMİTESİ İLK TOPLANTISINI YAPTI

Ziraat Mühendisliğinin eğitim, öğretim ve istihdam sorunlarını görüşmek üzere; 3 Kasım 1990 tarihinde odamız genel merkezinde bir toplantı ile, somut öneri ve çözümlere doğru ilk adım atıldı. Danışma Komitesi toplantısı; Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinden Prof.Dr. Turan GÜNEŞ'in başkan, Prof.Dr. Cemal TALUĞ'un başkan yardımcılığı ve odamız yönetim kurulundan Aysel ÇEVİKER'in raportörlüğe seçilmesi ile başladı ve uzun görüşmeler sonucunda aşağıdaki görüşler doğrultusunda çalışmaların sürdürülmesine karar verildi.

İstihdam Konusunda ;

- 1- Ziraat Mühendislerinin çalıştıkları yerler, yaptıkları işler ve bölümleri ile belirlenmelidir.
- 2- Kuruluşların istediği formasyon tesbit edilmelidir.
- 3- Meslektaşların sorunları belirlenmelidir.
- 4- Daha kaliteli öğrenci gelmesi için, Ziraat Mühendisliğinin daha çekici duruma getirilmesi üzerinde durulmalıdır.
- 5- İş bulmak olanaklarını arttırmak için, daha nitelikli eleman yetiştirilmesi üzerinde durulmalıdır. Eğitimin niteliği yükseltilmeli, yabancı dil ve bilgisayar eğitimi sağlanmalıdır.
- 6- Kamu örgütlenmesi, meslektaşlarımızın bilgi birikimini geliştirecek ve bunu toplum hiz-

metine en etkin biçimde aktarabilecek bir yapıya kavuşturulmalıdır. Araştırmaya gereken ağırlık verilmeli ve etkin bir yayım teşkilatının kurulması sağlanmalıdır.

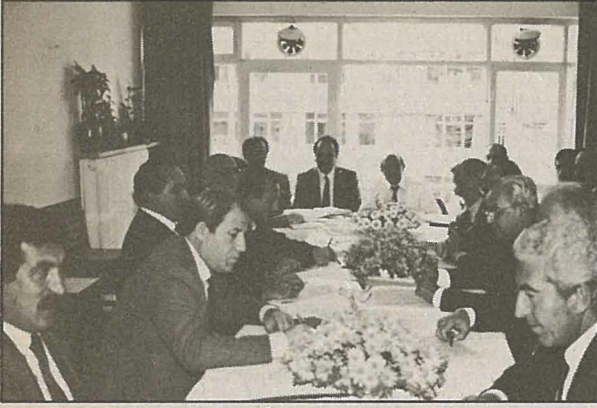
- 7- Yerel yönetimlerde istihdam olanakları geliştirilmelidir.
- 8- Ziraat Mühendislerinin üretici hale getirilmesi sağlanmalıdır.
- 9- Bir Arsa Ofisi kurularak; sulamaya açılan alanlarda, terk edilen alanlarda, tarım arazileri Ziraat Mühendislerine öncelik verilerek kullanıma sunulmalıdır.
- 10- Ziraat Bankası'na, Ziraat Mühendislerine mesleki kredilerin verilmesi sağlanmalıdır.
- 11- Tarım Sigortası konusunda, istihdam potansiyeli üzerinde durulmalıdır.
- 12- Uluslararası kuruluşlarda ve yabancı ülkelerde daha çok sayıda meslektaşımızın istihdam edilmesi yolları araştırılmalıdır.
- 13- Ziraat Mühendislerinin çalışması gereken ama, başka mesleklerce yürütülen alanlarda istihdamı sağlamak için, gereken girişim ve çabalar sarfedilmelidir.
- 14- Meslektaşlara istihdam olanakları yaratmak için; özel ve kamu kurum ve kuruluşları ile kamuoyu daha fazla bilgilendirilmeli, mesleğin çalışma alanlarının tanıtımı etkin bir şekilde yapılmalıdır.
- 15- Meslektaşların hizmetiçi eğitimleri özenle ele alınmalı

ve akademik çalışmalarını teşvik edilmelidir.

Eğitim Öğretim Konusunda;

- 1- Ziraat Fakültelerine nitelikli öğrenciler gelmemektedir.
- 2- Fakültele alınan öğrenci sayıları, öğretim elemanı, araç ve gereç olanakları dikkate alındığında kapasitenin üzerinde olduğu görülmektedir.
- 3- Fakültelerin eğitim ve öğretim programları, diğer ülkelerden farklı değildir. Ancak, bazı fakültelerde öğretim elemanı yetersizliği vardır. Dersler; asistanlar ve araştırma görevlileri tarafından verilmektedir. Bu nedenle eğitim niteliği düşüktür.
- 4- Fakültelerin çoğunda araştırma, inceleme, uygulama alt yapısı yetersizdir. Öğretim araç ve gereçleri demode olmuştur. Yabancı dergi ve kitap temin olanakları sınırlıdır.
- 5- Lisans programlarının yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bugün her fakültede, her bölümün açılmak istenmesi bir sorundur. Yeni Ziraat Fakülteleri; belirli üretim dallarında bölüm açmalı, genel ihtisas konuları ise, gelişmiş fakültele bırakılmalıdır.
- 6- Bölümlerde, asgari müşterekler çok azalmış bulunmaktadır. Bu nedenle; lisans dallarının ne derece genelleştirilmesi, ne derece özelleştirilmesi ve uzmanlaşmanın öğretim süresinin hangi aşamasında başlatılması, gerektiği üzerinde durulmalıdır.
- 7- Bugün Ziraat Fakülteleri, 13 ayrı dalda meslekte insan yetiştiriyor gibi görünmektedir. Ziraat Mühendisliği bazı bölümlere bırakılarak, rekabete açık bölümler için başka çözümler getirilmelidir.
- 8- Günümüz koşulları ve gelecekteki olası gelişmeler dikkate alınarak, formasyon geliştirici programlar yapılmalıdır. Bu bağlamda, yabancı dil ve bilgisayar üzerinde önemle durulması gerekli konular olmalıdır.

ODA HABERLERİ

Eğitim-Öğretim-İstihdam
Danışma Komitesi Toplantısı

9. Yeni fakültelerin asgari koşulları saptanmalıdır.
10. 5 (i) dersleri kaldırılmalıdır.
11. Görsel ve işitsel araçların rolü artırılmalıdır.

Bütün bu görüşlerin tartışılmasından sonra, Yürütme Grubunun eğitim ve istihdam konusunda sayısal verilere dayanan bir çalışma yapması ve bu çalışmanın durumuna göre, gelecek toplantı tarihinin saptanıp üyelere bildirilmesine karar verildi.

Toplantıya, aşağıda isimleri yazılı üniversitelerden hocalarımız ile eski oda başkanlarımız ve yönetim kurulu üyelerimiz, Oda Başkanımız Mahir GÜRBÜZ ve Oda Genel Sekreterimiz Subutay ALPTÜRK katıldılar. Katılanlar:

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi : Prof.Dr. Ali BALABAN, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi : Prof.Dr. Metin TALİM, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi : Prof.Dr. Ziya YURTTAŞ, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi : Prof.Dr. Erdoğan PEKEL, Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi : Prof.Dr. Ali KARABULUT, Cumhuriyet Üniversitesi Ziraat Fakültesi : Prof.Dr. Abdurrahman YAZGAN, 19 Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi : Prof.Dr. Coşkun KÖYÇÜ, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi : Prof.Dr. Turan GÜNEŞ.

Eski oda başkanlarımızdan; Dr. Avni BAŞDOĞAN, Şerafettin TAV, Prof.Dr. Cemal TALUG, Orhan AKBULUT, Sami DOĞAN.

Oda yönetim kurulu üyeleri; Yusuf DENİZ, Aysel ÇEVİKER, Aşir ÖNDER, Atilla GÖKTÜRK.

Gerçekleştirilen "Danışma Komitesi toplantısı"na ilişkin tutanak, mevcut 13 Ziraat Fakültesi Dekanlıklarına gönderilerek, fakültelerin önerilen konularda ilgi ve duyarlılık göstermesi de ayrıca istenildi.

YEREL YÖNETİMLERLE OLUMLU İŞBİRLİĞİ: ÇEVRE DÜZENLEME PROJESİ.

Odamız ile Ankara Büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında daha önce imzalanan, Süt Ürünleri İşleyen İmalathane Görevlilerinin Eğitimi Protokolundan sonra, **kentsel alanlarda "Çevre Düzenleme Projesi" olmadan yapı kullanma izni verilmemesi** konusunda anlaşmaya varıldı.

Türkiye'de ilk kez Çankaya Belediyesince başlatılan uygulama ile; imar yönetmeliğinin 96. maddesine işlerlik kazandırılmış olup, yapı kullanma izni için çevre düzenleme projesinin hazırlanması zorunlu hale getirildi ve bu konuda 15 Kasım 1990 tarihinde düzenlenen bir törenle, Çankaya Belediye Başkanı Doğan TAŞDELEN'e odamız başkanı MAHİR GÜRBÜZ tarafından bir plaket verildi. Oda başkanı Gürbüz yaptığı konuşmada özetle: "Çankaya Belediyesinin bir süre önce başlattığı, projeye dayalı çevre düzenlemesi yapılması ve bu gerçekleştirilmeden yapı kullanma izni verilmemesi uygulaması, çağdaş kent gereksinimlerinin karşılanması anlamında bir devrim niteliği taşımaktadır. Kent yönetimlerinde bilimselliğin egemenliği niteliği taşıyan bu yaklaşımı, çağdaş kent-sağlıklı çevre bütünselliği bağlamında umutla karşılıyoruz. Benzeri yaklaşımların tüm belediyelerimizde yaygınlaşması umudu ile 15 bin Ziraat Mühendisi adına, sayın Başkanı tekrar kutluyor ve plaketimizi bu anlamlı adımın anısına kendilerine sunuyor, başarılar diliyoruz" dedi.

Çankaya Belediye Başkanı Doğan TAŞDELEN'de; "Bu projeye 55 bin metrekare yeşil alan kazandık. Bugüne kadar 117 proje onaylandı. Bu projeye, çevre düzenleme projesi olmayan binalara oturma izni verilmeyecektir, dedi.

KIRSAL KESİMDE ÖRGÜTLENME VE TARTIŞILABİLİR YAKLAŞIMLAR.

Mahir GÜRBÜZ

Ziraat Mühendisleri
Odası Yönetim Kurulu
Başkanı

Kavram çerçevesi olarak tarımda örgütlenme, gerek üreticiler bağlamında güçbirliği oluşumlarını, gerekse bu kesime yönelik kamu etkinliklerini kapsamaktadır. Ne var ki, karşılıklı etkileşim içerisinde bulunan bu temel olgulardan birincisinin ele alınması ve ülkemizde de ilginç örnekleri yaşanmaya başlanan örgütsel yaklaşımların bir yazı özelinde de olsa tartışmaya sunulması, daha gerekli görülmüştür.

Tarım kesiminde örgütlenmenin gerekliliğini ve örgüt yapısını, kuşkusuz sektörün gelişim doğrultusu, ülkenin kalkınma ve gelişme projeksiyonunda tarıma yüklenecek rol gibi maddi temeller belirleyecektir. Bununla birlikte, ülkeyi yöneten ya da yönetmeye aday hiç bir çevrede tarıma ilişkin, ilkeleri belirgin, amaçları netleşmiş, çözümlemeleri somutlaşmış ve politikalar bütünü niteliğini kazanmış açık yaklaşımlar yeterince gözlenemediğinden, sorunun ilkesel bir genelleme biçiminde değerlendirilmesi ve kimi modellerin karşılaştırılarak tartışılması bu aşamada daha gerçekçi bulunmaktadır.

TARIMDA ÖRGÜTLENME GEREĞİ:

Bilindiği gibi tarımsal örgüt anlamında, gerek dünyada gerekse ülkemizde, yapıları işleyişleri ve kimi zamanda amaçları farklı olan çeşitli organizasyonlar bulunmaktadır. Kooperatifden - vakıfa, birlikten - şirkete kadar biçim ve içerikleri farklılaşmış bir çok örgüt modeli işleyişini sürdürmektedir. Bu modeller kimi alanlarda yek diğerlerine göre güçlü ya da zayıf yönleri kuşkusuz vardır. Ama, Türkiye tarım örgütlenmesi

bağlamında önemli olan, yalnızca modellerin karşılıklı üstünlükleri ve zayıflıklarını tartışmak değil, ülkenin somut koşulları ne tür bir örgüte gerek duyuyor, onu araştırmaktır.

Sınırlı kaynakları bulunan, doğa koşullarına önemli ölçüde bağlı olan, yapıcı zayıf, piyasa koşullarına uyum sağlayacak esnekliğe sahip olamayan, ürünlerinin korunması ve depolanması zor olan tarım kesimi, öncelikle bu temel nitelikleri nedeniyle örgütlenmeyi gerektirmektedir. Esasen, kooperatifleşmenin tarihi temelini tarımın oluşturmasının nedeni de budur.

Türkiye tarımında gözlenen yapısal ve dönemsel sorunların çözümü büyük ölçüde örgütlenmeye bağlıdır. Tarımın diğer kesimlerine göre gelir dağılımından aldığı payın düşüklüğü, sektöre yüzde seksen oranında küçük üreticiliğin egemen olması, teknoloji, girdi ve finansman kullanımında bu yapının engelleyici rol oynaması, verimin düşüklüğü ve sektörün daha çok tüccar sermayesi adına yoksullaştırıcı fiyatlama mekanizmaları gibi nesnel olgular, Türkiye tarım üreticilerinin ve tarım üretiminin örgütlenmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu örgütlenme, kamu etkinliklerinin ulaşamadığı yetmişbin yerleşme birimini ve öncelikle de işletmelerin çoğunluğunu oluşturan geçimlik birimleri kavramalıdır.

Örgüt, finansman sağlanması, girdi, teknoloji ve proje üretimi, ürün işlenmesi, paketlenmesi ve pazarlanması evrelerine kadar varan, disiplinleri kapsayıcı olmalıdır.

Kurulacak yapı, kesinlikle üretken kılınmalı, bilgi çağının yüksek teknolojisini aktarma ve daha önem-

lisi yeniden üretme işlevleriyle donatılarak, üstün verimlilik, düşük maliyet düzeyini tutturalabilmelidir.

Örgüt, salt ekonomik yönlü etkinliklerle sınırlı kalmamalı, kırsal toplumun gereksinimlerinin bilincine erme, birlikte davranma ve dayanışma yeteneğini geliştirme, ekonomik ve siyasal bilinçlenmeyi sağlama ve demokratik katılımı gerçekten yaşama geçirme doğrultusunda toplumsal rolleri de yüklenmelidir.

Ve örgüt, tüm işlevleri açısından yatay ve dikey doğrultularda ülkesel ölçekte bütünlük sağlamalıdır.

Türkiye koşulları ve gereksinimleri bakımından sıralanmaya çalışılan ilkesel doğrultular ne türden yapılanmalarla gerçekleştirilebilir sorusuna yanıt aramak anlamında, gündeme gelen kimi farklı yaklaşımlara kısaca değinmekte yarar vardır.

İLGİNÇ BİR MODEL : TKV-KÖYTÜR

Son yıllarda yurt düzeyinde yaygınlaşan ve özellikle broiler tavukçuluk atılımıyla beyaz et üretiminde önemli gelişmeler gerçekleştiren Türkiye Kalkınma Vakfı Köy-Tür uygulaması, ülkemiz pratiği açısından ilginç bir örnektir. Uygulamanın hemen tümünün küçük üreticilere yönelmesi, toplumsal tercih anlamında olumlu bir yaklaşımdır. Köy olanaklarının kullanılmasını özendiren, kümes yatırımları için kredi kullandıran, hatta yapı girdilerini bizzat üretmek inşaat maliyetini düşüren uygulamalarla, yaratılan kümes kapasitesi küçümsenemez boyutlara vardırılmıştır. Cıvcıv, ilaç, yem gibi girdilerin üreticilerin işletmelerine kısa vadeli borç yöntemiyle bizzat ulaştırın, kesimlik materyale kendi tesislerinde değerlendirerek pazarlayan ve ürüne alım güvencesi tanıyan işleyiş biçimi, kendi amaçları bakımından önemli ölçüde başarılı olmuştur.

Ne var ki, bir ölçüde beyaz ete duyulan iç ve dış talebin yarattığı olumlu konjoktüre bağlı olarak gelişen bu modelin, broiler tavukçuluk ve arıcılık dışındaki tarım ürünleri açısından sergilemiş olduğu benzeri bir performans görülememektedir.

Sistemde, demokratik katılım söz konusu değildir. Yalnızca bürokratların ve uzmanların söz ve karar sahibi olduğu yapıda, daha çok üstten güdüleyle biçimlenmiş bir hiyerarşi geçerlidir.

Modelin, toplumsal gereksinimleri kavrama türünde bir işlevine rastlanılmamaktadır.

En önemlisi, yaratılan katma değerden üretici payına düşen miktar, üreticilerin hak ettiği kadar mıdır sorusuna olumlu karşılık vermek kolay değildir. Girdi üretimi, dağıtım, ürün işleme ve pazarlaması aşamalarından sağlanan parasal kaynaklar Vakıf varlığına eklenmekte ve bu kaynağı yaratan üreticilere yetefince yansımamaktadır.

Bütün bu sorunlarına rağmen, küçük üreticiliğe yönelen, girdiyi sağlayıp, ürünü güvenceye alarak değerlendiren, finans sorunlarını çözen ve gerçekten üretimi geliştiren ve bir ölçüde teknoloji değiştiren uygulamalarıyla TKV köy - Tür örneği, Türkiye tarım örgütlenmesi bağlamında göz ardı edilmemesi, daha da ayrıntılı değerlendirilmesi gereken önemli bir deney niteliği taşımaktadır.

SİRKET YA DA BİRLİK

Bir başka örgüt yaklaşımı ise Avrupanın kimi ülkelerinde de görülen birlik türü organizasyondur. Bu yapılanma daha çok, ürün ya da ürün grupları bazına oturtulmaktadır. Genellikle tek ürüne dayalı işletmecilik yapan veya birden fazla ürünü olmasına rağmen bir ürünü başat olan birimlerin bütünleşmesini sağlamaktadır.

Sistemde üretim öncesi ve sonrası disiplinleri entegrasyonu vardır. Tek ürüne dayalı olduğundan, o alanda uzmanlaşma maksimize edilebilmektedir. O alanın her tür sorunu daha derinlemesine araştırılabilmektedir. Uzmanlaşmaya bağlı olarak yüksek teknoloji kullanım oranı artmaktadır. Uzmanlaşma üretim sürecinde anlamlı iş bölüşümünü de yaratmaktadır. Proje üretimi, biyolojik girdi üretimi, programlama, yönlendirme disiplinlerinde yoğun teknik eleman ve uzman istihdamı mümkündür. Belli bir üretim dalında yoğunlaşma olduğundan üretim artışı sorunları daha doğru kavranmakta ve çözümler daha rasyonel uygulanabilmektedir. Son tablilde, üretimin artırılması ve düşük maliyete ulaşılması, bir çok ürüne karşı sorumlu örgütlenmelere göre daha kolaydır. tek ürüne bağlılıktan dolayı ürün işleme ve değerlendirme tesislerini çağın koşullarına göre kurmak ve geliştirmek mümkündür. Aynı nedenle iç ve dış pazarı iyi değerlendirmek ve pazar istemle-

rine göre üretimin kalitesini ve niteliğini yönlendirmek zor değildir. Kısacası adı ister birlik olsun, ister şirket olsun, tek ürüne dayalı, optimum ölçekli ve teknoloji kullanabilen işletmeleri taban yapan böylesi bir model, uzmanlaşmaya bağlı yüksek teknoloji kullanımını sağlayarak üstün verim düşük maliyet elde edici, yükselen katma değeri kendi bünyesinde girdi üreten tesisleri kurarak, ürün işleme ve değerlendirme fonksiyonlar oluşturarak değerlendirci, tarımsal, ticari ve sanayi kârlarını sistemde tutucu özellikleri nedeniyle, tartışılabilir nitelikte görülmektedir. Sistemin temel öngörüsü üretimin örgütlenmesi ve artırılmasıdır. Tek ürüne bağlı örgütler, süt üretimi, besicilik, tavukçuluk, arıcılık, ipekböcekçiliği dallarından oluşacak hayvancılık birliği gibi ürün grubu birlikleri olarak da bütünleşebilmektedirler.

İşleyişi ve olumlu yönleri özetlenmeye çalışılan bu modelin, ülkemiz koşulları açısından hangi ölçüde uygulanabileceğini de kısaca tartışmak gerekir. Böylesi bir model, belli gelişmişlik düzeyini tutturana, hatta bir ölçüde kapitalistleşmiş tarım işletmeleri açısından, yalnızca onların birliği bakımından çok başarılı olabilir. Oysa, Türkiye tarımının çıplak gerçeği küçük geçimlik işletmelerin egemenliğidir. Küçük işletmesinde gerek bitkisel gerekse hayvansal çeşitli ürünler yetiştiren üreticilerin, her ürün için oluşacak örgütlenmelere katılabilesinin ve ondan da önemli kaynak ayırarak ortaklık payını katmasının zorluğu unutulmamalıdır. Kaldıkı sayısı sınırlı, kapitalist yapıları işletmelerin bu sistemde giderek etkilerini artırmaları ve örgütü bu azınlığın yararları için kullanabilmeleri ve tekelleşmeye yönelmeleri olasılığı uzak değildir. Türkiye tarım üreticilerinin örgütlenmelerinin bir önemli boyutu olan toplumsal gereksinimlerinin karşılanması anlamında, ise modelin yeterli olduğunu söylemek zordur. Tarımda çalışan nüfusun azalarak Avrupa ülkeleri düzeyine yaklaştığı, tarımsal üretimin planlanıp yönetildiği, bölge bölgeler ve yörelerin belli ürün guruplarına yöneltildiği ve sonuçta pazara üreten, teknoloji kullanabilen optimum işletme büyüklüklerinin sektöre egemen olmaya başladığı bir Türkiye tarımı için, uygulanabilir ve muhtemelen başarılı kılınabilir olan bu modelin, günümüz koşullarında tek ürün yetiştiren, sayısı sınırlı, oldukça gelişmiş işletmelerin bütünlüğü biçiminde yaşama geçirilmesi de mümkündür. Bu kapsamda

bir uygulama, tarımın gelişmesi doğrultusunda öncülük misyonu görebilmesi açısından, ayrıca önemli de sayılabilir.

DEMOKRATİK KOOPERATİFÇİLİK

Ülkemiz tarım üreticileri örgütlenmesi olarak gündeme gelen üçüncü model ise demokratik kooperatifçiliktir. Tarım üreticilerinin tümünü amaçlayan, tarım disiplinlerinin bütününi kavrayan, yalnızca ekonomik gereksinimlerin giderilmesiyle sınırlı kalmayıp toplumsal dayanışma bilinçlenme ve demokratikleşme gereklerini de kapsayan kooperatif anlayışı Türkiye tarımı bakımından yaşamsal önem taşımaktadır. Esasen o nedenlerle ki parti programında da kooperatifçilik, yalnızca bir uygulama yöntemi olarak görülmemiş, kamu ve özel kesimin yanında üçüncü bir kesim kapsamında değerlendirilmiştir.

Türkiye tarımsal kooperatifçilik alanında önemli deneylere de sahiptir. Bu deneylerin içerisinde geleceğe ışık tutan önemli başarıların yanında, hayal kırıklığı yaratanları da yok değildir. Ne var ki, gözlenen olumsuzlukları modele yüklemek yerine, olayları neden-sonuç ilişkileriyle değerlendirci bir bütünlük içerisinde görebilmek gerekir. Asya tipi üretim tarzının, toplumsal değişmeyi ve dönüşmeyi önleyici etkilerinden uzaklaşmamış, toplumsal katman olarak sınıfının bilincine varamamış, sipahiye ve mültezime bağımlılığı, Cumhuriyette de Devlete bağımlılık teslimiyetçiliği içinde sürdüren ve reaya niteliğini fazla aşamamış bir kırsal toplum da, demokratik kooperatifçiliğin yaşanan olumsuzluklarını, model yanlışlığına bağlamamak gerekir. Aydın sayılanların kendi sorunlarının yabancı olduğu, sendikal yöntemlerle haklarını yıllardır alan işçi sınıfının sınıf bilincini taşımadığı, hatta sendikalizmi algılamadığı bir toplum yapısında, kırsal kökenli insanların örgütlenme pratiklerini bu bütünlük içinde değerlendirmek daha doğrudur. O açıdan, ülkemizdeki demokratik kooperatifçilik deneyinin, ortaya çıkan sorunları çözücü yaklaşımlarla değerlendirilmesinde zorunluluk vardır.

Adı ve işleyişi ne olursa olsun Türkiye tarım üreticileri için geliştirilecek örgüt modellerinin temel nitelikleri büyük ölçüde ortak olacaktır. Bu örgüt, üreticilerin yaratıkları katma değerden emeklerinin payını en

maksimum ölçüde almalarını, ve tarımda yaratılan kaynağın tüccar, tefeci kitlesinin palazlanmasına köylünün yoksullaşmasına neden olan mekanizmanın değiştirilmesini, öncelikli amaçlamalıdır.

Bu örgüt, projeden -biyolojik girdiye, makineden- krediye kadar üretim öncesi gereksinimleri kendi işleyişi içerisinde gidermelidir.

Gelişmiş teknolojiyi yetişkin teknik elemanlar etkinliğinde, çağdaş girdileri onların yönlendirilmesinde kullanmalı ve üstün verim, düşük maliyet sentezini mutlaka başarmalıdır.

Ürün pazarlaması, işleme, değerlendirme aşamalarında da belirleyiciliğini sürdürmeli, pazarı denetleyebilmeli ve toplam katma değeri sistem içinde değerlendirerek toplumsal refahı yakalayabilmelidir.

Örgüt, uzmanlık alanlarında yetişkin uzmanların birikimlerine başvurmakla birlikte, tüm kararlarını demokratik işleyişle almalı ve uygulamalıdır.

Bu ortak ve paylaşılr doğrultuları temel alabilen bir kooperatificilik yaklaşımı Türkiye açısından nasıl somutlaştırılabilir anlamında kimi değerlendirmeler ise aşağıda aşağıda sunulmuştur.

KOOPERATİFÇİLİĞİMİZ İÇİN DOĞRULTU ÖNERİLERİ

Kamu yönetimi, ivedilikle toplumda sosyal adaleti sağlayıcı, toplumsallaşma ve demokratikleşmeyi hızlandırıcı, kırsal kesimin ulusal gelirden hak ettiği payı alıcı mekanizmaları entegre edecek bir demokratik örgütlenme politikası oluşturmalıdır.

Bu politikaya dayalı olarak, öncelikle yasal düzenlemeler çağdaşlık ve demokratiklik doğrultusunda geliştirilmeli, kurumsal ve hukuki yapı demokratik yönetim ilkesini yaşama geçirecek doğrultuda, katı yönlendirmelerden uzak bir anlayışla yeniden kurulmalı, kamu yönetiminin konuya ilişkin hizmetleri de bu yapıya uygun olarak bütünlüğe kavuşturulmalı ve bu işlevlerin yerine gelmesini sağlayacak bir temel çerçeve ya da hazırlanmalıdır. Özellikle 12 Eylül sonrası düzenlemelerle devlet güdümüne sokulan TSK ile TKK'nin bürokratik yapıları, bu kapsamda demokratik işleyişe dönüştürülmelidir.

Ülkemiz tarım üreticilerini kav-

rayıcı üretici birim kooperatifleri temel alınmalıdır. Örgüt yapısı, birim kooperatif, birlik, merkez birliği ve ulusal birlik dikey işleyişine kavuşturulmalı, kooperatif sektörünün diğer kesimlere karşı yaşamını sürdürmesi, aracı ve tefeci kitleler karşısında direncini devam ettirmesi açısından etkili bir üst örgüt yapısı kurulmalı ve kamu yönetimi bu demokratik yapılanmayı her anlamda desteklemelidir,

Birim kooperatiflerin bölge birliği ölçeğinde çok amaçlı yapılarla, belli ürünler için uzmanlaşmış yapılara entegrasyonu, bugün de yoğun olarak tartışılmaktadır. İşletme bazında uzmanlaşmanın geçerli olduğu durumlarda uzmanlaşmış bölge birliklerinin gerekli bulunduğu görüşleri bir çok çevre paylaşmaktadır. Bu yaklaşıma karşı ise Türkiye tarım üreticisi denince akla çoğunlukla küçük, geçimlik ve çok ürün yetiştiren birimlerin geldiği, bunların oluşturduğu çok amaçlı birim kooperatiflerin, bölge düzeyinde tek amaçlı fakat sayısı fazla uzman birliklere katılmalarının istenmesinin, aslında küçük üreticiliği tasviye ve örgütlenmelerinin engellenmesi anlamını taşıyacağı, görüşleri savunulmaktadır. Gerçekten de, işletmelerin yüzde sekseninde uzmanlaşma olmayan bir kesimin çok amaçlı kooperatiflerin tek amaçlı sayısı çok bölge birliklerinde toplamak, küçük üretici örgütlenmesi bağlamında kaygıyla karşılanacak bir tutum olarak değerlendirilmektedir.

Bütün bunlara rağmen, ürün deseninde yer alan çeşitler açısından zengin potansiyele sahip ülkemizde, kimi önemli ürünlerin pazarlama, işleme ve diğer sorunlarının çözümü için uzmanlaşmış örgütlenmelere gerek yok mudur sorusu da derinlemesine değerlendirilmelidir. Pazarlama, işleme ve diğer teknik sorunları benzer ürünlerin kooperatiflerinin birlikteliği de tartışılmalıdır.

Birim kooperatiflerin oluşmasında, gerektiğinde bölgesel farklılıklar gözetilmeli, bölgelerin doğal koşulları, sanayii, ticaret ve ulaşım yapıları dikkate alınarak bu yapıya uygun çalışma alanları araştırılmalıdır. Bu anlamda saptanacak bölge ve yörelere göre mevcut kooperatifler ele alınmalı, yörenin arz ve talep desenine göre kooperatif kaynaklarının birleştirilmesi düşünülmelidir.

Türkiye kooperatificiliğinin gelişmemesinin önemli bir engeli olan finansman sorunu mutlaka çözüme kavuşturulmalı, bu anlamda günü-

müzde Ziraat Bankası kredilerinin bir bölümüne aracılık eden Tarım Kredi Kooperatifleri, Kooperatificilik Bankası biçiminde örgütlenmeli, örgütlenmenin özendirilmesi için hibe ve düşük faizli kredi uygulamaları yaygınlaştırılmalıdır.

Kooperatificilik bilincinin yaygınlaştırılması için kooperatif ilkeleri doğrultusunda gerçekten etkin bir araştırma, eğitim ve yayım programı uygulamalı, ülke ve bölge ölçeğinde araştırma merkezleri oluşturulmalı ve kooperatiflerin çeşitli hizmet kademelerinde görev alacak elemanları eğitmek için kooperatif okulları kurulmalıdır.

Kooperatif örgütlenme bugün olduğu gibi sınırlı kitlelerle yetinmemeli ülke ölçeğinde geliştirilmelidir. Ülke çapına yayılmış örgüt tabanı yaygın eğitim programları ile entegre üretim projeleri içerisinde bilinçlendirilmeli, bilinç tabana yayılarak demokratikleşmede kooperatif sistemin etkisi gereğince gösterilmelidir.

Bugüne kadar gözlenen işleyişte, çoğunlukla yeteri büyüklükte kaynağı olan orta ve büyük işletmelere dönük çalışan model, tarımda çoğunluğu oluşturan küçük üreticiler için de optimal yarar sağlayan doğrultuya dönüştürülmelidir.

Örgütlenmede üreticilerimizin çağın gereklerine uygun bir yaşam düzeyine kavuşturulmaları açısından, köylerin toplumsal, ekonomik ve kültürel açıdan gelişmeleri doğrultusunda yeni işlevlerin sorumluluğu da duyulmalıdır.

Kooperatif etkinliklerinde teknolojik kullanımı en üst düzeyde ve mutlaka geçerli kılınmalı, planlamalar çok boyutlu projelere dayandırılmalı isabetsiz ve savurgan yatırımlar önlenmelidir..

Kooperatif örgütlenmede öz denetim etkili kılınmalı ortakları güvenli kılınmak için demokratiklik ilkesi zedelenmeden denetim mekanizmasına işlerlik kazandırılmalı, örneğin ulusal birliğe bağlı bir denetleme kurulu veya Kooperatifler Bankasının benzeri bir görevi üstlenmesi düşünülmelidir.

Dünyadaki gelişmeleri izleyip, değerlendirmek, ülke uygulamalarını bu kapsamda yönlendirecek türden sorumluluklarla yükümlü ulusal ölçekte bir danışma konseyi oluşturulması tartışılmalıdır.

KAMU YÖNETİMİNE DEMOKRATİK KATILIM: TOPLUMSAL YAPI ARAŞTIRMA PROJESİ.

GAP Yüksek Kurulu, Odamız tarafından hazırlanan "Toplumsal Yapı Araştırması Projesi" ni onayladı. Odamız; Güneydoğu Anadolu Projesinin öngörülen amaçlarına ulaşabilmesi amacıyla, diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla yaptığımız çeşitli işbirliği ve girişimlerden birisini de GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ile yaparak bu projeyi sundu.

GAP Toplumsal Yapı ve Değişme Araştırma Projesi'nin odamızca teklif edilmesinin ana amacı şöyle özetlenebilir: GAP çok yönlü ve çok amaçlı bir projedir. Öncelikle sulama ve enerji üretimi ağırlıklı bir proje görünümünde olmakla beraber; bölgenin su kaynaklarının denetim altına alınarak üretime sunulması, diğer bir deyişle geniş bir alanın sulu tarıma dönüştürülerek, tarımsal verim ve üretimi arttırmayı hedeflemektedir. Ancak, projeden beklenen bu olumlu sonuçların gerçekleşebilmesi için, bazı yan önlem ve düzenlemelerle desteklenmesi gerektiği de bir gerçektir. Türkiye'nin tarımsal sorunlarını saptayarak, çözümler önermekle görevli kuruluşlardan birisi olan Odamız; Proje bölgesinin tarımsal, ekonomik ve toplumsal kalkınması için, bölge halkının mevcut yapısını ve projeden beklentilerini saptamak amacı ile kapsamlı bir araştırma yapılmasına gereksinme olduğuna karar vermiştir. Projenin genel amacı: GAP alanına giren kırsal ve kentsel toplulukların bir toplumsal profilini çıkararak, söz konusu projenin bu yapıda yaratacağı değişimleri, dinamiklikleriyle birlikte saptamaktır. Başka bir deyişle, ekonomik ve toplumsal bir değişken olarak GAP uygulamasının, yöre halkının bugünkü yaşamında yol alacağı değişimleri ve mekanizmalarını, niteliği, hızı ve doğrultusuyla belirlemektir.

Araştırma, GAP uygulama alanına giren 8 ili kapsayacaktır. Araştırma, tüm ilke ve kurallarıyla bir alan çalışması temeline dayanacak ve bir proje yöneticisinin başkanlığında, bir proje grubu tarafından yürütülecektir. Araştırma sonuçları; ülkenin ve yöre halkının kalkınması yönünde çalışan tüm kurum ve kuruluşların yürütmekte olduğu çabalara, Ziraat Mühendisleri Odası olarak katkıda bulunacak bir belge olacaktır.

ZİRAAT MÜHENDİSLİĞİ YETKİ TÜZÜĞÜ DANIŞTAY YOLUNDA

Odamızca hazırlanan ve yasa gereği, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı ile Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinin katılımlarıyla oluşan komisyonda olgunlaştırılan, "Ziraat Mühendisliği Yetki Tüzüğü" taslağı çalışmaları son aşamaya geldi. Bakanlık ve Odamız yetkililerinin ortaklaşa sürdürdükleri girişimler sonucu, Başbakanlık uzmanlarının bilgilendirilmeleri sağlanarak taslağın Danıştay incelemesine gönderilmesi konusunda son adımlar da gerçekleştirildi. Önümüzdeki günlerde Danıştay'a sunulması umulan taslağın yürürlüğe girmesi; hem meslektaşlarımız, hem de ülke tarımı açısından yaşamsal önem taşımaktadır.

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ (GAP) TARIMSAL ALTYAPIYI GELİŞTİRME SORUNLARI

Prof.Dr. Aytekin BERKMAN
Çukurova Ü.Ziraat
Fak.Öğretim Üyesi

I. GİRİŞ

Bu yazının amacı, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) olarak adlandırılan ve yalnız Bölge'nin değil, Türkiye'nin de sosyo-ekonomik yapısına ve gelişmesine çok önemli etkiler yapacağı konusunda görüş birliğine varılan, "çok kapsamlı - çok sektörlü - entegre kalkınma projesi" içerisinde önemli bir yer tutan, (ya da tutması gereken) Tarımsal Altyapıyı Geliştirme Sorunları'nı ana hatları ile tartışmaktır. Gerek sorunların tanımlarının, gerek sorunlarla ilgili önerilerin "tartışılmaz mutlak gerçekler" olduğu yolunda bir iddiada bulunulmadığını; genel ve ana hatları ile ortaya koyulacak sorunlara, yetkilerinin ve ilgililerin dikkatlerinin çekilmesi suretiyle "en iyi - en güzel - en yararlı" çözüm önerilerinin araştırılması ve bulunması yönünde bir ortamın oluşmasına katkıda bulunabilmenin de, ayrıca amaçlandığını ifade etmek gerekir.

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin "entegre bölge kalkınma projesi" olduğu gerçeğinden hareketle, tarımsal altyapı sorunlarını proje bütününden soyutlayarak irdelemenin doğru olmayacağı düşünülmüş ve konu proje bütününe ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmış; bu bütün içerisindeki yeri ve önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

II. KONU İLE İLGİLİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR VE OLGULAR ÜZERİNDE GÖRÜŞLER

GAP- Tarımsal Altyapı Sorunları'na geçmeden önce, Proje'nin temel nitelikleri ile bu niteliklere ilişkin temel kavram ve tanımlara kısaca irdelemekte yarar bulunmaktadır. Aksi

takdirde yazıda kastedilenlerle yazıdan algılananlar arasında (çok zaman olduğu gibi) bir çelişki ve dolayısıyla, bir anlaşmazlık bulunması kaçınılmaz olmaktadır. Bu nedenle kısa ve özet olarak bazı temel kavram, tanım ve olgular üzerinde baştan görüş birliğine varılması zorunlu görülmektedir.

1. Güneydoğu Anadolu Projesi'nin Temel Nitelikleri

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) başlangıçta DSİ Genel Müdürlüğü tarafından, Fırat ve Dicle gibi iki büyük akarsu ile kollarının üzerinde bir dizi tesislerin kurulması, ve bu nehirlerin sulamada ve hidroelektrik üretiminde temel doğal kaynak olarak kullanılması amacıyla planlanmış bir projedir. Artık herkesin bildiği gibi, "GAP" olarak adlandırılan proje, 13 büyük proje demetini içermekte; 21 baraj ve 17 hidroelektrik santralının inşasını öngörmekte; nihai hedef olarak da 1.6-1.8 milyon hektar arazinin sulanması ve 7500 megavatın üzerinde bir kurulu hidro-elektrik üretim kapasitesi ile yılda 26 milyar kilovat/saat'lik enerji üretiminin gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. DSİ tarafından 1976 yılında başlatılan ve 30 yılda tamamlanmak üzere zamanlaması yapılan bu yatırımlar GAP'nin fiziki temel alt yapısını oluşturmaktadır.

Bu yatırımların sonucunda elbette ki boyutları ve düzeyi şimdiden tahmin edilemeyecek bir "ekonomik büyüme" ortaya çıkacaktır. Diğer dolaylı etkileri dikkate alınmasa bile Türkiye'nin ekonomisine doğrudan katkısı projenin önemini ortaya koymaktadır: Türkiye'nin ekonomik olarak sulanabilir toplam alanının (8,5

milyon hektar) % 19-20'si kadar bir alan sulamaya açılacak (şu anda sulanan toplam alanın yarısından fazla), ekonomik olarak işletilebilir hidroelektrik enerji potansiyelinin (128 milyar kilovat/saat) % 22'si kadar elektrik üretilecektir. Ancak, ekonomiye katkısı ne derece çarpıcı olursa olsun, "ekonomik büyüme" ile "sosyo-ekonomik kalkınma" arasındaki temel farklılığı dikkate alarak, GAP'nin bir "bölgesel Kalkınma Projesi" karakterini taşıyabilmesi için, DSİ yatırımlarının gerçekleştirilmesi ve nihai hedeflere varılmasının ötesinde, kapsamlı ve entegre bir planlamaya dayalı uygulamalara mutlaka gerek duyulacağını kabul etmek, zorunlu olmaktadır.

Ekonomik büyümeyi sağlama-ya yönelik planlamada, doğal kaynakların kullanımında hangi sektörlerle ve gruplara öncelik verileceğine karar vermek ve yatırımları bu kararlar doğrultusunda yönlendirmek yeterli görülmektedir. Öncelik verilen sektörlerin veya grupların ortaya çıkacağı katma değer bölgede göreceli bir kaynak yaratması ve bölge genelinde ekonomik büyümeye ivme kazandırması beklenmekte; böylece göreceli bir kalkınmanın gerçekleştirilmesi umut edilmektedir. Sosyo-ekonomik kalkınma amaçlı planlamada ise, ekonomik büyüme ile birlikte gelir dağılımının adilleştirilmesi, başka bir deyişle, "refahın tabana yayılması", en önemli temel amaç sayılmakta; bu nedenle de bölge içerisinde refahı yaygınlaştıracak yatırımlara kaynak ayrılması ve ortaya çıkacak katma değerden, daha geniş bir kitlenin pay alabilmesini sağlayacak projelerin geliştirilmesi temel strateji olmaktadır.

GAP'nin yukarıdaki tanıma uygun gerçek bir "Bölge Kalkınma Planı" olacağı kabul edildiği takdirde, öncelikle Tarımsal Altyapı'nın geliştirilmesinin bir zorunluluk olacağı da tarımın bir gereği olmaktadır. Fiziki yatırımlar sonucunda, ortaya çıkacak elektrik üretimi ulusal dağıtım ağı (enterkonnekte sistem) ile Türkiye'nin, her yanına dağıtılacağı için, Bölge'nin, bölgede üretilen elektrikten yararlanması genel gelişmişlik düzeyi ile orantılı olacaktır. Sulamaya açılacak 1.8 milyon hektar alandaki tarımsal üretim artışı ise, Bölge Kalkınması'nın dayanacağı temel kaynaktır. Bu kaynaktan sağlanacak faydanın maksimizasyonu ve yaratacağı katma değerden geniş kitlelerin yararlanabilmesi (yani refahın yaygınlaştırılması) ise tarımsal altyapı

yatırım ve hizmetlerinin nitelik ve nicelik ile orantılı olacaktır.

2. Güneydoğu Anadolu Projesi Master Planı

GAP'nin fiziksel yatırımlarının başlamasından 10 yıl sonra, konunun kapsamlı ve entegre bir bölge planlaması biçiminde ele alınması kararlaştırılmış ve 1986'da, DPT- Müsteşarlık Araştırma Grubu bünyesinde bir birime görev verilmiştir.

Teorik olarak, önce makro ölçekte temel politikaların ve plan kararlarının belirlenmesi, bu kararlara dayalı bir planlama çalışmasının yapılması, bu planın gereklerine göre de toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesine yönelik projelerin hazırlanması ve uygulanması gerekirdi. Ama pratikte önce DSİ toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesini planlamış, uygulamaya başlamış; sonra bu fiziksel yatırımları bütünleyecek bir entegre bölge planlamasının gereği ortaya çıkmıştır. Yapılan Master Plan çalışması da, DSİ yatırımlarını ve bölge ekonomisine yapacağı etkileri temel veri kabul ederek, bunun üzerine sosyo-ekonomik kalkınma modelini oturtmayı amaçlamıştır.

Konunun "de facto" bir zorunluluk olarak bu şekilde ele alınmış olmasının sonucu değiştirmeyeceği, uygulamaya yönelik bir sakıncası olmayacağı söylenebilir. Belki de böyle olması daha hayırlı olmuştur; aksi takdirde kapsamlı planlama çalışmaları hâlâ sürüyor, bir türlü yatırımlara geçilemiyor da olabilirdi. Fiziki yatırımların olanaklar ölçüsünde hızla sürdürülmesi, özellikle Atatürk Barajı'nın bitirilip Harran, Ceylanpınar ve Mardin ovalarına suyun gelmesine bir kaç yıl kalmış olması, Bölge Planlamasının da, hızlı bir biçimde yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bunun sonucu olarak da, Master Plan çalışması, bir Japon-Türk Müşavir firma ortaklığına hazırlanmıştır. Ancak, hazırlanan Master Plan müşavir firma imzası ile yayınlanmış ve çeşitli kuruluşlara dağıtılmış olmasına rağmen, kamu kuruluşlarını bağlayıcı, özel kuruluşları yönlendirici bir "Devlet dökümanı" hüviyetini kazanmamıştır. İlgili kamu kuruluşlarının (ya da en azından DPT'nin değişik başkanlıklarının) görüş, eleştiri ve önerileri doğrultusunda yapılacak revizyonlardan sonra, bir "Devlet Dökümanı" olması gereken; ilgili kuruluşlara da, GAP ile ilgili görev ve sorumluluklarını belirleyen bir "devlet Talimatı" niteliği ile dağıtılması ge-

reken Master Plan, bu hüviyetine ve fonksiyonuna bir türlü kavuşamamıştır. Bunun doğal sonucu olarak da, değişik kamu kuruluşlarının faaliyetlerinin eşgüdümü ve senkronizasyonu sağlanamamakta; sadece DSİ Genel Müdürlüğü kendi planlama zamanlamasına uygun ve sağlayabildiği finansman kaynakları ile orantılı olarak, fiziksel yatırımlarını bilinçli ve kararlı bir biçimde sürdürebilen tek kamu kuruluşu olma niteliğini korumaktadır.

Mevcut Master Planı'nın ortaya koyduğu Genel kalkınma, Tarımsal Kalkınma ve Sınai Kalkınma Hedefleri ile bu hedeflere ulaşmak için önerilen stratejiler konusunda kamu kuruluşlarının görüşlerini netleştirilmeleri; ya kabul ederek ve benimseyerek uygulamaları, bunlara göre yönlendirmeleri veya benimsemedikleri hususların düzeltilmesini talep etmeleri zorunlu görülmektedir. Özellikle Tarım, Orman ve Köyşleri Bakanlığı'nın ve bağlı kuruluşlarının Tarımsal Kalkınma Hedefleri ve Stratejileri konusunda bu irdelemeyi yapmaları; varacakları sonuçlara ve alacakları kararlara göre tarımsal altyapıyı geliştirecek, iyileştirecek yatırım ve hizmetleri zamanlamasıyla birlikte planlamaları gerekmektedir.

III. GAP TARIMSAL ALTYAPI GELİŞTİRME SORUNLARI

1. Tarımsal Altyapı Çalışmalarının GAP Bütünü İçinde Yeri ve Önemi

GAP çerçevesinde tarımsal altyapı çalışmalarına verilmesi gereken önem projenin temel niteliğinden kaynaklanmaktadır. Yadsınamaz bir gerçek olarak denilebilirki, Proje'nin doğal kaynak geliştirme bileşeni tümüyle, DSİ yatırımlarına dayanmaktadır; hidro-elektrik üretimi ile bölge toprak ve su kaynaklarının tarımsal kullanım için geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu nedenle sulamaya açılması beklenen 1.8 milyon hektar alan ve bu alan üzerinde yapılacak tarımsal faaliyetlerden ortaya çıkacak bitkisel ve hayvansal ürün artışı, Proje'nin temel kaynağını, itici gücünü oluşturacak; gelişmesi beklenen sanayi sektörünün de, hem finansman ihtiyacını, hem hammadde girdilerini büyük ölçüde tarım sektöründeki gelişmeler sağlayacaktır. Ayrıca, bölge içindeki kentsel gelişimi ile sanayinin ve işgücünün mekansal dağılım paterni de, tarımsal gelişmeden büyük ölçüde etkilenecektir.

Bu temel gerçek, DSİ yatırımlarına paralel olarak Bölge'de yapılacak diğer geliştirme faaliyetlerinin niteliğini ve önceliklerini de ortaya koymaktadır. Bu faaliyetlerin başında da, tarımsal altyapıyı düzenleyecek, iyileştirecek, geliştirecek her türlü yatırım ve hizmetlerin gelmesi gerekeceği, konunun kendi öz niteliğinin ve mantığının bir sonucu olacaktır.

GAP Master Planı üzerindeki eleştiriler sürdürülmekle birlikte, bölge'nin geliştirilmesine ilişkin olarak ortaya koyulan ve doğruluğundan kuşku duyulmayan "Kalkınma Hedefleri ve Stratejileri" de bu gerçeği kabul ve teyit etmektedir. Temel, Tarımsal ve Sınai Kalkınma Hedefleri ve Stratejileri biçiminde üç bölüme ayrılan hedefler ve stratejiler hemen hemen tümüyle tarımsal gelişmeye dayandırılmış durumdadır. Master Plan'da belirtildiği gibi, Temel Kalkınma Hedefleri kırsal alandaki verimliliği ve istihdam olanaklarını artırarak, ekonomik yapıyı geliştirmeyi, gelir düzeyini yükseltmeyi bölgeler arası farklılıkları azaltmayı amaçlamaktadır. Temel Kalkınma Stratejisi olarak da toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi, tarıma dayalı imalat sanayiine ağırlık verilmesi önerilmektedir.

Tarımsal Kalkınma Hedefleri ve Stratejileri'ni ayrıca ve daha ayrıntılı incelemek, tarımsal altyapının GAP çerçevesindeki yeri ve önemini daha belirgin bir biçimde ortaya koyacaktır.

2. GAP Çerçevesinde Tarımsal Kalkınma Hedefleri, Stratejileri ve Tarımsal Altyapının Geliştirilmesi ile İlişkileri

GAP Bölgesi'nin mevcut ve potansiyel kaynakları, DSİ yatırımlarından sağlanacak faydanın maksimizasyonu ve Bölge'nin sosyo-ekonomik kalkınmasının rasyonel olarak gerçekleştirilebilmesi, temel bazına dayandırılan Tarımsal Kalkınma Hedefleri ve Stratejileri, Master Plan'da aşağıda verildiği şekilde formüle edilmiştir:

a. Tarımsal Kalkınma Hedefleri:

- (1) Tarımsal verimliliğin artırılmasının ve tarımsal faaliyetlerin çeşitlendirilmesi yoluyla, kırsal kesimdeki gelir düzeyini yükseltmek,
- (2) Tarıma dayalı sanayi dallarına yeterli girdiyi sağlamak,
- (3) İstihdam olanaklarını artırma-

rak, kırsal nüfusun göç eğilimini en aza indirmek,

(4) İhraç edilebilir tarımsal ürünlerin üretilmesine katkı sağlamak.

b. Tarımsal Kalkınma Stratejileri:

Genel Strateji:

(1) Olumsuz üretim koşullarını (agro-ekoloji koşulları) yenebilmek için, gereken yerlerde sulama olanaklarını sağlamak,

(2) Gübreleme, tarımsal mücadele ve sulama uygulamaları ile birlikte, tarımın mekanizasyonunu sağlamak,

(3) Gerekli tarımsal girdileri zamanında ve yeterli miktar ve kalitede sağlamak, dağıtmak,

(4) Toprak mülkiyet sistemini iyileştirmek,

(5) Üreticileri daha çok üretime özendirmek için, fiyat politikasını ve pazarlama sistemini geliştirmek.

Sulu Tarım Stratejisi

(1) Yetiştirilebilme ve pazarlanabilir olanaklarını dikkate ederek "stratejik" ürünleri belirlemek ve üretimlerini teşvik etmek,

(2) Sulama suyu ücretlerini ayarlayarak ve ekim nöbetini yerleştirerek intensif tarım uygulamalarını özendirmek,

(3) Su kullanımını öğretmek ve tarımsal yayım hizmetlerini etkinleştirmek için, üreticileri örgütlendirmek.

Hayvancılığı Geliştirme Stratejisi

(1) Hayvancılıkta verimliliği artırmak için;

- Suni ve doğal döleme yöntemleri ile yerli sığır ırklarını iyileştirmek, geliştirmek

- Meraları ıslah ederek ve yem bitkileri üretimini ve kesif yem üretimini artırarak, hayvan beslemeyi iyileştirmek,

- Veterinerlik hizmetlerini geliştirmek.

(2) Ticari hayvansal üretimi teşvik etmek için gerekli altyapıyı geliştirmek.

Balıkçılık ve Ormancılığı Geliştirme Stratejisi

(1) İç su balıkçılığını teşvik etmek için baraj göllerinden yararlanmak,

(2) Balıkçılığını geliştirmek için; yavru balık üretimi, eğitim ve araştırma, ürün işleme, pazarlama ve fiyatlandırma hizmetlerini içerecek şekilde bir "balıkçılık desteklemek hizmetleri paketi" hazırlamak,

(3) Orman alanlarında ve baraj gölleri çerçevesinde yoğun bir ağaçlandırma faaliyetini başlatmak ve sürdürmek, tarımsal işletmelerde ağaç yetiştiriciliğini teşvik etmek.

3. Tarımsal Altyapının Geliştirilmesi İçin Yapılması Gerekenler

GAP Master Planı'nda öngörülen ve yukarıda özet olarak verilen, Tarımsal Kalkınma Hedefleri ve Stratejileri, tarımsal altyapı faaliyetlerinin neler olacağını, yatırım ve hizmet ihtiyaçlarını da özet olarak ortaya koymaktadır.

Tarımsal altyapı faaliyetleri, kırsal yerleşim yerlerinde, fiziksel altyapının geliştirilmesini, tarla içi geliştirme hizmetlerini, arazi mülkiyet sisteminin iyileştirilmesini, arazi toplulaştırmasını, tarımsal üretimin ve verimliliğin artırılması için gerekli girdilerin sağlanması ve dağıtım organizasyonunu, tarımsal araştırma-geliştirme-yayım hizmetlerini, tarımsal kredilerin-destekleme politikalarının-pazarlamanın organizasyonunu; özet olarak, tarımsal üretimin artırılmasına ve kırsal alanda yaşam düzeyinin yükseltilmesine yardımcı olacak her türlü kuramsal düzenleme, uygulama, yatırım ve hizmetleri içine almaktadır.

Diğer konulardan bağımsız olarak başlı başına bir araştırma-inceleme ve planlama çalışmasını gerektiren "GAP Tarımsal Altyapı Sorunları"nu burada ayrıntıları ile ele almak mümkün değildir. Ancak, sorunların ortaya koyulabilmesi ve bu sorunlara cevap verecek çözüm önerilerinin araştırılması ile ilgili bazı yöntem önerilerinde bulunabilirler.

Tarımsal altyapı faaliyetleri bir yerde, TOK Bakanlığının görev alanına ve sorumluluğuna giren tüm hizmetleri kapsamaktadır. Bir kısım hizmetler ise, spesifik olarak Orman, Köy Hizmetleri ve Toprak ve Tarım Reformu Genel Müdürlüklerinin yetki ve sorumluluğunda bulunan hizmetlerdir. Bu duruma göre denilebilirki; gerek TOK Bakanlığının, gerekse bağlı kuruluşlar olarak yukarı-

daki sorumlu Genel Müdürlüklerin GAP bölgesi'ndeki il ve bölge teşkilatları, zaten görevleri olan bu faaliyetleri yürütmektedir ve yürütecekler. İlk bakışta doğru görünen bu görüşe karşı ortaya koyulan en önemli karşı görüş, mevcut İl ve Bölge Müdürlükleri'nin gerek kadro, gerekse ödenekleri itibarıyla bu olağanüstü büyüklükteki projenin gerektirdiği işgücü ve yatırım kapasitesine sahip olmadıklarıdır. Ayrıca normal koşullar için düzenlenmiş teşkilat yapısı içindeki hizmet birimlerinin, kadro eksiklikleri yanında görev tanımlarının da bu proje içinde, yeniden belirlenmesi, bazı hizmetler için özel hizmet birimlerinin ihdas edilmesi gerektiği şeklinde görüşler de ileri sürülmektedir.

GAP projesi'nin ve özellikle DSİ yatırımlarının uygulama takvimi ve zamanlama çizelgesi, tarımsal altyapı hizmetlerinin de belirli bir zamanlama bazına oturtulmasını zorunlu kılmaktadır. Aksi takdirde, değişik kuruluşlar eliyle, birbirini tamamlaması gereken hizmetlerden birindeki aksaklık veya gecikme, tamamlanan diğer hizmetlerden yararlanılabilmemesini (en azından yararın maksimizasyonunu) engelleyebilmektedir. Somut olarak ifade etmek gerekirse, Şanlıurfa Tünellerinin zamanlamasına paralel olarak Harran, Ceylanpınar ve Mardin Ovaları sulama sistemlerinin inşası; sulama sistemi inşaatlarına paralel olarak da, bu ovalarda arazi mülkiyet düzenlemesi, toplulaştırma ve tarla içi geliştirme (drenaj-tesviye-taş temizleme vb.) hizmetleri başta olmak üzere tarımsal altyapı geliştirme faaliyetlerinin sürdürülmesi gerekmektedir. İşin kendi özünden kaynaklanan determinizm ve mantık, bu şekilde bir planlamaya birbirine paralel ve zamanlamaya bağlanmış faaliyetler dizisinin sürdürülmesini zorunlu kılmaktadır. Aksi takdirde ve en azından, Şanlıurfa Tünelleri'ne yapılan yatırımın geri dönüşü bir süre ertelenmiş olacak veya bu yatırımlardan yeterli yarar sağlanamamış olacaktır.

Bu yazılanlardan "GAP Bölgesinde tarımsal altyapıyı geliştirmek için hiçbir şey yapılmıyor" anlamı da lütfen çıkarılmasın, Toprak ve Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nün yürürlüğe koyduğu toplulaştırma projeleri, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Harran Ovası tarla içi geliştirme hizmetlerini yürütmek üzere Bölge Teşkilatını yeniden düzenleme çalışmaları, TYUAP çerçevesinde yapılan yayım faaliyetleri, İl Müdür-

lüklerinin çalışmaları, TİGEM Ceylanpınar işletmesinin kaliteli tohumluk üretimi ve çiftçi eğitimi çalışmaları gibi bir çok önemli ve yararlı faaliyetler, hepimizin bildiği zorluklar ve yoklular içerisinde sürdürülmektedir. Ancak yapılan çalışmaların takdirle karşılanmasına rağmen, projenin boyutları ile proje bütünü içerisinde tarımsal altyapıyı geliştirmenin rolü ve önemi dikkate alındığında, yapılan çalışmaların ve verilen hizmetlerin yeterli, bir hız ve yoğunlukla yerine getirildiğini söylemek de mümkün görülmemektedir.

Tarımsal altyapıyı geliştirme çalışmaları ve hizmetlerin oldukça yüksek harcamaları gerektireceği ve; ödenek ihtiyacının yüksek olacağı açıktır. Bu nedenle yapılan çalışmaların yetersizliği, büyük ölçüde, ödenek yetersizliğine bağlanabilir. Ancak bu yatırımlara ve hizmetlere ödenek ayrılabilmesi için tarımsal altyapıyı geliştirmenin GAP içerisindeki yeri ve öneminin yeterli açıklıkla ortaya, koyulduğunu ve siyasi otoritenin bu konulara ödenek ayırması için ikna edildiğini söylemek de mümkün değildir. Bu durumda, konuya en akılcı yaklaşım, GAP çerçevesinde ihtiyaç duyulacak tarımsal altyapıyı geliştirme faaliyetlerinin boyutları, önemi, ödenek ihtiyacı ve zamanlarının ve çözüm önerilerinin araştırılacağı bir projeyi ivedilikle yürürlüğe koymaktır. Kuruluş kararına göre "Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamına giren yörelerin, süratle kalkındırılması, yatırımların gerçekleştirilmesi için, plan, altyapı, ruhsat, konut, sanayi, maden, tarım, enerji, ulaştırma ve diğer hizmetleri yapmak veya yaptırmak, yöre halkının eğitim düzeyini yükseltmek için gerekli tedbirleri almak veya aldirmek, kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlamak üzere "kurulmuş bulunan ve görevlerinin başında "GAP bölgesi için gerekli araştırma ve uygulama projelerini yapmak veya yaptırmak" görevi bulunan, GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin, yapacağı veya yaptıracığı araştırmalar içerisinde, "Tarımsal Altyapıyı Geliştirme Projesi" önemine ve GAP içindeki yerine rağmen bir türlü öncelik kazanamıyorsa; Güneydoğu Anadolu Projesi temel niteliği itibarıyla "tarımsal gelişmeye dayalı ve tarımsal gelişmeden kaynak sağlayacak" bir proje olduğu halde, GAP İdaresi tarafından "GAP- Ulaşım, Altyapı ve Mekansal Gelişme Çalışması" tarımsal altyapıyı geliştirme projesinden daha önce-

likli sayılıyorsa (bir başka deyişle, Hilvan'ın Silvan'ın, Şırnak'ın kentsel katı atık sorunlarına çözüm aramak, Harran Ovası'nın drenaj sorunlarından daha önemli ve öncelikli sayılıyorsa); konuya Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığı'nın sahip çıkması ve bu nitelikte bir araştırma projesini vakit geçirmeden başlatılması gerekmektedir. Çünkü, en azından Harran Ovasının tarımsal altyapısının geliştirilmesi için yapılacak çalışmaların süresi, Fırat'ın sularının Atatürk Barajı'ndan Harran Ovasına akmaya başlayacağı güne kadar geçecek süre ile sınırlı bulunmaktadır ve bu süre büyük bir aksilik olmazsa, 1992'de dolacaktır.

Burada yeri gelmişken konu ile doğrudan ilgili görünmeyen, fakat sonuçlar itibarıyla, hem bu konuyu, hem bundan sonraki birçok tarımsal sorunu etkileyecek bir olguya da değinmekte yarar görülmektedir: GAP'nin ısrarla vurgulanan "tarımsal gelişmeye dayalı bir proje" olma niteliği GAP- Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı'nın yapısında tarım teşkilatının fonksiyonları ile orantılı olarak temsil edilmesini ve yerini almasını zorunlu kılmaktadır. Bu konuda en büyük eksiklik, GAP- Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının en yüksek karar, onay ve politika oluşturma organı olan, GAP- Yüksek Kurulu'nda, Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığı'nın bulunmaması; TOK Bakanlığının GAP çerçevesindeki görev ve sorumlulukları ile orantılı olarak temsil edilmemesidir. TOK Bakanlığının konuya sahip çıkması ile bu yasal düzenlemede gerekli değişikliğin yapılması ve eksikliğin giderilmesi, GAP çerçevesinde tarımsal konulara gereken önemin ve önceliklerin verilmesini, gerekli özenin gösterilmesini sağlayacaktır

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yukarıda açıklanan nedenlerle "GAP çerçevesinde Tarımsal Altyapının Geliştirilmesi" konulu kapsamlı bir araştırma-inceleme projesi başlatılmalı, bu çalışmanın mümkün olduğunca kısa zamanda bitirilmesi sağlanmalıdır.

Tarımsal altyapının geliştirilmesi ile ilgili yatırım ve hizmet harcamalarına, bu yatırım ve hizmetlerden yararlanacakların olanaklar ölçüsünde, maddi katkılarını öngören çözüm önerilerinin geliştirilmesi iş tanımında belirtilmeli; böylece mümkün olduğunca kendi kendini finanse eden altyapı yatırım ve hizmetleri an-

layışı geliştirilmelidir. Özellikle, sulama suyunun kullanımı, sulama sistemlerinin bakımı-onarımı, tarla içi geliştirme hizmetleri ile ilgili kurumsal düzenlemelerde üreticinin işbirliğine, ortaklığına ve maddi katkılarının dayalı organizasyon ve hizmet birimi modelleri geliştirilmelidir.

GAP Bölgesi'nin Şanlıurfa ili dışında kalan sulama alanlarında, arazi mülkiyet sisteminin iyileştirilmesi ve sulama yatırım ve hizmetlerinden daha geniş kitlelerin yararlanabilmesi için, 3083 sayılı yasa uygulanmalı; toprak ve tarım reformu uygulamalarına ve toplulaştırma çalışmalarına başlanmalıdır.

Konu edilen kapsamlı araştırma-inceleme çalışmasının başlatılması veya bitirilmesini beklemeden sulamaya ilk önce açılacak Harran Ovası'nda, tarla içi geliştirme hizmetleri başta olmak üzere, tarımsal altyapıyı geliştirme faaliyetlerini hızlandırmak gerekmektedir. Toprak ve Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nün Ovanın tümünde başlattığı toplulaştırma çalışmalarına ve DSİ Genel Müdürlüğü'nün sulama sistemi projelendirme ve inşaat programlarına paralel olarak Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün özellikle tesviye, drenaj ve gereken yerlerde taş temizleme çalışmalarını hızlandırması gerekmektedir. Sulamadan dönen suların doğal bir drenaj yatağına verilebilmesindeki zorluklar, sulama suyunun mümkün olduğunca ölçütlü ve kontrollü kullanılmasını gerektirmektedir. Bu konuda da Köyhizmetleri'ne büyük görevler düşmektedir.

Gerek mevcut hizmetlerin, gerekse önerilen kapsamlı çalışma ile ortaya çıkacak altyapı geliştirme hizmetlerinin, yerine getirilmesi için, Tarım Teşkilatının bilgili, tecrübeli, yetenekli teknik elemanları ile görev ve hazır olduğundan kimsenin kuşkusunu bulunmamaktadır. Önemli olan bu yatırım ve hizmetlerin vakit geçirilmeden başlatılması için, uygulama kararlarının alınması ve gerekli ödeneklerin tahsis edilmesidir. Bu konuda da GAP'nin fiziki yatırımlarının belirli bir aşamaya gelmiş olması ve suyun ovalara akmasına çok az bir zaman kalmış olması, zorlayıcı ve belirleyici bir faktör olacak. Umarız ki, tarımsal altyapıyı geliştirme yatırım ve hizmetleri yakın bir gelecekte GAP Bölgesinde büyük bir ivme kazanacaktır.

GELİŞEMEYEN İHRACAT: TARIM ÜRÜNLERİ

Doç.Dr. Ahmet ŞAHİNÖZ

Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi İktisat Bölümü
Öğretim Üyesi

Son bir kaç yıldır Türkiye'nin genel ihracatı gibi, tarım ürünleri ihracatı da bir duraklama dönemi yaşamaktadır. Aslında, tarım ürünleri ihracatı için durum genel ihracata göre biraz daha olumsuzdur. Zira genel ihracat son üç yıldır iyi-kötü 11,5 - 12 milyar \$ da sabitleşirken, tarım ürünlerinininki 1988'de ulaştığı 2,3 milyar \$'lık düzeyi koruyamamıştır.

Türkiye'de genel ihracatı yönlendiren politikalar, olumlu ya da olumsuz, tarım ürünleri ihracatını da etkilemektedir. Ancak tarım kesiminin kendine özgü yapısı, tarım ürünleri ihracatındaki gelişmeleri ayrı bir çerçevede incelemeyi zorunlu kılmaktadır.

Bilindiği gibi, 1980'li yılların başı ihracat için atılım dönemi olmuştur. 1980 yılında 2,7 milyar \$ olan Türkiye'nin toplam ihracatı, 1981 yılında % 60 artarak 4,7 milyar \$'a yükselmiştir. İhracat atılımı bir yıla sınırlı kalmamış, 1981'i izleyen yıllarda da sürerek 1984 te 7,1 ve 1988 de ise 11,6 milyar \$'a ulaşmıştır. ⁽¹⁾ Dünya ticaretinin durgunluğa girdiği bir dönemde ⁽²⁾, ihracatın böyle bir sıçrama göstermesi söz konusu olguya ayrı bir anlam kazandırmıştır.

1980 genel ihracat atılımı büyük ölçüde 24 Ocak 1980

Programı ile uygulamaya konan esnek kur politikasına geçiş, vergi iadesi, ihracat kredileri, ihracata dönük üretimde gümrük vergisi bağışıklığı, ihracat primi gibi önlemleri içeren özendirici ihracat politikalarının bir sonucudur. Sıkı para ve kemer sıkma politikaları ile iç talebin kısılması ve aynı dönemde başlayan İran-Irak savaşı ile ek dış pazarların doğması, özendirici ihracat politikalarının etkinliğini artırmıştır.

Ancak sözünü ettiğimiz parasal önlemler zaman içinde aşamalı olarak yapısal önlemlere dönüştürülemedince, ihracat üzerindeki olumlu etkileri kaybolmaya başlamıştır.

Öte yandan düşük ücrete dayalı dış rekabet de artık sınırlarına ulaştıkça, Türkiye'nin toplam ihracatı son üç yıldır, 1988 de yükseldiği 11,5 milyar \$'lık tavanda sıkışıp kalmıştır. Bu tavanı delecek ikinci bir ihracat atılımı ise, Türkiye'nin ekonomik koşullarına ve dünyadaki gelişmelere uygun yeni ihracat politikalarının oluşturulup uygulanmasına bağlıdır.

Türkiye'nin genel ihracatına 1980 sonrası ivme kazandıran koşul ve politikalar, elbetteki tarım ürünleri ihracatını da olumlu yönde etkilemiştir. Her şeyden önce, sabit kur politikalarından değişken kur politikalarına geçiş

tarım kesiminin dolaylı şekilde vergilendirilmesini önlemiştir. Bilindiği gibi, 1980 öncesi uygulanan sabit kur sisteminin yarattığı aşırı değerlenmiş Türk parası ihracatçıyı cezalandırır nitelikteydi.

Yine 1980 sonrası dönemde bazı tarım ürünleri ihracatı, Para ve Kredi Kurulu tebliğleri ile Destekleme ve Fiyat istikrar Fonundan yapılan destekleme primleri, vergi, resim ve harç istisnası, gümrük muafiyetli döviz tahsis, bazı satış ve teslimatın ihracat sayılması, ihracat karşılığı dövizlerden mahsup ve çeşitli kaynaklardan sağlanan ihracat kredilerinden, sanayi ürünleri kadar olmasa da yararlanabilmiştir. Örneğin, 1986 yılı verilerine göre Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonunca finanse edilip Para ve Kredi Kurulunca gıda ve tarım ürünleri ihracatına verilen primlerin bir kaçını şöyle sıralayabiliriz: Sığır ve koyun etinde ton başına 100 \$, patates, domates, kuru soğanda 14 \$, elmada 66 \$, buğday unu ve irmikte 35 \$, konserve 50 \$ vs. ⁽³⁾

İhracatın asıl özendirme aracı olan vergi iadelerine gelince, 1980 öncesi dönemde olduğu gibi, tarım ürünleri geri planda kalmıştır. Hatta 1980 öncesinde geleneksel tarım ihraç ürünlerinin ihracatına zaman zaman uygulanan vergi iadeleri tamamen kaldırılmış, uygulama taze meyve-sebze ve su ürünleri ile sınırlandırılmıştır. Gıda ürünleri ise, sanayi ürünleri sınıflandırmasına girdiği için düşük bir oranla da olsa bu iadelerden yararlanabilmiştir.

1980 sonrası dönemde tarım ürünleri ihracatını özendirici önlemler yanında, bazı engelleyici politikaların da uygulandığını söyleyebiliriz. Örneğin; pamuk, fındık, kuru üzüm ve incir, buğday, arpa, mısır, un, canlı hayvan ve tütün olmak üzere, çoğu tarım ürünü ihracatından Destekleme

ve Fiyat istikrar Fonuna değişen oranlarda kesintiler yapılmıştır. Bu uygulama, 1980 öncesi sabit kur sistemi kadar olmasa da tarım kesimini vergilendirmiş ve ihracat artışına köstek olmuştur.

Genel ihracatla birlikte önemli bir gelişme gösteren tarım ürünleri ihracatı, 1980'den 1981'e % 83 oranında artarak 1.672 milyon \$'dan 2.219 milyon \$'a yükselmiştir. Bu olumlu gelişmede, yukarıda sözünü ettiğimiz özendirici politikalar kadar, iç talebin kısılması ve Orta-Doğu pazarlarına yönelmenin etkileri büyük olmuştur⁽⁴⁾ 1982 yılında yaklaşık aynı düzeyi koruyan ihracat, 1983 yılında % 12 azalarak 1.880 milyon \$'a düşmüştür. 1983'ü izleyen 4 yıl içerisinde bu miktarın biraz altında kalan ihracat, ancak 1988 yılında yeni bir gelişme ile 2,3 milyar \$'a yükselmiştir. 1989 yılında yeniden gerileyerek, 2,1 milyar \$'a inen ihracat, 1990 yılının 9 aylık verilerine göre bu yıl da gerilemeye devam edecektir⁽⁵⁾.

Tarım ürünleri ihracatının son on yıldır 2 milyar \$ sınırına takılıp kalmasının, AT ile ABD arasında son sekiz yıldır şiddetlenerek süren tarım ürünleri dış ticaretinde, sübvansiyonlar savaşından, petrol gelirlerine bağlı olarak Orta-Doğu gıda pazarlarının daralmasına, iç talepteki gelişmelerden, ithalat kısmen serbestleştiren dış ticaret rejimindeki değişikliklere kadar uzanan çok çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Ancak, burada üzerinde asıl durulması gereken neden, son on yıldır uygulanan "Liberal ekonomi" politikalarının tarım kesimi ve dolayısıyla tarımsal ihracat üzerindeki etkileridir.

1980 sonrası uygulanan yeni ekonomik politikalarda, her şeyden önce ekonomik büyüme iç pazarlardan çok dış pazarlara havale edilmiştir. Tarım ürünleri sürekli bir artış kaydedemeyince, tarım kesimi dış pazarın yaratacağı böyle bir büyümeden yoksun kalmıştır. Bilindiği üzere, bu dönemde genel ihracat 4 katlık bir artış gösterirken, tarım ürünlerinininki 1,5 katlık bir artış dahi gerçekleştirememiştir. Böylece tarım ürünlerinin genel ihracattaki payı % 57' den % 17' lere düşmüştür.

Dış pazarlardan ve ihracat için seferber edilen kaynaklardan pek yararlanamayan tarım kesimi, buna karşılık uygulanan ekonomik kalkınma politikalarından en çok olumsuz etkilenen kesimlerden biri olmuştur. Liberal politikaların tarım kesimi ile ilgili uygulaması, hem enflasyona yol açıyor, hem de serbest piyasa ilkelerine uymuyor diye, tarımsal girdilere ve kredilere uygulanan sübvansiyonların azaltılması olmuştur. Benzer gerekçelerle destekleme alımları sınırlanmış ve taban fiyatları düşük tutulmuştur.

Çok büyük bir bölümü geleneksel aile işletmelerinden oluşan ve modernleşmesini henüz tamamlayamamış Türk tarımında, bu tür politikalar hem verimlilik çabalarını kösteklemiş, hem de üreticinin yoksullaşmasına yol açmıştır. Nitekim, 1960'tan başlayarak, 1980'e kadar uzanan dönemde gerçekleştirilen önemli verimlilik ve üretim artışları, 1980 sonrası yavaşlamaya başlamıştır. Örneğin, 1980 öncesi dönemde % 3'ün üzerinde gerçekleşen yıllık tarımsal üretim artış-

ları, 1980 sonrasında % 2'lere düşmüştür. Nüfusun % 2'yi aşan bir hızla arttığı ve üstelik yetersiz beslenmenin olduğu bir ülkede % 2 civarında kalan tarımsal üretim artış hızları, elbetteki ihracatı özendirici olamaz. Sonuç olarak ta, tarımın GSMH içindeki payı, 1980-1989'a % 24'den % 16'lara düşmüştür.

Genel olarak, tarım kesimini dışlayarak küçültülen ekonomik politikalarına, etkisini yitiren ihracatı geliştirme önlemleri ve ABD ve AT'nin tarım ürünleri ihracatına yüksek oranda sübvansiyon uygulamaları eklenince, tarım ürünleri ihracatı 1980 sonrası arzu edilen gelişmeyi gösterememiş ve son yıllarda da belli bir durgunluğa girmiştir.

Irak'ın yarattığı Körfez bunalımı ise, Türkiye'in tarım ürünleri ihracatına ek bir darbe vurmuştur. Bu bunalımın Türkiye'nin gıda ve tarım ürünleri ihracatında yol açtığı kayıp, 300-400 milyon \$ arasında değişmektedir. İhracat kaybında en çok etkilenen ürünler, başta; yaş meyve-sebze olmak üzere tahıl ürünleri, canlı hayvan ve et ürünleridir. Türkiye'nin Irak ve Kuveyt'te uğradığı ihracat kaybını kısa dönemde başka dış pazarlara yönelip telafi etmesi çok güçtür. Ancak, önümüzdeki yıllarda, gelişen Doğu-Avrupa pazarları da düşünülerek, içeride daha etkin tarım politikalarına yönelmek koşuluyla, Türkiye'nin tarım ürünleri ihracatına yeni bir ivme kazandırması mümkündür.

(1) Başlıca Ekonomik Göstergeler. HDM, Ankara.

(2) Dünya ticaret hacmi 1981 yılında bir önceki yıla göre sabit kalırken, 1982 yılında % 2 oranında gerilemiştir. 1983 yılında, 1982 düzeyini aşmayan ticaret hacmi, ancak 1984 yılından sonra yeniden büyümeye başlamıştır. İktisadi Rapor. TOBB, 1984, Ankara, s. 207.

(3) Cumhuriyet. 4 Aralık 1986.

(4) Orta - Doğu gıda pazarlarındaki gelişmeler için bkz; A. Şahinöz; ABD-AET-Türkiye Tarım Politikaları ve Dünya Pazarları. T.Sınai K. Bank. 1989, İstanbul.

(5) Başlıca Ekonomik Göstergeler. HDT Müst., 1990, Ankara, S.110.

TARIM KESİMİ VE “FİYATLAR”

Prof.Dr.Yakup KEPENEK

ODTÜ. Ekonomi Bölümü

Tarım ürünlerinin fiyatları, ekonomik, toplumsal ve siyasal boyutlarıyla çok önemli ve bu nedenle de tartışılması gereken bir konudur.

Bu yazı çerçevesinde, sorunun genel, kuramsal yönlerinden çok, ülkemizde nasıl uygulandığı üzerinde durulacaktır.

Tarım ürünleri fiyatlarının ekonomik yönden tartışılması durumu, tarımsal üretimin doğa koşullarına bağımlı olmasından ve piyasa yapısından kaynaklanıyor. Doğa koşulları tarımsal ürün arzını dalgalı yaparken, rekabetçi piyasa yapısı da, fiyat kararsızlığına yol açıyor. Tarım kesimi çalışanlarına belli bir gelir düzeyi sağlama ve üretimi sürdürme gereği, tarım ürünleri fiyatlarının serbest pazar koşullarına bırakılmasına izin vermez. Hemen tüm ülkeler, kuramsal olarak çelişik bir tutumla, bu en rekabetçi piyasaya fiyatlama/destek yoluyla kanışma gereği duyuyorlar. Genel ekonomi politikaları yönünden, eğer tarım dışı sektörler kaynak aktarılması isteniyorsa, tarım ürünleri fiyatları düşük, tersine iç pazarın genişlemesi ve bunun sınıai ürün talebinin ve dolayısıyla üretimini artırması isteniyorsa, tarım ürünleri fiyatları

yüksek tutulacaktır.

Konunun toplumsal boyutu, tarım kesiminden geçimini sağlayanların durumuna ilişkindir. Tarım ürünleri fiyatları, bu kesimde çalışanların gelir düzeyini belirlemekle kalmaz, onların üretim sürecine katılma biçimlerini de belirler. Pazar için üretime bağılı olarak, çiftçileşen köylülerin üretim araçlarını geliştirmesi, ürün fiyatlarıyla doğrudan ilişkilidir. Kaldı ki bu süreçte, öbür toplumsal ilişkiler, örneğin kentlere göç süreci gündeme gelmektedir.

Sorunun siyasal boyutları da önemlidir. Tarım ürünleri fiyatları ile demokrasi arasında doğrudan bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Bu olgu ülkemizde de tarımsal ürün destekleme alım fiyatları, ya da taban fiyatlarının gelişiminden izlenebilir. Örneğin, 12 Mart 1971 ve özellikle 12 Eylül 1980 sonrasında, tarımsal destekleme fiyatlarının görece olarak nasıl düşük tutulduğu bilinmektedir.

Burada, bir noktanın önemle vurgulanması gerekiyor. Ülkemizde, genel olarak sayısal veriler, sınırlı, eksik ve tutarsızdır. Bu genel durum tarım için de geçerlidir. Ancak, 1980 sonrasında çok ilginç ve ürkütücü bir uygu-

lamaya gidildiği görülüyor. Ülkemizde, “hayvan stoku sayıları, 1984’e dek hızla azalmış, (büyük ve küçükbaş hayvan sayıları) 88 milyondan yaklaşık 68 milyona düşmüştür. Bu verileri derlemekle görevli bir kamu kuruluşu olan Devlet İstatistik Enstitüsü, 1984’den sonra, hayvan stoku sayılarının yayınına tümüyle durdurmuş bulunuyor. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, bu tutumun benimsenir yanı yoktur. Tarım kesimine ilişkin olarak öncelikle sayısal veri sorununun çözümü gerekiyor.

2. Fiyat Eğilimleri

Tarım ürünleri fiyatları konusunu yalnızca son on yılın gelişmeleri çerçevesinde irdeleyeceğiz. Tarım ürünleri fiyatlarının gelişimini saptamada kullanılacak başlıca değişkenler, tarım/tarım dışı fiyat makası, yani iç ticaret fiyat oranları, destekleme alım fiyatları ve çiftçinin eline geçen fiyatların çiftçinin ödediği fiyatlara oranıdır. Bu üç değişkenin yıllara göre durumu, tarım ürünleri fiyatlarının görece ve ortalama olarak, konumunu da belirler.

Tablo:1. Tarım/Sanayi Fiyat Makası, 1977-1989

Toptan Eşya Fiyatları İndeksine göre, tarım ürünleri fiyatları ortalamasının sanayii ürünleri fiyat ortalamasına oranı.

1977	107,9
1978	94,2
1979	74,8
1980	69,5
1981	75,0
1982	69,8
1983	65,1
1984	74,0
1985	70,0
1986	66,6
1987	67,5
1988	79,8
1989	87,9

Kaynak: DİE, Türkiye İstatistik Yıllıkları ve Aylık İstatistik Bültenleri

Tablodan da kolayca izlenebileceği gibi, tarım ürünlerinin görelî fiyatı 1980 sonrasında hızla azalmış, ya da azaltılmıştır. Bu eğilim, öncelikle belirtelim ki geneldir; gerek çiftçinin eline geçen fiyatların ödediği fiyatlara oranı, gerekse destekleme alım fiyatlarının ortalama düzeyinin genel fiyat artışları içindeki yeri dikkate alındığında yukarıdaki eğilime benzer bir sonuç doğuruyor.

Tarım ürünlerinin görelî fiyatının azalmasının sonuçlarına daha sonra değineceğiz. Burada önemle üzerinde durulması gerekli nokta, 1980 sonrasında yürütülen destekleme politikasının, bu fiyat eğilimine katkısıdır. Gerçekten, 1980 sonrasında, önce, destekleme konusu olan ürünlerin türü, ya da sayısı, hızla azaltılmıştır. Ek olarak, destekleme için ayrılan parasal kaynak çok büyük ölçüde daraltılmıştır. Bu durum, özellikle, Merkez Bankası kredilerinin dağılımından izlenebilir. Merkez Bankası kredilerinin destekleme alımlarına ayrılan bölümü, 1980 öncesinde, yılda ortalama toplam Merkez Bankası kredilerinin % 35-40'ı dolayındaydı; 1980 sonrasında bu oran hızla azaltılmış, ve 1988-1989'da % 20'nin altına düşmüştür. Özetle, hükümetler, tarımsal ürün desteklemesine kaynak ayırmayı bir yana bırakmışlardır, denilebilir.

Desteklemeye konu olan ürün sayısının azaltılması ve bu amaçla ayrılan parasal kaynakların azaltılması, doğal sonucunu vermekte, tarım ürünlerinin görelî fiyatı azalmış bulunmaktadır. Destekleme alımlarıyla ilgili bir başka önemli uygulama farkı, üreticiye ürün bedellerinin zamanında ödenmemesidir. Bir başka deyimle, hükümet, destekleme alımı yapılan ürünlerin karşılığını uzun bir süre, aylarca geç ödemektedir. Faiz oranlarının düzeyi dikkate alınırca tarım üreticilerinin, yalnızca fiyatlama yoluyla değil, gecikmiş ödeme nedeniyle de, büyük parasal kayıplara uğra-

dıkları açıkta görülür.

Destekleme kapsamından, kısmen ya da tümüyle çıkarılan tarım ürünleri arasında, tütün ve çay gibi, belli yörelerde üreticinin önemli gelir kaynağını oluşturan ürünlerin bulunması büyük önem taşıyor. Bu ürünlerde devlet tekelinin kaldırılması, üreticilerin reel gelirlerini çok büyük ölçüde azaltmıştır, denilebilir.

Fiyat eğilimleri, tarım kesiminin, salt mal "değişimi" yoluyla, kaynak yitirdiğini kanıtıyor. Bu durum, bir birim sanai ürün elde etmek için tarım üreticisinin, 1980'li yıllarda, 1980 öncesine göre, iki katına yakın tarım ürünü vermek zorunda olduğunu gösteriyor. Bu ortalama eğilim, pek çok önemli üründe daha büyük boyutlara ulaşıyor. Sayıların gösterdiği katı gerçek budur.

3. Sonuç: TARIM POLİTİKASI YOKLUĞU

Tarım ürünleri fiyatlarının görelî olarak düşük tutulması, en önemli sonucunu, gelir bölüşümünde gösteriyor. Gerçekten, 1980 öncesinin üç yılının ortalama alınırca, toplam ulusal gelir içinde tarım kesiminin payı ortalama % 23 dolayındaydı; buna karşılık 1990 ve öncesinin son üç yılının ortalaması alınırca, ulusal gelirden tarımın payı ortalama % 17 dolayına inmiş bulunuyor. Bunun anlamı çok açıktır. Eğer 1980 öncesinin fiyat düzeyi geçerli olsaydı, tarım kesimi ulusal gelirden % 6 daha fazla pay alacaktı. Buna göre, örneğin, yalnızca 1990 yılında, toplam ulusal gelirin ilk öngörülere göre 290 trilyon lira olduğu gözönüne alınırca, tarım kesiminin gelir kaybı 17,5 trilyon lira dolayındadır. Bir başka deyimle, tarım kesimi, salt fiyatlama yoluyla içinde bulunduğumuz yıl 17,5 trilyon lira gelirini, ekonominin öbür sektörlerine aktarmıştır.

Tarım kesiminin bu ölçüde yoksullaştırılabilmesinin iki

önemli nedeni vardır. Birincisi, ülkemizin bir tarım politikası yoktur, ikincisi de demokrasinin tüm kurum ve kurullarıyla işlememesidir. Bu noktalara kısaca değinelim.

Son günlerde, dünya ekonomik çevrelerinde en çok tartışılan konu uluslararası ticareti düzenleyen ve GATT olarak kısaltılan anlaşmaların geleceğidir. Dünya ticaretinin daha çok serbest olmasını amaçlayan ve yarım asırdır bu alanı düzenleyen anlaşmaların geleceği Avrupa Topluluğunun tarım kesimine verdiği desteklemeyi azaltmaması, daha doğrusu yalnızca % 30 bir azaltmayı benimsemesi nedeniyle çıkmaza girmiş ve 107 ülkenin atıldığı uluslararası toplantı kesintiye uğramıştır. Özetle, Avrupa Topluluğu ülkeleri kendi tarım üreticilerini, dünya piyasası koşullarına, ya da serbest piyasa koşullarına bırakmıyor. Bizde ise, "kapalistlere kapitalizm dersi vermeye kalkan" bir tutumla, tarım kesimi serbest piyasa koşullarına terk edilmek isteniyor. Bunun yapılabilmesi, ikinci sorunu gündeme getiriyor. Türkiye'de tarım üreticisi örgütlü bir biçimde, demokratik süreçleri kullanarak, hükümet üzerinde etkili olamıyor. Sorunun özü budur.

Ülkemizde, tarım konusunda politika eksikliği, 1980 öncesinde yıllarda da vardı; örneğin destekleme alımları, üreticinin ürün miktarına göre faklılaştırılmadığı gibi, fiyat saptamasında, maliyet ögesi de dikkate alınmıyordu. Ancak 1980 sonrasında bu esikliklerin giderilmesi yoluna gidilecek yerde, tarım kesiminin, uygun deyimle "kendi haline bırakılması" gibi bir politika izleniyor. Bu durum gerçekte, tarım kesiminin çöküntüye uğraması anlamına geliyor. Halkımızın yarısının doğrudan geçim kaynağı olan tarım kesimi ile ilgili somut politikalar geliştirilmesi, bu nedenle çok büyük bir önem taşıyor.

ODA HABERLERİ

YAN ÖDEME VE ÖZEL HİZMET TAZMİNATI SORUNUNA ODAMIZ SAHİPLENMEYE DEVAM EDİYOR.

BASIN DUYURUSU

"Ziraat Mühendisleri yan ödeme kararnamesinin değişmesini istiyor."

Devlet memurları için geçerli yan ödeme ve özel hizmet tazminatı uygulamasında ortaya çıkan farklı standartlar nedeniyle; Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı taşra kuruluşlarında görevli binlerce ziraat mühendisi, son derece zor maddi koşullara itilmiştir.

Kararname'nin öngördüğü, yılda en az üç aylık arazi koşulunu dolduramayan, ancak hizmet süresinin belirlenmesinde her hangi bir tasarruf yetkisi bulunmayan teknik elemanlar, bu nedenle müfettişlerce çıkarılan yüzbinlerce liralık zimmeti ödemek ceszasıyla karşı karşıya bırakılmaktadır.

Oda'mızın öncelikli sorumlulukları arasında bulunan üye haklarını aramak ve savunmak görevi kapsamında başlatılan çok yönlü girişimler sürdürülmektedir. Sorun, bir yandan, Anayasal eşitlik ilkesi bağlamında Danıştay'da iptal davası konu edilmiş, öte yandan ise gerek Maliye ve Gümrük Bakanlığı, gerekse Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı nezdinde yapılan görüşmeler, verilen çok sayıda raporlar ve geliştirilen önerilerle gündemde tutulmaya çalışılmıştır.

Ziraat Mühendisliği toplumu, boyutları giderek ağırlaşan sorunun 1991 yan ödeme kararnamesi çerçevesinde çözümünü beklemektedir. Esasen yetersiz ücretlerle güç geçinme koşullarına sürüklenen teknik elemanların, bir de çıkarılan zimmetlerle cezalandırılmalarına daha fazla izin verilmemelidir. Bu konuda Odamıza resmen ulaşan 1496 adet meslektaşımızın dileğini Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı'na iletmeyi görev sayıyoruz. Tarım Orman ve Köyişleri Sayın Bakan'ından sorunun daha yakın ilgiyle sahiplenilmesini ve çözümü için kararlılık gösterilmesini 15000 Ziraat Mühendisi adına bekliyoruz.

Mahir GÜRBÜZ
TMMOB
ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI
BAŞKANI

Kamu kurum ve kuruluşlarında görevli meslektaşlarımızın büyük sorunu haline gelmiş olan, yılda üç ay arazi hizmetini gerekli kılan kararname hükmünün, yürürlükten kaldırılmasına yönelik olarak iki yıldan beri sürdürülen çabalar, sonuç alıcı noktaya yaklaşmış bulunmaktadır.

Oda yetkililerince; Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığı (TOKB) İle Maliye ve Gümrük Bakanlığı yetkilileri katında gerçekleştirilen sayısız görüşmelerde, sorunun kökten çözümlenmesi talebi, bir kez daha dile getirildi. Bu konuda; Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanı Lutfullah KAYALAR'a odamız aracılığı ile 1496 adet dilekçe sunuldu.

TOK Bakanı KAYALAR'a 27 Kasım 1990 tarihinde yazılan yazımız ile bu konuda Ankara'daki basın kuruluşlarına gönderilen aynı tarihli basın duyurusunu, sütunlarımızda aynen yayınlıyoruz.

Sayın
Lutfullah KAYALAR
Tarım Orman ve Köyişleri Bakanı
ANKARA

Bakanlığımız taşra kuruluşlarında görevli Odamız üyesi meslektaşlarımızın, içinde buldukları yan ödeme ve özel hizmet tazminatı sorunlarının çözümü doğrultusunda gösterdiğiniz samimi çabalarla ilgili duygularımı yansıtan 1496 adet dilekçe, ilişikte bilgilerinize sunulmuştur.

Meslektaşlarımızın, bu son derece ciddi özlük sorununun çözümü anlamında lütfettiğiniz ilgi ve desteğin devam ettirilmesini, arazi hizmeti için daha önceki kararnamelerde öngörülen 90 günlük barajın 1991 yan ödeme kararnamesinden çıkarılmasının sağlanmasını diler, saygılar sunarım.

Mahir GÜRBÜZ
TMMOB
ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI
BAŞKANI

SÖYLEŞİ

ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN MEMURLARIN SENDİKAL HAKLARI

Prof.Dr. Mesut GÜLMEZ
T.O.D.A.İ.E. Öğretim Üyesi.

28 Kasım 1990 Tarihinde
T.O.D.A.İ.E. Öğretim üyelerinden
Sayın Prof.Dr. Mesut GÜLMEZ ta-
rafından sunulan söyleşinin geniş
bir özetini aşağıda sunuyoruz.

Türk yönetim geleneği 150 yıl-
dan beri mevzuatçı bir anlayışa sahip-
tir, tek yanlı bir anlayışa sahiptir, katı-
lımsız bir görüşe sahiptir; Anti katı-
lımcı bir anlayışa sahiptir. Çalışanlar
adına sadece yönetenlerin ancak en
iyi kararı verebileceği görüşüne sahi-
ptirler. Onun içindir ki, adı ne olur-
sa olsun çalışma koşullarınızın belir-
lenmesine katılmanızı sağlayacak ör-
gütlenmelerden söz ettiğinizde kuş-
kuyla, duraksamayla hatta daha ileri
düzeyde önyargılarla soruna yaklaşı-
lmıştır, bizi yönetenler. Memurların
örgütlenmesi, sendikalarda bir araya
gelmesi, özellikle sistemin -Türk yön-
etim geleneğinin- tek yanlılığını ort-
adan kaldırmak, anti-
demokratikliğine son vermek ve katı-
lımcı demokratik biryönetim-
yönetilen ilişkileri oluşturma nokta-
sında kendini göstermektedir.

Sendikayı sadece ücretimizi %
5 daha artırmak, % 15 daha artırmak
veya daha çok artırmak için bir araç
olarak görmemek lazım. Çalışma ko-
şullarının iyileştirilmesini sağlayan
çağdaş bir araçtan ibaret saymamak
lazım. Sendika aynı zamanda, yön-
etim-yönetilen ilişkilerini demokratik-
leştirmenin de çağdaş bir aracıdır.
Kuşkusuz her şeyden önce sendika,
üyelerinin çalışma koşullarının iyileş-
tirilmesi, daha iyi yaşam koşullarına
kavuşturulması için savaşım verecek-
tir.Sendika deyince, örgütlenme de-
yince, sendikalarda bir araya gelmek
deyince, bunu sadece kendi ücretinize
çalışma koşullarınızın görece olarak

öteki kamu görevlilerine oranla daha
iyi olup olmadığına bakarak değerlen-
dirmemek gerekir., diye düşünüyör-
um. Sendikaya, tam tersine onun di-
şında bütün çalışma koşullarıyla ilgili
olarak yönetime katılmanın, en çağ-
daş ve en ileri düzeyde araçlarından
biri olarak bakmak lazım. Türkiye’de
yönetim şimdiye kadar hep tek yanlı
olduğu için; tek yanlı kararlarla çalış-
ma koşullarının belirlendiği, kamu
görevlilerinin sendika hakkı ortaya
çıktığında, sadece biz değil bizi yöne-
tenler de, siyasi iktidarlarda bunu ya-
dırgamamaktadırlar, neden? Çünkü,
yönetim-yönetilen ilişkilerindeki oto-
riterliği, tek yanlılığı siyasal iktidarın
karar ayrıcalığı elinde tutan yetkisi-
ni ortadan kaldıracaktır, altüst edecek-
tir. Sendikalaşma gereksinmesini salt
ücret artışı, çalışma koşullarının biraz
daha iyileştirilmesinin bir aracı olarak
görmek lazım. Herşeyden önce bir
yurttaşlık görevi olarak, çalıştığımız
yönetime örgütleriniz aracılığıyla ka-
tılmanın bir aracı olarak bakmak la-
zım. Tek tek hepimiz yönetime belirli
konulardaki görüşlerimizi iletme ola-
nağından yoksunuz, bunu yapabilecek
olan mutlaka örgütlerdir ve bu örgüt-
ler içinde de katılmayı en ileri düzey-
de gerçekleştiren, bugün bütün Dün-
ya’da görülmüştür ki; sendikalardır..
Çalışanlar olarak, kamu görevlileri
olarak özellikle 12 Eylül sonrasında,
yasalarda hak arayacağımız yere, ya-
sak arama eğilimine daha çok girdik.
Kimi zaman yasalarda olmayan ya-
sakları kafalarımızda yarattık. Çünkü
özellikle 12 Eylül sonrasında, temel
hak ve özgürlükler alanında, Anaya-
sa’dan başlayın, yasalar düzeyinde de
o kadar çok kısıtlayıcı ve yasakçı bir
çerçeve getirmiştir ki; acaba bu ya-
sakçı çerçevenin içinde nasıl olup da

kamu görevlilerinin sendikalaşması
unutulmuş, yasaklanmamış olabilir.
Çünkü, öyle bir anlayış temel hak ve
özgürlüklere yaklaşılmıştır ki; 12 Ey-
lül sonrasında bireyleri kamu yetkili-
lerine karşı, güçlü olan devlet’e karşı
korumak gerektiği halde, Devleti bi-
reylere karşı koruma anlayışı egemen
olmuştur. İnsan hakları düzenlenirken
her şeyden önce insanı, bireyi, kişiyi,
çalışanı, devlete karşı koruma birinci
planda gelmelidir. Temel amaç bu ol-
malıdır. Biz tersine bir yaklaşımla dü-
zenleme yaptığımız için; yasalarımızı,
Anayasamızı haklardan çok; yasaklar-
la, kısıtlamalarla doldurduğumuz için
kamu görevlilerinin sendikalaşması
konusunda da acaba açık bir kapı bu-
labilirmiyiz, var mıdır, yönünde önce
bir konuyu düşünmeye başladık.

Şimdi anımsıyorum üç yıl önce
”memurların sendika hakkı vardır” di-
ye bir yazı yazdım. Ondan önce de yi-
ne bir sempozyumda “evet, hiçbir hu-
kukî engel yoktur, iç hukukta hiçbir
yasaklayıcı kural yoktur. Onun da
ötesinde, böyle bir serbest rejiminin
varlığı ötesinde bu bir hakktır, bu bir
yasal hakktır.” diye de konuştum. Ama
bana inanan olmadı veya inananların
sayısı çok azdı. Bunu tabii daha sonra
söylediler bana. Ve arkadaşlar, bunu
anlata anlata engel olmadığını, söyle-
ye söyleye bugün bir memur sendika-
sının -kamu görevlileri tarafından ku-
rulmuş bir memur sendikasının- bir
öğretmen sendikasının var olduğu bir
sendikal yaşama gelebildik ve altı ay-
dan beridir de o sendika varlığını sür-
dürmeye devam etmektedir.

Her şeyden önce sendika hakkı,
sendikal haklar toplu sözleşme ve gre-
vide kapsayan sendikal haklar, insan
haklarıdır. Bunun bir insan hakkı
olduğu konusunda hiçbir kuşkunun
olmaması lazım. Bir kere insan hakları
her şeyden önce insan olduğumuz
için, insan olarak doğduğumuz için,
insan onuruna sahip olduğumuz için
bizim doğuştan sahip olduğumuz hak-
lardır. Yasalar, yürürlükteki kurallar,
bu hakları tanımamış, düzenlememiş
olabilir veya boş bırakmanın ötesin-
de yasaklamış, ortadan kaldırmış ola-
bilir.

Sendikal haklar da insan hakla-
rındandır. İnsan haklarının böyle tek
tek kullanılabilenlerinden değil de
toplu olarak, ancak bir araya gelecek,
ortak sorunları olan; ortak savaşım
korunması, geliştirilmesi söz konusu
olan insanların bir araya gelerek yapı-
bildikleri, oluşturabildikleri bir hakktır,
sendika hakkı. Bir özel yasa düzenle-
mesi yapılması gerekmez. Bazı sosyal
haklar -Sendikal haklar da sonuç ola-

rak bir sosyal hakur- kendiliğinden kullanılamaz. Onun gerçekten kullanılabilmesi için, Devlet'in devreye girmesi gerekir. O hakkın gerçekten kullanılabilmesi için, Örneğin; "Sosyal Güvenlik Hakkı" böyledir. Eğer Devlet; Sosyal Güvenlik alanında olumlu bir takım önlemler almaz ise, o hak sadece yazılı olarak kağıt üzerinde, yasalarda kalır. Ama sendikal haklar böyle değildir. Sendikal haklar, Devlet hiçbir olumlu edimde bulunmasa bile kendiliğinden kullanılabilen haklardır. Devletin yapması gereken tek bir şey vardır, burada; Bu hakkın kullanılmasına engel olmamak. Eğer devlet gerçekten Anayasa'nın yazdığı gibi demokratik bir devletse ve özellikle insan haklarına saygılı bir devletse, sosyal bir devletse, ilk görevi; sendikal haklar konusunda hiçbir olumlu iş yapmasa, düzenleme yapmasa, yasa çıkarmasa bile devletin ilk görevi; buna karşı çıkmamaktır. Bunun karşısına geçmemektir, kullanılmasına engel olmamaktır. Çünkü sendika hakkını kullanma devletin yapacağı olumlu bir edime bağlı değildir. Ben, benimle ortak sorunları olan, ortak haklarını ve çıkarlarını savunmak isteyen en az 7 arkadaşımı bir araya getirdiğim zaman, bu hakkı kullanabilirim. Sendikamı kurabilirim ve sendikama, sendikamın anlayışını benimseyen kişilerin üye olmasını sağlayabilirim. İşte onun içindir ki, ben sendika hakkının kullanılabilmesi için -gerek işçiler, gerek memurlar tarafından-, özel bir yasaya gerek yoktur diyorum.

İşçilerle ilgili bir sendikalar yasası vardır ama, kamu görevlilerinin sendika hakkını düzenleyen özel bir yasal yoktur. Ve böyle bir yasa olmadığı için de bu hakkın kullanılamayacağını düşünmüş olabilirsiniz. Ben o görüşte değilim ama, burada özel bir yasanın zorunlu olmadığı, görüşünde de değilim. Özel yasa, kuşkusuz bu hakkın kullanılmasıyla ilgili birçok biçim koşulları açısından yol gösterici olacaktır, gerekli olacaktır. Sendika kurulurken ne yapacaksınız, hangi formaliteleri yerine getireceksiniz, sendikanın organları neler olacaktır ve kimlerden oluşacaktır, hangi koşulları yerine getiren insanlar sendikamın organlarında görev alabilecekler? Bu tür sorunların, bir yasayla düzenlenmesi elbette yararlı olacaktır.

Acaba bugün Türkiye'de; hem kendi yasalarımız açısından, hemde kendi ulusal hukukumuzun bir parçası niteliğini kazanan uluslararası hukuk açısından memurların sendikal haklarıyla ilgili hukuksal durum nedir? Ona ilişkin yürürlükte kuralları kısaca

özetleyeyim. Önce isterseniz Anayasa'ya bakalım. Anayasa'da acaba yasak olabileceğini düşündünüz mü? Çünkü, bana üç yıldan beri özellikle öğretmenlere yönelik olarak bu tür açıklamaları yaptığım toplantılar da, hâlâ "Hocam gerçekten yok mu Anayasa'da, yasalarda gerçekten hiçbir engelleyici kural yok mu" diye böyle açıkça ortaya yüksek sesle belki sorma cesaretini bulamayınca, gelip kulağıma soran arkadaşlarım da oluyor.

Belki aramızda, gerçekten yasalarda, sendika hakkımızın önünde engelleyici kurallar olduğunu düşünenlerimiz bulunabilir.

Anayasa'da memurlar, kamu görevlileri veya kamu hizmeti görevlileri, herhangi bir ad altında sendika kuramaz, sendikalara üye olamaz yolunda açıkça hiçbir kural yoktur. Ama öbür taraftan, memurlar sendika kurabilir, kurulan sendikalara üye olabilir diye de bir kural da yoktur. Ama bunun yanında, işçiler ekonomik ve toplumsal çıkarlarını korumak, geliştirmek için sendika kurabilir diye bir madde vardır. İşte genellikle kafası karışık olanlar ve sendikal haklara karşı olanlar; Anayasa, işçi demiş, memur dememiş öyle ise memurlara yasaklamıştır yolunda bir mantıkla, sendika hakkının Anayasa tarafından memurlara yasaklandığını düşünmüşlerdir.

Özellikle siyasi iktidar cephesinde, Anayasa'nın bir hakkı, belirli bir çalışan kitlesine tanımış olması, o hakkın, kişiler için Anayasa'nın güvencesi altına alınmış olması anlamına gelir. O kişilerin dışında kalan öteki çalışanlara, o hakkın yasaklanması olduğu sonucu çıkarılamaz. Anayasa eğer sendika hakkını sadece işçilere tanımış ise, bunun anlamı şudur ki; "Ey yasa koyucu ben işçilerin sendika hakkını Anayasal güvence altına aldım, sen bunu Anayasa'nın sınırları içinde tanımak, düzenlemek zorundasın. Eğer bu hakkı yasaklayacak olursan bu, Anayasa'ya aykırı düşer, buna karşı da Anayasa Mahkemesine gidilebilir". Bunun anlamı, ama işçi sayılmayan öteki çalışanlar için sendika hakkının yasaklandığı sonucuna ulaşmak, birinci sınıf hukuk fakültesi öğrencilerinin bile yapmaması gereken bir yanlıştır. Anayasa dışında kendi hukukumuzla bakmayı sürdüreceğiz olursak; yasalarımıza bakmamız gerekir. neye bakacağız? 657'ye bakacağız. 657 dışında eğer bizim durumumuzu düzenleyen başka yasalar varsa, onlara da bakacağız. Aklımıza gelen ilk yasa ne olabilir? Ceza Yasası olabilir. Bunlara baktığımızda da, bugün

657'nin yürürlükte olan metnine baktığımız zaman da, memurlara sendika kuramaz diye hiçbir madde yoktur. Buna karşılık, grevle ilgili bir yasak vardır. 657'de Grev teşebbüsünde bulunmak, işi birlikte bırakmak, yasaklanmıştır. Ama, sendika kurma ve sendikalara üye olma yasaklanmış değildir.

Şimdi 657'de sendika hakkı, ilk metninde tanınmış biçimiyle vardı. Yani, memurlar sendika kurabilir, sendikaya üye olabilir diyen bir madde vardı, 1965'te çıkan ilk metninde. Ama daha sonra, biliyorsunuz memurlara bir sendika hakkı verildi o tarihlere, 624 sayılı yasayla 1971'e kadar. Bildiğiniz gibi, 1971'de Anayasa değişikliğinin ardından memurların sendikalara üye olması yasaklandı ve ardından da bir demerçilik dönemi geldi. 657'nin yanılmıyorsa 22. maddesi sendika hakkını ilk biçiminde tanımış idi ve Anayasa'nın 1971'de değiştirilmesinden sonra o madde yürürlükten kaldırıldı. Sendika hakkını memura tanıyan madde bugün 12 sayılı karamameyle, yanılmıyorsa daha sonra da onu yasalaştırılan 1897 sayılı yasayla yürürlükten kaldırılmıştır. Bu ne demektir arkadaşlar? Gerek Anayasa'da, gerek 657'de sendika hakkını yasaklayan ya da tanıyan bir kural yoktur. Yani hukuksal planda bu hak, düzenlenmiş değildir. Hukuki boşluk vardır. Bu hukuki boşluğun adı da; "özgürlük rejimi"dir, "serbestlik rejimi"dir.

Danışma Meclisi'ne sunulan anayasa tasarısında, memurlar sendikalara üye olamaz diye bir madde vardı. Yani orada Orhan Aldıkaçtı'nın başkanı olduğu Anayasa Komisyonu'nun hazırladığı tasarıda (71 değişikliğinde), anayasaya giren ve 1980'e kadar yürürlükte olan madde metni -memurların sendikaya girmesini engelleyen madde metni tasarıya da konmuştu. Ve bu tasarı Danışma Meclisi'nde kabul edilerek yani sendika yasağını içeren biçimiyle kabul edilerek çıkmıştı. Ama, Kurucu Meclisin ikinci kanadında -Milli Güvenlik Konseyi aşamasında- Anayasa tasarısı incelenirken bu yasak metinden çıkarılmıştır. Aynı maddede memurların siyasi partilere üye olması da yasaklanmıştır. Sendikalara ve siyasi partilere giremez deniliyor idi. Siyasi partilere girememe yasağı başka bir maddede aktarıldı ama, sendikalara girme yasağı hiç başka bir maddede aktarılmadı ve çıkarıldı. Zaten Anayasa'nın 54. maddesinde sendika hakkını biz kime tanıdığımızı belirttik, işçiler dedi. Bunun karşı tarafında da memurların sendika hakkının olmayacağı

ğını düşündük yolunda bir açıklama getirdi yani bilerek ve isteyerek çıkarıldılar ama özetle memurların sendika hakkından yana da değillerdi.

Şimdi karşıt kavram yoluyla acaba biraz önce söylediğim gibi işçilere tanınmıştır. Demek ki; işçi olmayanlara yasaktır. Yanlış olan budur arkadaşlar. Temel hak ve özgürlükler alanında yasakçı bir yorum yapılamaz; özgürlükçü bir yorum yapılır. Hukukun en temel ilkelerinden bir tanesi ta Roma Hukuku'ndan beri benimsenen ve hala yargıçların uygulayacak yasa bulamadıkları, iştihat bulamadıkları zaman, önlerine gelen sorunu çözmek için yürürlükte olan bir kural, bir karar bulamadıkları zaman dayandıkları temel bir hukuk ilkesi vardır: Kuşku durumlarda özgürlük yararına yorum yapma ilkesi. Böyle olduğu içindir ki işçilere tanınmıştır. Demek ki, memurlara yasaklanmıştır şeklinde bir yorum her şeyden önce bu genel hukuk ilkesine aykırıdır. Çünkü, Anayasalar, bir yasaklar belgesi değildir; Bir haklar ve özgürlükler belgesidir, öyle olması gerekir. İşçilerle aramızda ne fark vardır: işçilerin sendika hakkı Anayasa'nın güvencesi altındadır. Memurların sendika hakkı Anayasa'nın güvencesi altında değildir, fark budur.

Memurlara sendika hakkını açıkça tanımış ve güvence altına almamış olmasına rağmen, Anayasa'mızda T.C. Devletin nitelikleriyle ilgili bir madde vardır. Orada der ki; T.C. Devleti bir hukuk devletidir, bir sosyal devlettir, bir demokratik devlettir, ve insan haklarına saygılı bir devlettir. Eğer gerçekten bu ilkeler yürürlükte ise; Kamu çalışanlarının da sendikalaşma hakkı vardır, bunlara getirilecek bir yasak, her şeyden önce bu ilkelere aykırı düşer.

Anayasa işçilere açıkça sendika hakkını tanımıştır ama işçilerin sendika hakkını da göstermelik konuma getirebilecek yasaklar ve kısıtlamalar getirmiştir. Bunların Anayasaya aykırı olduğunu söylüyoruz, düşünüyoruz, ama denetimini yaptırıyoruz. Çünkü, sendikal yasalar MGK'nın son aşamasında Anayasal yargı yolu kapatılarak çıkarılan yasalar olduğu için denetler yasası keza bunun denetimini ne yazık ki, Anayasa Mahkemesi yapamamıştır, ve yapamayacaktır. Ama eğer memurlarla ilgili özel bir yasa çıkarılırsa -Sendika hakkını düzenleyen- ona karşı Anayasal yargı yolu açık olmadığı için bu ilkeler çerçevesinde o yasayla getirilecek yasakların ve kısıtlamaların denetlenmesi yolu açıktır. Yani böyle bir yasanın

en azından göreceği işleyle, bu yönüyle önemsiz sayılmamak gerekir.

657'de karşımıza çıkan bilim adamları, uzmanlar oldu. İşte memurların toplu müracaatını yasaklayan, toplu şikayetini yasaklayan 657'nin maddelerini anımsattılar, bize. Bunlara başvurarak sendika kurmanın engellenebileceği görüşü savunuldu. Ben, başından beri bunlara katılmadım. Çünkü; müracaat, şikayet ve dava hakları tümüyle sınırları belli olan, ne zaman, kimler tarafından, hangi amaçla kullanılabilir olduğu açıkça belirtilmiş haklardır. Sendika kurmayla, sendikaya üye olmayla en küçük bir ilgisi olmayan kısıtlamalardır. Toplu müracaat, toplu hareket, toplu eylem yasağı öngören 657'nin maddeleri olsa olsa grev hakkıyla bağlantılı birtakım kısıtlamalar diye düşünülebilir ama, sendika kurma ile hiçbir biçimde bağlantısı yoktur. Olsaydı zaten şimdiye kadar kurulan sendika açısından o maddeye dayanarak ta birçok işlemler yapabilirlerdi.

Daha kurma aşamasında karşımıza çıktıklarına göre, daha ileri sendikal hakları özellikle toplu pazarlık hakkını "biz çalışma koşullarımızı sizinle işveren olarak masaya oturup birlikte pazarlık ederek kararlaştırmak istiyoruz" dediğimizde, daha çok karşımıza çıkacaklardır. Neden? Çünkü şimdiye kadar sadece kendileri tek yanlı olarak bunu belirleme yetkisini ellerinde tutmuşlardır. Bu karar ayrıcalığını sizinle paylaşmak istemeyeceklerdir. Elbette karşı çıkacaklardır. Onun ötesinde, toplu pazarlık hakkını kabul ettirdiğinizde grev hakkını kullanmak isteyeceksiniz, anlaşmazlığa düştüğünüzde "Hayır bu olamaz, bu

kamu hizmetiyle bağdaşmaz, bu devleti altüst eder, bu hiyerarşi ilkesini altüst eder" diyerek. Ama bütün bunların kazanılması içinde her şeyden önce birleşmek, sayıca büyüme gerekecektir.

Sendika üyeliği açısından diplomanın hiçbir önemi yoktur. Diplomanın düzeyi ilkokul ya da yüksek okul diploması olmuş olması, sendika kurma ya da üye olunması açısından hiç gözönüne alınmaması gereken bir noktadır.

İşçi Sendikasıyla, Memur Sendikası bir araya gelebilir mi? Ya da belki şunu sormak istiyorsunuz, memurlar acaba işçi sendikalarına üye olabilirler mi? Şu anda olamaz. Yani var olan şu kurallar çerçevesinde, memurların aynı sendikada işçilerle birlikte bulunması, hukuki yönden benim görüşüme göre olanaksızdır. Çünkü; işçi sendikaları yasası, işçi sendikalarına kimlerin üye olabileceğini belirtmiştir. Bunların taşıdığı özellikleri, koşulları belirtmiştir. Memurlara hizmet sözleşmesiyle çalışan insanlar değilsiniz. Bir tayin işlemiyle göreve başlayan kişilersiniz yani işverenle karşı pazarlık yaparak, bir sözleşme imzalayarak işe girmiş değilsiniz. Sözleşmeli değilsiniz, memur statüsündeyseniz, o nedenle işçi sayılmadığınız için, sayılamayacağınız için, işçi sendikalarına üye olamazsınız. Olmak isterseniz bile işçi sendikalarının sizi, üye almaması gerekir. Çünkü üye olamayacak kişilerin işçi sendikalarına üye kaydedilmesi durumunda bu yasa yaptırımlar öngörmüştür. Kamu görevlilerinin ayrı sendikalar oluşturarak memur sendikalarında birleşmesi gerekir.

AVRUPA TOPLULUĞU KARŞISINDA TÜRKİYE TARIMININ DURUMU

Aslan KARABAĞLI Ziraat Y.Müh.
Aysel ÇEVİKER Ziraat Y.Müh.

GİRİŞ :

Avrupa ülkelerinde tarımsal faaliyetler İkinci Dünya Savaşı sonlarına kadar geleneksel usullere göre sürdürülmüştür. Aile işletmelerinin hakim olduğu bu yapı dolayısıyla ve II. Dünya Savaşının yol açtığı maddi zararlar nedeniyle Avrupa ülkeleri gerek savaş sırasında gerekse savaştan sonra uzun süre tarım ürünleri yetersizliğiyle ve bunun neden olduğu çok yönlü güçlüklerle karşı karşıya kalmışlardır. Bunun için Avrupa ülkeleri yıkılan Avrupayı yeniden kurmak üzere diğer faaliyetler yanında tarım sektörünün modernizasyonu ve tarımda uğraşanların gelirlerini artırıcı çalışmalara girmek zorunda kalmışlardır.

Bu bakımdan Avrupa Topluluğu kurulurken de tarıma ayrı bir önem verildiği, Topluluğu kuran ve Mart 1957'de imzalanıp 1 Ocak 1958'de yürürlüğe giren Roma Antlaşmasından da açıkça anlaşılacaktır.

Topluluk, söz konusu Antlaşmanın 3'ncü maddesinde öngörülen Ortak Tarım Politikası çerçevesinde mevcut gıda açığını kapatmak ve sanayiye hammadde sağlamak amacıyla, tarımda modern teknoloji kullanımını giderek yaygınlaştırmış, küçük işletmelerin orta ve büyük işletmeler haline dönüşmesine çaba göstermiş, pazarlama imkan ve şartlarını önemli ölçüde iyileştirmiş ve bunların sonucu olarak da 1974'lü yıllara gelindiğinde özellikle temel gıda maddelerinde (tahıl ve hayvansal ürünlerde) kendine

yeterlilik oranı % 100'ün üstüne çıkmıştır.

Geri kalan ürünlerde de kendinde yeterlilik açısından önemli gelişmeler sağlanmış ve bazı ürünlerde % 85-100'e varan sonuçlar alınmıştır. (Örneğin sebze ve meyvelerde olduğu gibi).

Aradan geçen 33 yılda Topluluk, tüm ekonomik sektörlerde entegrasyonu sağlamaya çalışmış ve bunda geniş ölçüde başarılı da olmuştur. Ancak içinde mallar, kişiler, hizmetler ve sermayenin serbest dolaşımının sağlandığı, iç sınırların olmadığı "Tek Pazar" hedefine tam anlamıyla ulaşamamıştır. Bu defa 1987 yılında yürürlüğe giren "Avrupa Tek Yasası", 1992 yılı sonuna kadar aşamalarla kurulacak Tek Pazar amaçlanmaktadır. Avrupa Topluluğunu meydana getiren Roma Antlaşmasının 39. maddesi, Ortak Tarım Politikası amaçlarını: Tarımda verimliliği artırmak, bu sektörde çalışanların gelirini artırmak ve onlara adil bir gelir düzeyi sağlamak, pazarları istikrara kavuşturmak, tarım ürünleri tedarikini güvenceye almak, tüketicilere tarım ürünlerini uygun fiyatlarla sağlamak şeklinde belirlemektedir.

Topluluğun en gelişmiş işbirliği alanını oluşturan Ortak Tarım Politikası üç temel ilkeye dayandırılmıştır.

a) Piyasa birliği (ortak tarımsal pazar)

b) Topluluk tercihi

c) Ortak mali sorumluluk.

Ortak Tarım Politikası 1962 yılında yürürlüğe girmiştir. Aradan geçen zaman içinde Topluluğa üye

ülkeler arasında tarımda geniş boyutlu bir pazar oluşturulmuş ve dolayısıyla büyük ölçüde piyasa bütünlüğü sağlanarak iç pazar istikrara kavuşturulmuş, aynı zamanda ürünlerin dışa karşı korunmasında da ortak mekanizmaların uygulanmasına geçilmiştir.

Ortak Fiyat ve Pazar Politikası Topluluğun en güçlü yanını oluşturmaktadır. Bu politikayı yürütmek üzere, ürünlerin özelliklerine göre ürün ve ürün grupları itibarıyla ortak piyasa düzenleri oluşturulmuştur. Bu düzenler esas itibarıyla 4 tip olup, bunların içerisinde en yaygın uygulananı "müdahale fiyatları ve depolama yardımlarıdır". Bu kapsama toplam üretimin % 72'si dahil olup, bunlar fiyat ve pazar garantisine tabidir. Üretimin geriye kalan % 28'i ise diğer düzenler (ürünlere ek yardım, ürünlere götürü yardım ve dışa karşı korunma) çerçevesinde değerlendirilmektedir. Böylece başlangıç yıllarında üretimin yaklaşık % 50'sini içine alan ortak piyasa düzenleri, aradan geçen zaman içinde üretimin hemen tamamını kapsayacak düzeye gelmiştir. Müdahale fiyatları ve depolama yardımları kapsamına giren ürünler için, Topluluk gelecek kampanya döneminde uygulanmak üzere her yıl 1 Ağustosta taban ve tavan fiyatlarını ilan etmekte ve böylece üretici, üretim döneminden önce ne üreteceğine karar verebilmektedir. Topluluğun müdahale organları fiyat dalgalanmaları nedeniyle alımlarda bulunmak ve gerektiğinde bu ürünleri yeniden satışa sunmakta dolayısıyla piyasada dengeyi sağlamaktadır. Yine Topluluğun müdahale organları gerektirildiğinde piyasaya mal sürülmektedir. Sözü edilen bu fiyat sistemi sayesinde üretici gelirleri fiyat belirsizliklerine karşı bir nevi sigortalanırken, tüketici de aşırı fiyat artışlarından korunmaktadır. Öte yandan Topluluk, üçüncü ülkelerle olan ticaretinde geliştirdiği Ortak Dış Ticaret Politikasıyla, yani prelevmanlar ve restitüsyonlarla dışa karşı korunma tedbirleri almakta ve tarım ürünleri ticaretini önemli ölçüde desteklemektedir.

Diğer taraftan Topluluk, Ortak Fiyat ve Pazar Politikasına ağırlık veren bir tarım politikası ile, Roma Antlaşmasında öngörülen hedeflere varmanın mümkün olmadığı

ğını anlayınca, ortak bir Tarımsal Yapı Politikası oluşturulması yoluna gitmiştir. Böylece Ortak Tarımsal Yapı Politikası 1972 yılında tüm kurallarıyla yürürlüğe konmuştur. Söz konusu bu politika çerçevesinde yürütülen çalışmalarla, tarımsal altyapının geliştirilmesine çalışılmakta ve bölgesel kalkınma programları uygulanmaktadır.

Toplulukta, sözü edilen bu çok yönlü tarımsal politikanın yürütülebilmesi için, önemli finansman kaynaklarına ihtiyaç duyulmuş ve bu düşünce içerisinde FEOGA, yani Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönverme Fonu kurulmuştur. FEOGA hem amaç ve hem de işleyiş yönünden birbirinden farklı iki ayrı bölümden oluşur. Ortak Tarımsal Yapı Politikasını finanse eden Yönlendirme Bölümü ve Ortak Fiyat ve Pazar Politikasını finanse eden Garanti Bölümü. Söz konusu fon tamamen tarımsal finansmanla ilgili olup, ticari amaçla kullanılmamaktadır.

Tarımda uygulanan yüksek fiyat politikası, sübvansiyonlar ve modern teknoloji kullanımı sayesinde, büyük atılımlar gerçekleştirilmiş ve dolayısıyla verimlilik ve üretimde önemli artışlar sağlanmıştır. Ortak Tarımsal Politikanın uygulanmasıyla çiftçi gelirlerinde de (bölgeler ve ülkeler arasında bazı farklılıklar olmakla birlikte) dikkate değer artışlar gerçekleştirilmiştir. İşletmelerin yapısal sorunlarının çözümünde ileri adımlar atılmış ve böylece modernize edilen işletmelerde özellikle verimlilik artışının büyük boyutlara vardığı görülmüştür. Bu arada ekonomik yönden güçsüz olan 1,7 milyon işletme (1970 yılından beri) tarımsal faaliyetini durdurmuştur. 1975-85 yılları arasında ise 2,5 milyon çiftçi arazisini bırakarak başka sektörlere geçmiştir.

Topluluk çiftçilere paralel olarak tüketicinin de korunması için çeşitli önlemler almış ve bunda başarı da sağlamıştır. Bugün toplulukta Ortak Tarım Politikası çerçevesinde çiftçi gelirleri, tüketici fiyatları ve bunların yanı sıra mal ve hizmetlerin fiyatları arasında birbirine yakın bir denge oluşturulmuştur.

Diğer taraftan bazı ürünlerin üretiminde büyük boyutlara varan

fazlalıkların oluşması ve bunların iç ve dış ticarete değerlendirilmesinde ciddi güçlüklerle karşılaşılması dolayısıyla, zaman içinde bazı önlemler almak zorunda kalınmıştır. Bu çerçevede Topluluk, mevcut fiyat politikasının pazardaki gerçek duruma yaklaştırılmasına öncelik vermiştir. Bunun için de pazarda normal satış imkanı yaratmak amacıyla, müdahale kurallarında değişikliğe gidilmiştir. Bu arada ürün fazlalıklarının satışı konusunda daha çok duyarlı olmaları için çiftçilerin sorumlulukları artırılmıştır. Bunun yanında bir dizi ürün için üretim eşiği (miktarı) saptanmış ve maksimum garanti miktarı olarak bilinen bu düzeyin üzerine çıkılması halinde, çiftçilere tanınan garantilerde kısıtlamaya gidileceği kuralı getirilmiştir. Topluluk aynı zamanda arazinin tarım dışı (nadas) bırakılması, ekstansif üretime geçilmesi, üretim yapısının değiştirilmesi (arz noksanlığı olan ürünlere yönelmesi), tarımsal faaliyetten vazgeçerek erken emekliliğini isteyen çiftçilerin, gelir garantisi sağlanması suretiyle özendirilmesi gibi bir dizi yapısal önlemler de almıştır.

Türkiye'de ve Avrupa Topluluğunda Tarımın Önemi ve Yapısal Durumu.

Bütün sanayileşme çabalarına karşın Türkiye ekonomisinin temelini halen tarım oluşturmaktadır. Türkiye genelde sanayiye gelişirmede geç kalmış, ekonomisi halen büyük ölçüde tarıma dayalı durumunu koruduğu gibi, tarımı da Avrupa Topluluğu ve diğer sanayi ülkeleri tarımı düzeyine ulaşamamıştır.

Ülkemizde tarımın GSYİH içindeki payı 1970 yılında % 30,0, 1985 yılında % 18,8, 1988 yılında ise %17,2 olmuştur. Avrupa Topluluğunda ise, Türkiye'nin aksine tarımın ekonomi içindeki nisbi önemi oldukça küçüktür. Toplulukta tarımın payı 1970 yılında % 5,6 iken, aradan geçen 17 yılda 1987'de bunun %3,2 ye düştüğü görülmektedir.

Türkiye'de nüfusun büyük çoğunluğu kırsal kesimde yaşamakta ve gelirini tarım kesiminden sağlamaktadır. 1987 yılı itibariyle ülkemizde nüfusun % 55,54'ü tarım, % 14,18'i sanayi, geri kalan %

30,68'si ise hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir. Avrupa Topluluğunda, ülkemizin aksine, 1988'de aktif nüfusun sadece %74'ü tarımda edilirken, sanayide bu oran % 32,7, hizmetler sektöründe ise % 59,8'i bulmaktadır. Böylece Avrupa Topluluğunda tarımda istihdam edilen 9,5 milyon insanın sağladığı üretim artışıyla 325 milyon bulan nüfusun özellikle temel besin maddeleri ihtiyacı karşılanırken, öteki ürünlerin çoğunda da kendine yeterli düzeye yaklaşıldığı anlaşılmaktadır. Ülkemizde ise tarımda çalışan 9,3 milyon insan, 54,1 milyon (1988 yılı) civarındaki nüfusun beslenme ve sanayiye dönük ihtiyacını, bazı ufak istisnalar hariç, karşılamakta ve ayrıca toplam ihracata da önemli katkı sağlamaktadır. Türkiye'de 1988 yılında toplam ihracatta tarımın payı % 10,9'u bulurken, ithalatta bu oran % 2,8 civarında gerçekleşmiştir. Toplulukta ise 1988'de toplam ithalat içinde tarım ve gıda ürünlerinin payı % 13,8 iken, ihracat içindeki pay % 8,3 olmuştur. Ülkemizde 1988 yılı rakamlarına göre tarıma elverişli alan 27,8 milyon hektar, çayır-mer'a 21,7 milyon hektar, orman arazisi 20,1 milyon hektardır. Toplam tarım arazisi içinde işlenen alan 24,2 milyon hektar olup, bunun % 21,4'i nadasa bırakılmıştır. Meyve ve sebze alanları ise 3,6 milyon hektardır. Avrupa Topluluğunda tarıma elverişli alan 1988 yılı için 128,9 milyon hektar çayır-mer'a 49 milyon hektar (daimi çayır-otlakıye), orman alanı ise 53,8 milyon hektardır. Tarıma elverişli alan içinde ise tarla arazisi 67,8 milyon hektar, meyve ve sebze alanları 11,8 milyon hektardır (1988 yılı rakamları). Avrupa Topluluğunda arazinin nadasa bırakılması şeklinde bir uygulamaya yoktur. Ancak üretim fazlalıklarının yol açtığı sorunları hafifletmek amacıyla, son yıllarda arazilerin tarım dışı bırakılması konusunda ciddi önlemler alınmakta ve bu hususta çiftçiler teşvik edilmektedir.

Arazinin verimliliği bakımından, özellikle Topluluğun kuzey ülkeleriyle ülkemiz arasında, onların lehine olmak üzere büyük farklılıklar vardır. Mer'a alanlarımız ise yüzyıllardan beri süregelen aşırı otlatma sonucu verimsiz duruma gelmiştir.

Tarımın temel unsuru olan işletme yapısı yönünden Topluluk, Türkiye'ye göre daha büyük ölçekli işletmelere sahip bulunmaktadır. Bugün Toplulukta işletme sayısı 8,8 milyon, işletme başına düşen arazi miktarı 13,2 hektardır. 1980 yılı tarım sayımına göre ülkemizde tarım işletmeleri 3,6 milyon, işletme başına düşen arazi miktarı ise ortalama 6,3 hektardır.

Genellikle ülkemiz ekonomisinde bitkisel ürünler ağırlık taşırken, buna karşın Topluluk'ta ise, hayvansal ürünler birinci sırada yer almaktadır. Türkiye'de tarımsal üretimin % 60'ı bitkisel üretim, % 40'ı hayvansal üretim; Avrupa Topluluğunda ise % 46'sı bitkisel üretim, % 54'ü hayvansal üretimden oluşmaktadır.

Ülkemizde toplam arazinin % 50'sinde tahıl üretimi yapılırken, Toplulukta % 28'i tahıl ekimi için ayrılmakta ve elde edilen ürünle bir yanda 325 milyon insan yeterince beslenirken, öte yandan da ihtiyacın üzerinde olanların bir kısmı ihraç edilmekte, diğer kısmı da hayvan yemi olarak kullanılmaktadır.

Toplulukta yem bitkileri, meyve ve sebzeler, zeytin ve yağlı tohumların ekim alanları ön planda yer almakta ve bu arada talebi karşılamayan ürünlerin ekim alanları da giderek genişletilmektedir.

Topluluğun, kurulduğu günden beri tarım sektörüne verdiği önem sayesinde tarımsal üretimde önemli verimlilik ve üretim artışları sağlanmıştır. Verimlilik artışına neden olan girdi kullanımında Topluluk, oldukça ileri bir düzeyde bulunmaktadır. Örneğin kimyasal gübre (saf besin maddesi esasına göre) 1987 yılında Almanya'da 265 kg/hektar, Danimarka'da 226 kg/hektar, Fransa'da 182 kg/hektar kullanılırken, aynı yıl bu miktar ülkemizde ancak 60 kg/hektar olmuştur.

Bu arada özellikle iç ve dış pazarlar için sağlıklı ürün elde edilmesinde önemli bir girdi durumunda olan tarımsal mücadele ilaçlarının, hastalık etmenleriyle zararlıların biyolojilerine uygun olarak Toplulukta yaygın şekilde kullanıldığını belirtmek gerekir. Ülkemizde ise fiyatların sadece yıldan yıla değil, yıl içinde de anormal ölçüde artış göstermesi, üreticilerin tarımsal

mücadeleye olan ilgisini giderek azaltmakta ve bu da verimliliği ve kaliteyi olumsuz şekilde etkilemektedir.

Avrupa Topluluğunda birim alandan sağlanan verimde, daha önce belirtildiği üzere büyük artışlar sağlanmıştır. Bir yandan tarım ürünlerinde yüksek fiyat uygulanması, öte yandan da girdilerin yaygın olarak kullanılması, bu artışlarda önemli etken olmuştur. Ülkemizde, verimde artışlar olmakla beraber, Toplulukla aramızda büyük farklılıkların varlığı bilinmektedir. Örneğin buğday verimi Toplulukta 5000 kg/hektar, 4107 kg/hektar., çeltik için 5980 kg/hektar., 3000 kg/hektar, Türkiye'de 2032 kg/hektardır. Mısır için bu değerler sırasıyla: 6470 kg/hektar, 4107 kg/hektar çeltik için 5930 kg/hektar, 3000 kg/hektar, tütün için 1801 kg/hektar, 901 kg/hektardır.

Türkiye ile Topluluk arasında uygulanan tarım politikaları açısından da farklılıklar bulunmaktadır. Toplulukta tarımın desteklenmesi için yüksek fiyat politikasına ağır-

vansiyonlar şeklinde olmaktadır. Diğer taraftan Topluluk, tarım sektörünü üçüncü ülkelere karşı ciddi bir şekilde korumakta iken, aynı korumacılığı Türkiye için söylemek mümkün değildir.

Avrupa Topluluğu Karşısında Türkiye Tarımının Rekabet Şansı.

Daha önce belirtildiği gibi, Avrupa Topluluğunda tarımda gerçekleştirilen üretim artışlarıyla, özellikle temel gıda maddelerinde (tahıl ve hayvansal ürünlerde) kendine yeterlilik oranı % 100'ün üstüne çıkmış, geri kalan ürünlerde de kendine yeterlilik bakımından önemli gelişmeler sağlamış ve bazı ürünlerde de % 85-100'e varan sonuçlar alınmıştır. Aşağıdaki tabloda topluluğun ürünler itibariyle kendine yeterlilik oranı verilmektedir.

Tabloda görüldüğü gibi 1987-1988 yılı itibariyle Toplulukta kendine yeterlilik oranı mısır, pirinç, meyve, koyun ve keçi eti ve bitkisel yağlar hariç % 100'ün üstünde bulunmaktadır. Buna karşın Avrupa Topluluğu yine de dünyanın en bü-

Toplulukta Kendine Yeterlilik Oranı 1987-1988 Yılı İtibariyle

Ürünler	Kendine Yeterlilik Oranı %
Tahıllar (Pirinç hariç)	110
Buğday (un eşdeğerinde)	119
Çavdar	107
Mısır	91
Pirinç	79
Patates	101
Şeker	127
Sebze (toplam)	106
Meyve (turunçgiller hariç)	85
Turunçgiller	74
Şarap	107 (9 ülke)
Süt	102
Peynir	175 (9 ülke)
Tereyağı	116 (9 ülke)
Yumurta	128 (9 ülke)
Et (toplam) (sakatat hariç)	102
Sığır ve dana eti	109
Domuz eti	103
Koyun ve keçi eti	81
Kanatlı hayvanlar eti	106
Bitkisel yağlar (toplam)	69

Kaynak : The Agricultural Situation In the Community, 1989 Report.

lık verilen ve çeşitli yardımlar yapılırken, buna karşılık Türkiye'de yüksek fiyat politikası enflasyonun nedeni olarak gösterilmekte ve bazı ürünlerde destekleme daha çok tarımsal girdilere yapılan sınırlı sü-

yük tarım ve gıda ürünleri ithalatçısıdır. Topluluk karşısındaki durum ve şansımız ürün veya ürün grupları itibariyle şöyledir:

1- Bitkisel Ürünler :

a) Tahıllar : Bu gruba dahil türlerde (mısır ve pirinç hariç) Topluluğun esasen fazlalığı olup, bunlar gerek depolama, gerekse satış açısından problem yaratmaktadır. Buna göre ülkemizin, son yılların ortalamasına kıyasla, topluluğa "sürpriz" şekilde daha fazla ihracat yapması beklenmemektedir.

Topluluğun açığını kapatmak amacıyla, pirinç ve mısır ihraç etmemiz ise, öncelikle kendi ihtiyacımızın üstünde üretim yapmamıza bağlıdır.

b) Baklagiller : Dünya baklagiller ithalatının yarısından biraz fazlasını Avrupa ülkeleri satın almaktadır. AT, son yılların ortalamasına göre 2,9 milyon tonu bulan üretimi yanında, ayrıca 1,8 milyon tonda ithalat yapmaktadır. Topluluğun kuru baklagillerde kendine yeterlilik oranı, 1987-1988 yılında % 74,2 olmuştur. Türkiye, baklagiller üretiminde oldukça şanslı olup, ortalama 1,6 milyon ton/yıl üretimiyle Hindistan, Sovyetler Birliği, Çin ve Brezilya'dan sonra 5. sırada yer alırken, ihracatta ise son 3 yılın ortalamasına göre Fransa ve ABD'den sonra 3. gelmektedir.

Nadas alanlarının daraltılması çerçevesinde, bazı baklagil türlerinin üretiminde meydana gelecek artışların ihracata yansıtılmasıyla, Topluluk'taki talep açığının bir bölümünü kapatmamız mümkün görülmektedir. Bu konuda ülkemizin şanslı olduğunu belirtmek gerekir.

c) Pamuk : Topluluk; iç üretimiyle ihtiyacını karşılayamadığı için, yılda ortalama 1 milyon tonun üstünde ithalat yapmaktadır. Güney Anadolu Projesi (GAP)'nin tamamlanması halinde, pamuk ekim alanlarının genişlemesiyle üretim giderek artacağından, Topluluk ihtiyacının büyük bir bölümünü karşılamamız mümkün olacaktır.

d) Tütün : Topluluk dünya tütün ithalatının yaklaşık % 35'ini satın almakta ve dolayısıyla en büyük pazar olma durumunu korumaktadır. Şark tütünü sadece Yunanistan, İtalya'da üretilmekte ve toplam Topluluk üretiminin % 33'ünü oluşturmaktadır. Yalnız başına Yu-

nanistan, Topluluğun şark tütün ihtiyacının % 69'unu karşılamaktadır.

Virjinya ve Burley çeşitlerinin, Yunanistan ve İtalya'da üretimini artırmak için yapılan çalışmalarından beklenen sonuç alınmamış ve her iki ülke de şark tütünü ekim alanlarını genişletmek suretiyle, üretimde belirli gelişmeler sağlamışlardır.

Topluluk, özellikle sigara yapımında, Virjinya ve Burley çeşitlerine ağırlık vermektedir. Buna karşılık şark tütününün kullanımı oldukça sınırlıdır. Bu duruma göre ülkemizin, Topluluğa olan tütün ihracatını, "sürpriz" şekilde artırması beklenmemelidir.

e) Yağlı Tohumlar : Bitkisel yağ üretim ve tüketiminde, hem ülkemizin hem de topluluğun açığı vardır.

Buna göre ülkemizin, artan nüfus ve ihtiyaç karşısında, yakın bir gelecekte Topluluğa büyük miktarda yağlı tohum ihraç edebileceği sanılmamaktadır.

f) Yaş Sebzeler : Bu konuda Topluluk, kendine yeterli durumda olmakla beraber, son 2 yılda ortalama 1,1 milyon ton kadar ithalat yapmıştır. İthalatta erkenci patates, soğan, domates, taze fasulye, salatalık ve dolmalık biber ağırlık taşımaktadır.

Avrupa ülkeleri ve bu arada Toplulukta "mevsim dışı" olarak kabul edilen Ekim-Nisan aylarında, sebze ihracatımızı geliştirme şansımız olabilir. Normal mevsimde ise, şansımız oldukça azdır. Buna göre örtüaltı sebzeçiliği teşvik edilirse, kış aylarında daha fazla ihracat yapma imkanı doğmuş olur.

g) Yaş Meyveler : Topluluğun, İspanya'nın üye olmasıyla, turuncgillerde kendine yeterlilik oranı % 74'dir. Yıllık ithalat miktarı ise, 1988 yılında yaklaşık 1,6 milyon ton civarında olmuştur. Topluluğun en büyük açığı grapefruitta olup, bunu portakal izlemektedir. Özellikle son yıllarda kırmızı grapefruit (star ruby) çeşidine karşı ilgi fazladır. Ülkemizin, üretim planlamasında bu konuya ağırlık vermesi, avakado plantasyonlarını genişletmesi, kiwi üretimine başlaması önemli görülmektedir. Bu arada ılıman ik-

lim meyveleri ihracatımızı daha fazla artırma şansımız oldukça azdır. Genellikle subtropik iklim meyveleri ıslah ve üretimin geliştirilmesine ağırlık verilmelidir.

h) Kuru ve Sert Kabuklu

Meyveler : Toplulukta, kuru meyvelerde kendine yeterlilik oranı, 1986 yılına göre % 53, kişi başına tüketim ise 1,3 kg'dır.

3. ülkeler içinde Türkiye, gerek kuru incir, gerekse kuru üzüm açısından, Topluluk pazarlarına hakim durumdadır.

Sert kabuklu meyvelerde Topluluğun kendine yeterlilik oranı % 65,7, kişi başına tüketim miktarı ise 4 kg. civarındadır.

Görüldüğü gibi söz konusu meyvelerde Topluluğun açığı oldukça fazladır. Bu durum karşısında, özellikle antep fıstığı, ceviz ve badem alanlarını genişletirsek, tam üye oluncaya kadar geçecek zaman içinde, büyük bir üretim potansiyeli yaratılmış olur.

Türkiye söz konusu meyvelerde oldukça şanslı durumdadır.

i) Çay : 12'lerde çay yetişmediği için, ihtiyacın tamamı 3. ülkelerden yapılan ithalattan karşılanmaktadır.

Topluluğun 1984-87 yılları ortalama çay ithal miktarı 268 bin tonu bulmuş, Türkiye ise sadece 290 ton (1986-88) ihracat yapabilmektedir.

AT'na üye oluncaya kadar geçecek zaman içinde, teknolojinin gereklerine uyularak taze çay yaprağı alınır ve modern tesislerde dikkatli bir şekilde işlenerek, alıcının isteği doğrultusunda ambalajlanırsa, Topluluğa çok daha fazla miktarda ihracat yapmamız mümkün olur.

Bu şartlar gerçekleştiği takdirde, Toplulukta tek çay üreticisi olan Türkiye, şansını daha çok arttıracaktır.

2- Hayvansal Ürünler:

Topluluk, et konusunda kendine yeterli düzeyde olduğu için, üretim fazlalıklarının oluşmasına meydan vermemektedir.

Türkiye'de ise, toplam et üretim ve tüketimi yetersiz olduğundan, Topluluğa ihracat esasen söz konusu değildir.

HERYIL KUTLANAN “DÜNYA GIDA GÜNÜ”NDE ODAMIZ GÖRÜŞLERİ TV'DE DİLE GETİRİLDİ.

16. Ekim tarihinde kullanılması geleneksel olan “Dünya Gıda Günü” nedeniyle, odamız görüşleri 15 Ekim 1990 tarihinde Odamız Genel Başkanı Mahir GÜRBÜZ tarafından TV'nin Gün Başlıyor programında dile getirildi. Dünya Gıda Günü'nün simgesel niteliği dışında, yaşamsal ödevi ve Ziraat Mühendisliğinin görüş ve önerileri kamuoyuna anlatıldı. Gün Başlıyor programında yayınlanan Odamız Genel Başkanı GÜRBÜZ'ün konuşmasını aşağıda aynen bilgilerinize sunuyoruz.

Biz tarımcılara göre Dünya Gıda günü; toplumsal, ekonomik, ekolojik ve hatta teknolojik sorunlarımız nedeniyle, ülkemiz açısından simgesel niteliğin ötesinde, yaşamsal bir anlam taşımaktadır. Neden böyle, izninizle bir iki gösterge anımsatmak istiyorum.

Öncelikle şunu söylemek istiyorum; “Türkiye kendine yeten yedi dünya ülkesinden birisidir” tanımlamasına bugün için katılmak ne yazıkki mümkün değildir. Devletin, resmi saptamalarına göre insanlarımızın beşte bire yakını enerji, sekizde biri proteince yetersiz beslenmektedir. Bu oran Doğu Anadolu %30'lara ulaşmaktadır. 1974 - 1984 kesitini kapsayan bir araştırma; kişi başına günlük et tüketiminin 49 gramdan 39 grama, süt - yoğurdun 79 gramdan 69 grama, sebzenin 321 gramdan 236 grama ve meyvenin 222 gramdan 173 grama düştüğünü göstermektedir. Bizim insanlarımız hayvansal besinler açısından, Avrupalı'nın üçte biri ile yetinmek durumundadır.

Beslenme sorunları bu ölçüde

ağır olan toplumumuzda, bu nedenle okul öncesi çocuklarımızın beşte biri büyüme geriliğine mahkumdur. Canlı doğan her 10 çocuktan biri, aynı nedenle 5 yaşına ulaşmadan ölmektedir.

Böylesine ağır beslenme ve sağlık sorunları yaşayan toplumumuz, üstelik denetlenemeyen konkunç bir hızla çoğalmaktadır. Esasen, mevcudu yeterince beslemeyen Türkiye, her yıl bir buçuk milyon yeni yurttaşına daha eklemek ve aş sağlamak durumundadır.

Özetlemeye çalıştığım koşullardan dolayı; açlık ve yoksullukla mücadelede insanlık ölçeğinde duyarlılık sağlamak, kamuoyu yaratmak ve toplumsal bilinç geliştirmek amacını öngören Dünya Gıda Günü, Türkiye açısından son derece anlamlı ve önemlidir.

Bir kısım göstergelerini anımsatmaya çalıştığım beslenme ve sağlık sorunlarımız, üretim ölçeğinden, gelir dağılımına, çevresel bozulmalardan, beslenme gelenekleri ve denetim mekanizmalarına kadar uzayan, sayısız değişkene bağlıdır. Ama bu unsurlardan öncelikle ele alınması gerekeni, bize göre üretimdir.

Çünkü, beslenme yetersizliklerimizi gidermenin ön koşulu; yeterince besin üretiminin gerçekleştirilmesidir. Kısacası, öncelikle kendi insanlarımızı yeterince beslemek için, bitkisel ve hayvansal besin üretiminin geliştirilmesi zorunludur.

Ne var ki, bu yaşamsal zorunluluğa rağmen, üretim olanakları-

mız ciddi kısıtlamalarla karşı karşıya bulunmaktadır. Bir yandan üretim alanlarımız hızla daralmaktadır, öte yandan daralan tarım alanlarının yerini hemen hepsi çevre bozucu atık üreten, kent ve endüstri yatırımları almaktadır. Bir yandan topraklarımız ve sularımız hızla kirlenmekte, öte yandan tarım ilacı gibi, hormon gibi, gübre gibi kimyasallar daralan tarım alanlarında çok daha yoğun ve bilinçsizce kullanılmaktadır.

Zamanımız yeterli olmadığı için; üretimi hem miktar, hem de bileşim olarak olumsuz etkileyen bu unsurlardan, bizce çok yaşamsal birisi olan tarım alanlarının daralması sürecinin altını çizmek istiyorum.

Türkiye, çoklarının sandığı gibi tarım alanları sınırsız bir ülke değildir. Son saptamalar, ülkemizin toprak rezervi kalmamış 19 Dünya ülkesinden birisi haline geldiğini göstermektedir.

Verimli diyebileceğimiz tarım alanlarımız, toplumun ancak yedide biri düzeyindedir. Ve bu kısıtlı zenginliğimiz, sorumsuz saldırılarla git-gide talan edilmektedir.

Kısa geleceği gözetken maliyet kaygısı ve tek boyutlu ekonomik seçimler nedeniyle, toplumun geleceğine açıkça ipotek koyulmaktadır.

Anayasa'nın 45. maddesinde; tarım alanlarının amaç dışı kullanılmasının önlenmesi Devlete görev olarak vermesine rağmen, ne yazık ki amaç dışı kullanıma, çoğu kez kamu kuruluşları öncülük etmektedir.

Örneğin : kent merkezleriyle ilgili bir veri aktarayım. Bugün 47 il merkezimizde, yerleşim için 1.185.000 dekar verimli ve hatta sulama yatırımı yapılmış tarım alanı betonlaşmıştır.

Karayolları güzergah tercihi yüzünden, Trakya'da 250.000 dekar, Bolu'da ve Düzce'de yaklaşık 60.000 dekar, I ve II. sınıf tarım toprağı yok edilmiştir. Örnekleri hemen her karayolu planlamasında görmek mümkündür.

Yalnızca tuğla ve kiremit fabrikaları, yılda 20.000 dekar en verimli alüvyal toprak, su dolu çukurlara dönüşmektedir. Bir hesaba göre, saatte 75 dekar alan erozyonla yok olmaktadır.

ODA HABERLERİ

Tropikal ürünlerin yetişebildiği tek şansımız olan, Akdeniz kuşağının narenciye plantasyonları, Mersin'den - Antalya'ya kadar betona dönüşmüştür, katledilmiştir.

Varılan noktada yaşadığımız somut sonuç şudur: 1970'lerde 4,5 dekar olan kişi başına tarım toprağı, bugün 3 dekarın altına düşmüştür. Ve bir yandan nüfusun hızla artması, öte yandan kaynakların aynı hızla yitirilmesinin devam etmesi halinde, gelecekte toplumuzu çok daha kitlesel ve yaşamsal sorunlar beklemektedir.

Besin üretimi ve beslenme sorunlarımızı çözümleyici çok sayıda yol ve yöntemin geliştirilmesi ve tartışılması kuşkusuz mümkündür.

Zamanımızın elverdiği ölçüde, konuya ilişkin bir kaç temel yaklaşımımızı aktarmak istiyorum. Bizce, beslenme sorunlarının çözümlenmesinin birinci koşulu, tarım sektörüne ekonomideki yeri ve toplumumuzu besleme misyonu gözetilerek gereken önemin verilmesidir. İçinde bulunduğumuz somut koşullar, geleneksel çizginin aşılıp, tarımda çok ciddi bir atılım sürecine girilmesini gerektirmektedir. Bunu sağlamak açısından; toprak ve işgücü verimliliğini ortaklaşa gerçekleştirecek, çok yönlü tarım ve teknoloji politikaları oluşturulmalıdır. Bu kapsamda, tarım topraklarının mutlaka korunması ve rasyonel kullanımı başarılmalıdır.

Açlık ve yoksullukla mücadelenin de, çevre ve kaynak korumacılığının da özel günlere sıkıştırılan yasak savmalardan çıkarılıp, toplumca paylaşılan bir yaşam biçimine dönüşmesi sağlanmalıdır.

Sorunları yalnızca tanımlayıp eleştirmek yerine, onları çözümleyici teknoloji politikaları oluşturulmasını temel görev ilkesi sayan Ziraat Mühendisleri Odası; bu doğrultuda meslek toplumunun birikim ve deneyimini çözümleme seçeneklerine dönüştürülmesi çabalarını, çok çeşitli bilim ve uzmanlık aktiviteleriyle sürdürmeye çalışmaktadır ve bunu toplumuna karşı ulusal görev saymaktadır.

MESLEKİ DUYARLILIK ÖNCELİKLİ SORUMLULUĞUMUZDUR.

24 Ekim 1990 tarihinde İzmir'de yapılan bir toplantıda, İzmir Valisi Sayın Kutlu AKTAŞ'ın meslek toplumumuz adına talihsizlik olarak nitelendirilebilecek sözlerine karşılık, Odamız ve meslek toplumumuzun tepkisini anlatan mesajımız aşağıdadır.

Sayın

Kutlu AKTAŞ

İzmir Valisi

24 Ekim 1990 tarihinde İl Tarım Kuruluşları ve Ziraat Odaları temsilcilerinin katılımıyla düzenlenen toplantıda; mesleğimiz ve Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı örgütü hakkında küçültücü beyanlarda bulunduğunuzu üzüntüyle öğrenmiş bulunuyoruz.

Ne gibi objektif dayanakları bulunduğunu bilmediğimiz, bu görüşlerinizi kabul edilemez bulduğumuzu ve esfle karşıladığımızı bilgilerinize sunuyoruz.

Cumhuriyetimizin, her alanda olduğu gibi tarım alanında da devraldığı yıkıntıdan, bugün üretimini 6 katına çıkarmış ve dünyanın önemli tarım üreticileri arasına girmiş bir ülke yaratılmasının temelinde, kuşaklar boyunca bu ülkeye hizmet etmiş Ziraat Mühendislerinin bilgi ve alınteri yer almaktadır. Bu gelişmede, Ziraat Mühendisleri tarafından üretilmiş ve aktarılmış bilgi ve teknolojinin etkisi bulunmadığını ileri sürüyorsanız, bunu sizinle her platformda tartışmaya hazırız.

Hiyerarşik üst konumunda bulunduğunuz resmi bir toplantı; ancak tek taraflı görüş beyanı şeklinde gerçekleşebildiğinden, burada belli kişi ve olayların eleştirisi veya çözüm önerilerinde bulunulması uygun olabalicekken, bir mesleğin küçümsenmesi veya inkârına vesile yapılması meslek topluluğumuzu yaralamıştır.

Yoğun çalışmalarınız arasında fırsat bulup ülkemiz tarımının geçmişi, bugünü ve Ziraat Mühendislerinin çalışmaları hakkında inceleme yapmak imkanı bulabilerseniz, bu konudaki olumsuz ve yetersiz yargılarımızın değişeceğine inanıyoruz.

Saygılarımla

Mahir GÜRBÜZ

T.M.M.O.B.

ZİRAAT MÜHENDİSLERİ

ODASI BAŞKANI

TARIM SEKTÖRÜ VE KALKINMA SORUNLARI ÜZERİNE

Rıfat DAĞ

Ziraat Yük.Müh.

Tüm az gelişmiş ülkeler (AGÜ), kalkınma senaryolarında sanayileşme hedefi, temel stratejidir.

Türkiye Cumhuriyeti, sanayileşme çabalarını başlatmış, 1923 İzmir İktisat Kongresi ile kalkınmanın sanayileşmeyle eşanlamda olduğunu vurgulamıştır.

1. ve 2. sanayi plânı dönemlerinden sonra, 1962 yılında girilen plânlı kalkınma sürecinde ve günümüze kadar, sanayileşme düzeyi ve niteliğinde gelişmeler olmuştur kuşkusuz... İmalat sanayii bileşiminde değişiklikler yaşanmış ve kaynakların tüketim malları üretimine ayrılan payı, % 68'lerden % 31'lere azalırken, yatırım mallarına ayrılan payı % 10'lardan % 19'lara yükselmiştir.⁽¹⁾

Bu devinimler, kalkınma trendine yeterli büyüklükler kazandıramadığı gibi, karşılığında kalkınmanın temel sorunlarını

büyütmüştür.

İhracatın-ithalatı karşılama oranı % 60'ları aşamamış, AGÜ'lerin tipik özelliği olarak, kaynak sıkıntısı, büyüyen bütçe açıklarını doğurmuştur (1989 yılında 6,8 trilyon).

Ekonominin, önemli bir sektörünün, tarımın sorunlarını kısaca değerlendirmek istiyoruz.

ülke ekonomisinde, sektörlerarası dengeli kalkınma politikaları, büyüme politikalarına "feda" edilmiş ve sermaye rasyonalitesinin yüksek olduğu sanayi sektörünün büyüleyici yönü, seçimlerde önceliklerin yönünde belirlemiştir. Bu anlayış ve süreç, 24 Ocak kararlarıyla yoğunlaşarak, sermayenin ve politikaların büyük ölçeklere transferini hızlandırmıştır.

Hiç unutulmamalıdır ki, ekonominin yeniden üretim ve fon geliştirme yeteneğinin azamileştirilmesi, sanayiye destek diğer sektörlerin ve bizdeki po-

tansiyeli de düşünülerek tarımın, geliştirilmesine ve dinamizmine bağlıdır.

Tarım, sanayinin itici gücü ve içpazara da temeldir.

DÖRT ÜLKE VE TARIM

Tarıma verdikleri önem açısından, dört ülkenin durumunu, kısaca gözden geçirmek istiyoruz:

Brezilya ve Arjantin, sanayileşmede, bizden de ileri giderek, aramalı ve yatırım mali üretim süreçlerine girebilmişlerdir⁽²⁾ tarıma gerekli önemi vermediklerinden, tarımdaki gelir seviyesi ve dağılımını gözardı ettiklerinden, önemli bir darboğaz olarak, içpazarı daralmış ve kaynak sıkıntılılarıyla karşılaşmışlardır.

Kore ve Tayvan'da durum farklıdır. Korumacı veya ihracata yönelik, politikaların rasyonaline ulaştıkları gibi, üretimlerinde, içpazar + dış pazar potansiyellerini de azamileştirmişlerdir. -Bugün kore köylüsü, tekstil fabrikalarında ek işçilik yapabilmektedir. Sanayileşme süreçlerinde, büyük darboğaz yaşamamışlardır. Stratejik sanayilerini ağırlıklı kurarak istikrarlı bir ekonomiye kavuşmuşlardır.⁽³⁾

TARIMIN EKONOMİDEKİ YERİ VE TARIM-SANAYİ İLİŞKİSİ

Nüfusun %50'si kırsal kesimdedir. tarım, ihracattaki payının yanında, diğer sektörlerle verdiği girdi açısından da önemini korumaktadır. başka bir deyişle, sanayi gelişmesindeki öncülük işlevini henüz tamamlamamıştır. Bir bakıma, ülke ekonomisinde, sanayi ağırlıklı bir yapıya yöne-

(1) DPT Yeni Strateji ve Kal. Planı + Planları, 85. Ankara.

(2) ULUDAĞ, İlhan, Doç.Dr. Sanayileşme Str. teorik ve tarihsel bir yaklaşım Mar. Ü. Dergisi, 84. İstanbul.

(3) a.g.e.

(4) DİE, 1985 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, no: 1288. Ankara.

lişin ve bu değişimi yaşamının da belirleyici seçeneği, henüz tarımdır. Tarıma verilen önem kadar sanayileşebileceğiz

Bizde, tarımın imalat sanayisindeki payı % 22,9 olmasına karşın⁽⁴⁾, ABD'de bu oran % 1'dir. Ancak, bilindiği gibi, ABD tarımının mutlak düzeyi de yüksektir. Birçok tarımsal üründe (mısır, soya, pamuk, buğday v.s.) dünyanın en çok üreten ve verimliliği yüksek olan ülkedir.

Tarımın, GSYİH'deki payı, 1988 yılı verilerine göre, % 17,6'dır.⁽⁵⁾ ABD ve Almanya'da bu oran % 2, İtalya'da % 6'dır. Bu gösterge, bizde, tarımın ekonomideki ağırlığına ölçüttür.

1985 yılı sanayi sayımı sonuçlarından öğrendiğimize göre tarıma dayalı sanayinin, imalat sanayi içinde yarattığı katma değer % 30,7'dir. Tarımın, sanayiden aldığı girdi (bağımlılık oranı) % 31,9, sanayinin tarımdan aldığı girdi oranı ise % 22,9'dur.

DİE'nün 1988 yılı verilerine göre, tarımın toplam işgücü talebi içindeki payı % 55,1'dir.

GAP PROJESİ VE TARIM

Bilindiği üzere, 27,6 milyon Ha'lık tarım arazisinin, fiili sulanan dilimi 3,2 milyon Ha'dır⁽⁶⁾

GAP ile 1,8 milyon HA'lık bir alan, sulanabilecektir. Başta pamuk olmak üzere, diğer tarımsal ürünlerde, Türkiye ölçeğine yakın üretimler öngörülmektedir. Teorik kapasitenin, fiili kapasite ile çakışması ve umulan üretim hedeflerine varılabilmesi için, GAP'ın da içinde bulunduğu prosese yani tarıma önem vermek gerekir.

TARIM SORUNLARINA YAKLAŞIM BİÇİMİ DEĞİŞMELİDİR

Tarımı desteklemek, ona omuz vermek, hiçbir ekonomik politika ile çelişmez. Veya tarımı kendi haline bırakmak, ihracata yönelik politikaların (piyasa ekonomilerinin) gereği de sayılmamalıdır. Bugün 12 AT ülkesinin tarımı destekleme ve geliştirme fonu. 100 milyar doların üzerindedir.

TARIM NIÇİN VE NASIL DESTEKLENMELİDİR ?

Tarım bir bakıma, kendi içinde kapalı, üretim miktarı ve niteliği ile sürdürülen piyasa ekonomilerine bütünleşme yeteneği düşük ve işgücü verimliliği açısından, dünya ortalamasının on misli daha altındadır. (X işgücü ver. = 12.7) bütün bunların sonucu olarak, işletme kararlarına talep geliştirme ve fon oluşturma yeteneği olmayan birimlerden oluşan sektöri, -kendi haline bırakma-, ondan bekleneni alamamakla eş anlamlıdır.

POLİTİKALAR, KAMU DESTEKLERİNİN DE SEKTÖRÜN SİVİL ÖRGÜTLENMESİ YÖNÜNDEN GELİŞTİRİLMELİDİR

Fiziksel ve ekonomik alt yapılar yanında, işletmelerin dikey - yatay bütünlük içinde öz-gürce karar oluşturabilme organizasyon büyüklüğüne çıkarılması (kooperatif, birlik veya şirket), bu organizasyon bütünlük içinde, finansman sorunlarının çözülmesi, giderek işletmelerin girdi sağlama-üretim-pazarlama fonksiyonlarının da, üretici kararlarının da bağdaşabileceği rasyonellere çıkarılması temel ilke olmalıdır.

VERİMLİLİK VE ÜRETİM ARTIŞI YAŞAMSALDIR

Tarımın bir başka ve gereği kadar bilinmeyen özelliği de teknolojik gelişmeye temel olması-

dır. Çünkü, teknolojik gelişim sürecinin önemli ve çok geniş bir veri tabanıdır.

Araştırma birimleri, gelişmeye açık tarımsal işletmelerle (çiftçi değil) karşılıklı bilgi transferine girmedikçe, teknolojik gelişme beklemeyiniz.

Üniversiteler ve araştırma kurumlarınca yapılan tarımsal araştırmaların, üreticilere yeterince yansımadığını görüyoruz.⁽⁷⁾ ÖZKAYA'ya göre E.Ü.Z.F.'ce yapılan araştırmaların % 57,4'nün araştırma enstitülerince yapılan araştırmaların ise % 17,9'unun üreticilerce hiç kullanılmadığını görüyoruz.

Üretim artışlarının kaynaklarına bakıldığında, verimlilik TEKNOLOJİK TAHSİS, önemli bir olgudur.

Hollanda tarımında verimlilik endeksini 100 kabul edersek Belçika'da 70, Polonya'da 30, bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde 20 civarındadır.

ABD. Ekonomik gücünün gerisinde, tarımsal potansiyelin önemli bir yeri vardır.

ABD. Tarımda, verimliliğin üretime katkısı, dönemlere göre şöyledir.⁽⁸⁾

1870- 1911	: % 28
1920- 1939	: % 84
1945- 1955	: % 80
1960'dan sonra	: %45

Verimlilikte, teknolojik tahsisin yeterliliği ve çiftçi bilgi düzeyi yanında, işletme yapısının üretime elverişliliği;

Girdilerin uygun kombinasyonlarda kullanılması, işletme arazilerinin toplu olarak bir arada bulunması, ürün fiyatlarının yeniden üretim dinamizmini geliştirecek düzeyde olması gibi unsurlar temel etmendir.

(5) TOBB, Ekonomik Rapor, 89, Ankara

(6) AKALIN, İlhan Prof.Dr. Gap Alanı Topr. Bazı Sorunları, TÜBİTAK, 90, Ankara.

(7) ÖZKAYA, Tayfun Doç.Dr. ve arkadaşları, ZMO, Dergi, konu, 90, Ankara.

(8) MPM, Tarımsal Verimlilik Sorunları, 1978, Ankara.

TMMOB MAKİNE MÜHENDİSLERİ ODASINCA “TEKSTİL SEKTÖRÜ AÇISINDAN GAP PROJESİ” KONULU AÇIK OTURUM DÜZENLENDİ.

TMMOB Makine Mühendisleri Odası tarafından gerçekleştirilen “Tekstil Sektörü Açısından GAP Projesi” konulu açık oturum 8 Kasım 1990 tarihinde Bursa’da yapıldı. Odamız Genel Başkanı Mahir GÜR-BÜZ’ün açış oturum başkanlığını yaptığı toplantıdaki açış konuşmasını aşağıda aynen yayınlıyoruz.

Son zamanlarda ülkemizde her sorunun, hemen her çevre ve platformda tartışılması, sık rastlanır bir uygulama olmaya başladı. Bir bakıyorsunuz toplum bilimsel platformlarda GAP’ın alt yapısı tartışılıyor, bir bakıyorsunuz kent hizmetleriyle ödevli belediyelerin festivallerinde tarım sorunları gündeme geliyor.

Kanımcı, ülke sorunlarının her çevrede duyarlılık yaratması özünde yanlış değil, aksine yararlı bir gelişme. Ne var ki, sorunlara ilgisiz platformlarda çözümler aranması aynı ölçüde gerçekçi değil.

O açıdan Makine Mühendisleri Odamızın, sorumlu bir anlayışla ve konuyu uzmanlık alanı çerçevesinde yaklaşan tutumunu saygıyla anıyor, Yönetici arkadaşlarımızı içtenlikle kutluyorum.

GAP bugün vardığı fiziki aşama ile gerçekten çok önemli ve görkemli bir gelişim süresini tamamlamış bulunmaktadır. 13 Ocak 1990’dan başlayarak Atatürk Barajı su tutmaya başlamıştır. Fakat, fiziki yatırımın hızla tamamlanması, barajın ya da Urfa Tüneli’nin gerçekleştirilmiş olması, GAP sorunsalının çözümlenmesi anlamını taşımamaktadır. Tersine, temel sorun fiziki yatırım sonrasıdır. Örneğin, yatırım sonrası gündeme gelecek olan toplumsal değişme ve tarımsal gelişme sorunlarıyla yeterince ilgilenildiğini söylemek zordur.

- Bir Japon firmasına hazırlattı-

rılan MASTER plan, beklentileri ne ölçüde karşılamıştır, çok kuşkuludur. Önemli oranda tarımsal kalkınma projeksiyonu niteliği taşımasına rağmen, Yüksek Koordinasyon Kurulunda sözcü gelimi TOKB niçin yoktur, anlaşılmamaktadır.

- Sulu tarımın gündeme getireceği sorunlar yeterince farkedilememiştir. Bununla bağlantılı tarımsal alt yapı yatırımları için kurumsal eşgüdüm gereğince oluşturulamamıştır. Sulu tarım - çağdaş teknoloji yaklaşımı hangi ciddi araştırmalarla ele alınmaktadır, çok belli değildir. Üretimin yönlendirilmesi için iç ve dış pazarları gözetilerek üretim - tüketim ilişkileri gereğince araştırılmaktadır, belli değildir. Toplulaştırma pratiği, şimdi olduğu gibi, yalnızca parselasyon mudur, tarla içi geliştirme teknikleriyle donatılması gereken bir entegrasyon mudur; Üretim desenine uygun işletme genişliği nasıl saptanacaktır.

- Kırsal, kentsel, ama kitlesel göç nasıl denetlenecektir. Ortaya çıkacak, korkunç girdi talebi hangi projeksiyonlarla planlanmaktadır.

Sayıları artırılabilir olan ve bir bölümünü aktarmaya çalıştığım sorunlar, kanımızca GAP’nin tarımsal boyutuna çok daha fazla önem verilmesini gerektirmektedir. Sorununa dönük duyarlılığımızın anlayışla karşılanmasını diliyorum.

Tarım - Sanayi entegrasyonu anlamında GAP çok önemli bir role adaydır. Pamuk üretim olanakları ve tekstil sanayi ilişkisinin ele alınacağı bu açık oturum, konuyla ilgili bu çevreyi masa başında toplayarak, bu entegrasyonun ilk adımını atmış bulunmaktadır. Böylesi anlamlı bir oturumun oluşturulmasını sağlayan düzenleyicileri tekrar kutluyorum.

ATATÜRK İLKELERİ VE DUYARLIĞIMIZ

Anayasanın 174. Maddesinde ifadesini bulan “Lâiklik” ilkesine ve Atatürkçü görüşe karşı son zamanlarda, üniversitelerde yoğunlaştırılan girişim ve uygulamalara karşı oluşan tepkilerden; Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Öğretim Elemanlarının, Kasım 1990’da, Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinde yayınlanan duyurularını aşağıda aynen yayınlıyoruz.

KAMUOYUNA

Öğrencilerini Atatürk ilke ve devrimleri doğrultusunda, Atatürk milliyetçiliğine bağlı olarak yetiştirme görev ve azminde olan biz Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Öğretim Elemanları, Anayasanın 174. maddesinde ifadesini bulan laiklik ilkesine ve Atatürkçü görüşe karşı son zamanlarda üniversitelerde yoğunlaştırılan girişim ve uygulamaları şiddetle kınıyoruz.

SÖYLEŞİ

GAP'ta YÖNETİM SİSTEMİ VE UYGULAMALAR

**Sunan : Dr. Hürman
OCAKLI - GAP İdaresi
Başkan Yardımcısı**

**Derleyen : Yusuf DENİZ
- Ziraat Mühendisleri Odası
Yönetim Kurulu Üyesi.**

Odamız lokalinde 7 Kasım 1990 tarihinde yapılan ve yoğun bir katılımı ile izlenen "GAP'ta Yönetim Sistemi ve Uygulamalar" isimli söyleşi ile ilgili konuşma ve tartışmaların özetini kanunun önemi dolayısıyla üyelerimizin bilgisine sunuyoruz.

GİRİŞ

GAP'la ilgili ilk çalışmaları 1940-1950 li yıllara dayandığı biliniyor. GAP düşüncesi ilk önce DSİ'nin çalışmaları sonunda enerji amaçlı olarak doğdu. Bugün bile GAP'ın enerji ağırlıklı bir proje olduğunu savunanlar bulunmakla birlikte GAP'ın entegre bir proje olduğu açıkça ortada. 1986 yılında GAP'ın koordinasyonunu sağlama görevi, hükümet tarafından, DPT'ye verildi.

DPT, ilk aşamada, "Proje Yönetim Birimi" oluşturarak müşavirlik hizmetlerine başladı. Bu birim, entegrasyon dikkate alınarak, çok değişik meslek gruplarından oluşturuldu. Yürütülen ilk çalışma master plan ol-

du. Master plan çalışması, bölge kalkınmasının ana hedeflerini ve stratejilerini ortaya koymayı, makro çerçeveyi belirlemeyi amaçlıyordu. Bu çalışmaya paralel olarak "nasıl bir yönetim sistemi" kurulması gerektiğine yönelik bir başka çalışma da yapıldı.

Sonuçta, aşağıdaki yönetim modelleri ortaya çıktı.

- Kamudan bağımsız bir özel kuruluş.
- Yarı kamu, yarı özel bir kuruluş.
- Özel sektör kuruluşu.
- Kamu kuruluşu.

Ortaya konan alternatifler, Proje Yönetim Birimi ve DPT tarafından değerlendirilerek hükümete sunuldu ve 6 Kasım 1989 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan KHK ile GAP idaresi kurulmuş oldu.

GAP İDARESİNİN YAPISI VE AMAÇLARI

1- GAP Yüksek Kurulu : Bu kurul, başbakan veya görevlendireceği bir devlet bakanının başkanlığında, GAP'tan sorumlu Devlet Bakanı, DPT'den sorum-

lu Devlet Bakanı ve Bayındırlık ve İskan Bakanlarından oluşmaktadır. GAP Yüksek Kurulu, GAP idaresinin siyasi karar verme organı olarak görev yapmaktadır.

2- Bölge Kalkınma İdaresi : Bu idarenin merkezi Ankara'dadır. İdare, çok disiplinli bir yapıya sahiptir ve 15-16' meslek disiplini görev yapmaktadır. Bölge Kalkınma İdaresi, GAP bölgesinde yapılacak yatırımların gerçekleştirilmesi için plan, alt yapı, ruhsat, konut, sanayi, maden, tarım, enerji, ulaştırma v.b. hizmetleri yapmak veya yaptırmak, yöre halkının eğitim düzeyini yükseltmek için gerekli önlemleri almak veya aldirmek ve kuruluşlar arasında ki koordinasyonu sağlamakla görevlendirilmiştir.

GAP İdaresinin çalışmaları ni yönlendiren prensipler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Sektörler arası entegrasyonun sağlanması.
- Anti merkezîyetçi bir düşünce yapısı.
- Çeşitli hizmet birimleri arasındaki işbirliğini artırarak hizmetin etkinliğinin artırılması.
- Koordinasyon, izleme ve denetleme görevlerinin aksatılmaması.

Ana prensipler doğrultusunda, bölgede çift yönlü bir çalışma yürütülmektedir. Projeler, hem tüm sektörlerde bölge bazında, hem de sektör bazında farklı mekanlarda ele alınmaktadır.

YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR

- Çok sektörlü çalışmalar: Birden fazla sektörü ilgilendiren, koordinasyon ve entegrasyonu gerektiren bu tür çalışmalar tümüyle idare tarafından yürütülmektedir.

- Tek sektörlü çalışmalar: Bu çalışmaların planlanması, kapsamı ve bütçelendirilmesi idare tarafından yapılmakta, işin yürütülmesi ilgili kuruluşun sorumluluğunda olmaktadır.

Çok Sektörlü Projeler

I- Yürütülen Projeler

A- Tarım Sektörü

1- Şanlıurfa Arazi Düzenlemesi Projesi

2- Tarımsal Araştırma Geliştirme Projesi (Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi)

- Bitkisel ve Hayvansal Üretim araştırmaları

- Uzaktan algılama çalışmalarını

- Tarıma dayalı sanayi master planı hazırlanması

B- Şehir Sektörü

1- İmarsız konut alanları ıslah, yasallaştırma alt yapı projesi.

2- Şanlıurfa Karakoyun Deresi ıslahı projesi.

3- Şanlıurfa'da stot tipi havaalanı kurulması projesi.

C- Su kaynaklarının geliştirilmesi:

1- Ceylanpınar yeraltı suyu fizibilite etüdü.

2- Sulama suyunun regülasyonu, işletilmesi ve su tasarrufu yöntemlerinin bulunması.

D- Tanıtım projeleri

1- Tanıtım broşürleri (20000 adet).

2- Tanıtım filmleri (Fırat ve Dicle Havzaları).

3- GAP İdaresinin çalışmaları (tanıtıcı filmler).

II- Planlanan Projeler

A- GAP Bölgesi ulaşım ve alt yapı gelişme projesi (Tarım Ürünleri Sanayisinin yerleri, ulaşım ağı, sağlıklı kentleşme v.b.)

B- GAP Bölgesi belediyeler birliği kurulması ve belediye per-

sonelinin eğitimi projesi (Belediyelerin her bakımdan desteklenmesi amaçlanıyor, belediyeler birliği merkezi Diyarbakır olacak)

C- Ekonomik kalkıma ajansı kurulması projesi (Özel sektör ağırlıklı olacak, yatırımcılara her konuda önderlik edecek)

III- Düşünülen Projeler (Tarım sektörü)

A- GAP Bölgesi ürün deseni ve pazarlama projesi (Amaç, dış pazar araştırması yapmak, arz-talep ilişkilerini dünya düzeyinde düzenlemek)

B- GAP Bölgesi tarım işletmelerinin ekonomik analizi projesi (Amaç, işletmelerin orta ve uzun vadede kredi ihtiyacını belirlemek)

C- Uluslararası tarımsal araştırma ve eğitim merkezi projesi (Harran ovasındaki araştırma istasyonu geliştirilecek)

D- Bilgi işlem merkezi kurulması projesi (Yürütülen, düşünülen projeler ve bölgeyle ilgili tüm veriler depolanacak)

E- Su kaynaklarının hidrolojik etüdü (Amaç, barajlar sisteminin sağlıklı kontrolünü sağlamak)

F- Çevre kirliliği projesi (Dicle nehriindeki kirliliğin önlenmesi)

Tek Sektörlü Projeler

I. Yürütülen Projeler

A- GAP Bölgesi sağlık planlaması (Sağlık Bak.).

B- GAP Bölgesi eğitim planlaması (M.E.B.).

C- GAP Bölgesi Turizm envanteri ve gelişme projesi (turizm Bak.).

D- Hasan Keyf'in kurtarılması projesi (D.T.C.F.).

II. Planlanan Projeler

A- Çevre etki değerlendirilmesi (Çevre Müsteşarlığı)

B- Su tasarrufu sağlayacak yöntem ve teknolojilerin belirlenmesi (Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü).

C- Arıcılığı geliştirme projesi (yaklaşık 5000 aileyi kapsayacak ve TOKB'lığı yürütecek)

D- Su ürünleri entegre projesi (üretim, araştırma, pazarlama ve eğitim konularında çalışacak bir merkez kurulacak, DSİ ve TOKB tarafından organize edilecek)

E- Orman ve tarım ürünlerinin biyoteknoloji yoluyla üretilmesi projesi (TOKB)

F- İşletilebilir maden rezervlerinin belirlenmesi projesi (MTA)

III. Düşünülen Projeler

A- Batman Deresinin ıslahı projesi.

B- Tarım arazilerini geliştirme projesi (Özel statüde ekonomik kalkınma ajansına benzer bir kuruluş düşünüyor).

C- Bölgesel inşaat malzemelerinin saptaması projesi.

D- Çevre düzeni nazım imar planı projesi (Şanlıurfa ve Harran Ovaları için).

E- Sulama sistemlerinin işletme, bakım ve yönetiminin organizasyonu projesi (Özel bir kuruluşa devredilmesi düşünülmüyor).

F- Toplumsal yapı ve değişim araştırması (ZMO).

G- Güneş enerjisinin kullanımını projesi (Tarım ürünlerinin değerlendirilmesinde kullanılacak).

H- Tarımsal mekanizasyon ihtiyaçları etüdü.

I- Tarım ürünlerinin muhafazası ve depolanması projesi.

J- Sosyal ve sosyo ekonomik yapıyı geliştirmeye ve yön-

lendirmeye yönelik çalışmalar

TARTIŞMALAR (Yanıtlar)

- Toprak mülkiyet düzeni GAP bölgesinde oldukça bozuk. Büyük arazilerin aşiret bireyleri arasında dağıtılmış olması bu konuda çalışma yapmayı zorlaştırıyor.

- Bölgede kırsal nüfus yaklaşık % 50 civarında. Bu oranın 15-20 yıl içinde % 35'e düşebileceği hesaplanıyor. Bu durumda mülkiyet düzenindeki bozukluğun kısmen düzeleceği hesaplanıyor.

- Proje tamamlandığında ürün deseninin değişme olasılığı var. % 40 olarak öngörülen pamuk % 80'e çıkabilir. Bu durumda mevcut suyun yetmeme olasılığı var. Bunun önlemlerini düşünüyoruz.

- Tarımsal pazarlama ve ürün deseni projesi sonuçlarına göre teşvik edilecek ürünler belirlenecek.

- Mevcut orman alanlarının ve ağaçlandırılacak alanların sağlıklı bir envanteri yok. Bu konuda Orman Genel Müdürlüğü çalışma yapıyor.

- İşletme modeli henüz tesbit edilmiş değil. Mevcut duruma göre, öngörülen işletme modeline göre ve optimum işletme modellerine göre ayrı ayrı etütler yapılacak.

- Bölgedeki işletmeler, ekonomik işletmeler olarak tanımlanamaz. Sorunun nasıl çözümleneceği konusunda çeşitli görüşler ileri sürülüyor. Ancak bu konunun tartışılmasının henüz erken olduğu kanısındayım.

- Yerel yönetimlerin yetkilerinin GAP idaresine devri konusunda endişeler var. Ancak biz idare olarak belediyelerin yetkilerini kullanmayı değil, onlara her konuda destek sağlamayı düşünüyoruz. Bu desteğin birçok somut örneği var şu anda.

- Hükümet kırsal nüfusun azaltılmasını planlıyor, gelişme-

nin ancak bu şekilde olabileceğine inanıyor, doğrusu da budur. Köylü ürettiğini tüketir durumdan mutlaka kurtarılmalıdır.

- Verilecek su konusunda Türkiye, Suriye ve Irak arasında görüş ayrılıkları var. Özellikle Suriye, su ihtiyacını abartarak dünya kamuoyunu yanıltıyor.

- Drenaj suyunun ne şekilde değerlendirileceği en büyük sorunu oluşturuyor. Buna rağmen üzerinde en az durulan konu bu. Konu ile ilgili, sınır boylarında havuzlarda dinlendirilip kullanmak, arıttıktan sonra kullanmak veya pompajla tekrar nehre basmak gibi alternatifler tartışılıyor.

- Çiftçi eğitimi en önemli konulardan biri. Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı tarafından uygulanmakta olan eğitim ve yayım projesi GAP bölgesinde başarılı değil.

- Yörede sulu tarım yapılan alanlar var. Bu nedenle çiftçi sulu tarıma tümüyle yabancı değil. Kuşkusuz suyu tanımayan çiftçiler büyük çoğunluğu oluşturuyor.

- GAP Yüksek Kurulunda, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanının olmaması büyük eksiklik. Bunun nedenini bizde anlamış değiliz ve şiddetle eleştiriyoruz. Kurul yalnız karamamedeki bakanlarla toplanmıyor. İlgi durumuna göre gerekli bakanlar toplantılara katılıyor. Ancak TOKB'nin bu konuda kırıgın olduğu açıkça belli oluyor.

- Tarla içi geliştirme hizmetleri çok yetersiz. DSİ yılda 100-150 bin ha. alanı sulamaya açabilecek kapasitedeyken, Köy Hizmetleri Genel müdürlüğü bugünkü kapasiteyle ancak 3000 ha. alana tarla içi geliştirme hizmeti götürebiliyor. Bu yapı içinde hizmetin etkinliğinden söz edilemez. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün konuyu düzenleyen yasa önerisi şu anda mecliste.

- Türkiye'de yürütülen hiçbir projeye halkın katılımı sağla-

namamış bugüne kadar. Bizim bu konuda herhangi bir çalışmamız yok.

- Ç.Ü. Ziraat Fakültesi bölgede çok etkin çalışmalar yapan bir kuruluş.

- Yıllardır Harran Ovasında araştırma yapan Köy hizmetleri Araştırma Üsttütüsünün çalışmaları çok yetersiz. Toprak-su ilişkileri ile ilgili hiçbir çalışma yapılmıyor. Devlet bürokrasisi içinde mevcut personel ve ücret sistemiyle o bölgede başarılı araştırma çalışmaları yapılması mümkün değil.

- GAP Bölgesinde çalışan personele bazı ayrıcalıklar, sosyal ve ekonomik olanaklar sağlamak zorunlu. Bu konuda Maliye ve Gümrük Bakanlığı ili görüşmelimiz sürüyor.

- Tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı, tarımcılar olarak hepimizi üzüyor. GAP Bölgesinde böyle bir tehlikeyi şimdiden önlemek için ulaşım-alt yapı çalışması yapıyoruz. Ancak gelişmeyi her zaman doğal yöne yönlendirmek mümkün olmuyor. GAP bölgesinde bu tehlike her zaman olacak.

- Yapılmış ve yapılacak tesislerin, çevreyi kirletip kirtetmediği araştırılacak, gerekli önlemlerin alınmasına çalışılacak.

- Kooperatifleşme hayati öneme sahip. Kooperatifleşmeyi, özellikle sulama konusunda çiftçilerin örgütlenmelerini teşvik ediyoruz.

- GAP İdaresinin özellikle altyapıyla ilgili onay yetkisi var. Başbakanlık genelgesiyle kuruluşlar program çalışmalarını idarenin bilgisi dahilinde yapacaklar. Kuruluşların GAP'a yönelik yatırımlarını artırmaya kararlıyız.

- Tarımcılar olarak GAP idaresinde çoğunluktayız. Şu anda 4 kişiyiz. Bu bizim için önemli bir avantaj.

10. DÜNYA GIDA GÜNÜ NEDENİYLE “GIDA VE DENETİM” KONULU SİMPOZYUM DÜZENLENDİ.

Odamızca düzenlenen “Gıda ve Denetim” konulu simpozium 12 Ekim 1990 tarihinde Türk-İş toplantı salonunda yapıldı. Oda Başkanı Mahir GÜRBÜZ’ün sunuş konuşmasından sonra, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi dekanı Prof.Dr. İ.Akif KANSU’nun başkanlığını yaptığı açılış konuşmaları oturumuna başlandı. Tarım Orman ve Köyişleri Bakanı Lutfullah KAYALAR, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Murat KARAYALÇIN ve Odamız Başkanı Mahir GÜRBÜZ; Dünya Gıda Günü’nde ülkemizin beslenmesi, beslenmede sorunlar, üretim-tüketim dengeleri ve gıda denetimi konularında görüşlerini açıkladılar. Daha sonra bildirimlerini sunmak üzere sırası ile : Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyelerinden Prof.Dr. Veliddin

GÜRGÜN “Gıda Kontrol Kavramı” konulu, Hacettepe Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Öğretim Üyelerinden Doç.Dr. Aydın ÖZTAN “Dünyada Gıda Kontrolü” konulu ve Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyelerinden Prof.Dr. Hüsnü Yusuf GÖKALP “Türkiye’de Gıda Kontrolü” konulu bildirimlerini sundular.

Öğleden sonraki oturumda Gazeteci - Yazar Uğur DÜNDAR’ın yönettiği panel yapıldı. Panele; Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Dr. Şenol ERDOĞAN, Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdür Yardımcısı Dr. Tuğrul ÜLGEN, İstanbul Bakırköy Belediye Başkanı Yıldırım AKTUNA, Türk Standartlar Enstitüsünden Prof.Dr. Orhan ARSLAN, Türkiye İşçi Sendikaları

Konfederasyonundan Sinan VARGI, Türkiye Gıda Sanayii İşverenleri Sendikası Başkanı Nazım DÜZENLİ, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Federasyonundan Ali Paşa AKSU ve Odamızı temsil eden Doç.Dr. Gürol ERGİN, panelist olarak katıldılar. Gıda Üretimi, beslenme, beslenmede dengesizlikler, tüketiciyi koruma, gıda denetimi, ve mahalli yönetimlerin gıda kontrol hizmetleri gibi konularda dört saati aşkın bir sürede tartışıldı. Kalabalık bir dinleyici topluluğu tarafından yoğun bir ilgi ile izlenen panel sona erdiğinde, coşkulu ve sevgi dolu sıcak bir ilgi yumağı oluşturan topluluk memnuniyetlerini ifade ettiler.

Gece yapılan kokteylde de ilgi, hâlâ, devam eden tartışmalarda sürüyordu.

TÜM YEREL YÖNETİMLERE ODAMIZ İLE İŞBİRLİĞİ ÇAĞRISI YAPILDI.

Ankara Büyükşehir ve ilçe belediyeleri ile imzalanan; "Gıda Üretim ve Denetim Süresince Gıda Bilimi Eğitim Hizmetlerinin Müstereken Yürütülmesi" ile Çankaya Belediyesince uygulamaya geçirilen "Çevre Düzenleme Projesi" olmadan yapı kullanma izni verilmemesi konusunda hazırlanan raporlardan birer örnek ülkemizdeki tüm belediyelere, odamızca işbirliğine hazır olduğumuzu belirten bir yazımızla gönderildi. Ayrıca "İşbirliği Protokolü'nden" ndan bir örnekte yazımızı ekledi.

Yerel yönetimlerle meslek kuruluşları arasında, üretim temeline dayalı demokratik ilişkilerin geliştirilmesinden yana olduğumuz inancıyla, toplumun sağlıklı geleceği adına projeli çevre düzenlemesi uygulamasına başlanılmasını, gıda üretim ve denetim sürecinde gıda bilimi eğitimi görmüş Ziraat mühendislerinin, daha yaygın biçimde rol almalarının sağlanmasını ve toplumumuzun ortak yararları bağlamında, odamızla işbirliği ilişkilerinin değerlendirilmesini diliyor, bu kapsamda üzerimize düşen her türlü teknolojik ve yönetsel sorumlulukları, yerine getirmeyi halkımıza karşı ertelenemez bir ödev saydığımızı bilgilerinize sunuyoruz.

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Anayasa'nın 135. maddesinde dile getirilen tanımla, kamu tüzel kişiliğine sahip kamu kurumunu niteliğinde bir meslek kuruluşudur. Şu anda 15.000 kayıtlı üyesi bulunan Oda'mız; meslektaşlarımızın

hak ve yararlarını savuma öncelikli ödevi yanında, üyelerimizin teknoloji aktararak hizmet verdikleri toplum kesimlerinin sorunlarını sahiplenmeyi, ondan da önemlisi çözümlenemeyen sorunları araştırarak, kaçınılmaz bir toplumsal sorumluluk olarak değerlendirmektedir.

Bu doğrultudaki çalışmalarımız kapsamında; yalnızca son iki yıl içerisinde tohumculuk, çevre tarım ilişkileri, tarımda örgütlenme ve gıda denetimi konuları sempozyum biçiminde gündeme getirilmiş, tarım sektörünün tüm boyutlarının değerlendirildiği beş günlük III. Teknik Kongre düzenlenmiş ve bu çalışmaların tümü yayına dönüştürülmüştür.

Çabalarımızın yoğun biçimde yöneldiği alan, doğal olarak tarım kesimi olmasına rağmen, toplumsal gelişime paralel şekilde ortaya çıkan kent yaklaşımları ve toplumların daha güvenli ve sağlıklı bir çevrede yaşama talepleri nedeniyle, mesleğimizin uğraşı ve ilgi alanı kapsamına kentsel hizmetlerde giderek daha yoğun biçimde girmeye başlamıştır. Özellikle, açık ve yeşil alan tasarımı ve üretimi ile gıda sürecinin denetimi, ziraat fakültelerimizin peyzaj mimarlığı ve gıda teknolojisi bölümü mezunu meslektaşlarımızın uzmanlıklarını sergiledikleri iki önemli alan olarak ortaya çıkmıştır.

Oda'mız yerel yönetimlerle meslek kuruluşları arasında ilkeli ilişkilerin geliştirilmesini ve meslek kuruluşlarının görüşlerinden yararlanılmasını, katılımcı demok-

rasinin somutlaşması ve kent hizmetlerinde bilimselliğin daha yaygın biçimde egemen olması anlamında, son derece önemli bulunmaktadır. Bu temel anlayışımızın gereği, bir örnek olması bakımından, istem üzerine Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı için, gıda denetimi ve çevre konularını içerir bir rapor hazırlanmış, önemli ölçüde bu rapordan kaynaklanan işbirliği olanaklarının somutlaşması bağlamında, anılan Başkanlık ve Ankara İlçe Belediye Başkanlıklarıyla ortak çalışma protokolu imzalanarak, ilişkilere kurumsal nitelik kazandırılmıştır. Aradan geçen zaman çok kısa olmasına rağmen, Belediye yetkililerinin talebi üzerine; süt işleyen üretim yerlerinde Oda'mız gıda uzmanlarıca etkili eğitim çalışması gerçekleştirilmiş, Çankaya Belediyesinin İmar Yönetmeliği'nin 96. maddesine işlerlik kazandırılan ve yapı kullanma izni öncesi çevre projesi düzenlenmesi ve uygulaması koşulunu arayan yaklaşımıyla, protokolde öngörülen işbirliği anlayışını somutlaştıran çok önemli yeni bir adım atılmıştır.

Ankara özeli için hazırlanan, ama ilkesel anlamda tüm belediyelerimize uyarlanabilecek olan raporumuzu, imzalanan işbirliği protokol metni ve Çankaya Belediyesince yaşama geçirilen çevre düzenlemesi hizmetin bilimsel ve teknik gerekçesi anlamındaki Oda görüşlerinin yansıtıldığı ikinci raporumuzu bilgi ve değerlendirmenize sunuyoruz.

Başkanlığımızın, yerel yönetimlerle meslek kuruluşları arasında, üretim temeline dayalı demokratik ilişkilerin geliştirilmesinden yana olduğu inancıyla, toplumun sağlıklı geleceği adına projeli çevre düzenlemesi uygulamasına başlanılmasını, gıda üretim ve denetim sürecinde gıda bilimi eğitimi görmüş ziraat mühendislerinin daha yaygın biçimde rol almalarının sağlanmasını ve toplumumuzun ortak yararları bağlamında Oda'mızla işbirliği ilişkilerinin değerlendirilmesini diliyor, bu kapsamda üzerimize düşen her türlü teknolojik ve yönetsel sorumlulukları yerine getirmeyi halkımıza karşı ertelenemez bir ödev saydığımızı bilgilerinize sunuyoruz.

III. AR-GEL TOPLANTISINA SUNULAN RAPOR VE SONUÇ

27-28 Kasım 1990 tarihlerinde Ankara'da yapılan III. AR-GEL toplantısına çağrılı olan Ziraat mühendisleri Odası, konuyu ciddiye alarak hazırladığı raporu toplantı başkanlığına sunmuştur. Rapor, Odamızın tarımsal araştırmalarla ilgili genel görüş ve önerilerini içermektedir.

Sorunların saptanmasını uzun ve orta vadeli politikalar üretilip yaşama geçirilmesini amaçlayan AR-GEL toplantısında, birçok sorunun gündeme bile gelmediği veya üstü kapalı geçirildiği gözlenmiştir. Raporumuzun toplantıyı izleyenlerin bilgisine sunulmaması, geleceğe yönelik umutlarımızı kırmış ve üzüntümüzü artırmıştır. Ziraat Mühendisleri Odası tarımsal araştırmalarla ilgili sorunları, her platformda Tarım Orman ve Köyışleri Bakanlığı yetkilileri ile tartışmaya hazır olduğunu bir kez daha duyurma gereği duymaktadır.

EGE BÖLGE ŞUBESİ BİNA ALIM KAMPANYASI SÜRÜYOR.

Ege Bölge Şubesinde; meslektaşlarımızın İzmir'de bir araya gelebilecekleri, sosyal etkinliklerin ve mesleki toplantıların yapılabilmesi, bir binaya sahip olma amacı ile bir kampanya başlatıldığı önceki sayımızda duyuruldu.

Ege bölgesindeki kamu ve özel kuruluş ve kurumlarında görev yapan meslektaşlarımız ile konuya ilgi duyan meslektaşlarımızın yoğun ilgisi devam ediyor ve bir binaya kavuşmaya adım adım yaklaşıyor. Tarım ve Mühendislik dergimiz kanalı ile meslektaşlarımıza yeniden sesleniyor, bu önemli çabada Ege Bölge Şubemize bağışlarınızla katkıda bulunmanızı bekliyoruz.

ODAMIZ AKAP TOPLANTILARINA KATILYOR.

Yoğun kentleşme sonucu hızla azalan yeşil alan açmazına çare bulmak amacıyla oluşturulan, "Ankara Kenti Ağaçlandırma Ana Planı (AKAP)" çalışmaları, odamız üyesi uzmanların katkısı ile gerçekleştirilme toplantıları devam ediyor. Bu toplantılara, Odamız adına yönetim kurulu ikinci başkanı Güner DEMİREL katılıyor.

TEŞEKKÜR

Ziraat Mühendisi istihdamı sorununun ciddi boyutlara ulaştığı bir dönemde bu konuda atılan her adım bizi sevindiriyor. 1990 yılında **Pankobirlik** genel müdürlüğü tarafından işlendirilen meslektaşlarımız ve meslek topluluğumuz adına katkısı olanları **Pankobirlik Yöneticilerini** kutluyoruz.

Odamızın önemli bir gereksinmesi, 1990 yılı Ankara birliktaşlarının özverili katkısı ile satın alınan fotokopi cihazı ile karşılanmıştır. Arkadaşlarımıza teşekkür ediyoruz.

Odamız lokaline Çanakkale ili Ziraat Mühendisleri Tarafından alınan TV alıcısı için değerli meslektaşlarımıza teşekkür ediyoruz.

1991 YILINDA HAYVANCILIK KONGRESİ DÜZENLENECEK.

Mesleğimizin ve üyelerimizin hak ve yararlarını savunmayı, çözümlerini araştırmayı öncelikle görev sayan Odamız; bu temel ödevi yanında ülkemiz tarım kesiminin sorunlarını inceleme ve meslek toplumunun teknolojik birikimi ışığında değerlendirmeyi amaçlayan çeşitli etkinlikler düzenlemektedir.

Ziraat Mühendisliğinin önemli uğraş kollarından biri olan "Hayvancılık" konusunda, 1991 yılının ilk yarısında bir simpozyum düzenlemeyi planladık. Türkiye Hayvancılığının tüm boyutları ile değerlendirilip tartışılacağı simpozyum için; çeşitli üniversitelerimiz içinde yer alan tüm Ziraat Fakültelerimize, katkı ve yardımları için birer çağrı yapıldı. Simpozyum için, bir çalışma grubu oluşturularak çalışmalara başlandı.

İSTANBUL BÖLGE ŞUBESİNCE BİRLİK VE DAYANIŞMA YEMEĞİ YAPILDI.

İstanbul Bölge Şubesinde, bu yıl içinde ilki "Bahara Merhaba" adı ile 16 Mart 1990 tarihinde; ikincisi, 3. eşgüdüm toplantımızın sonrasında 20 Ekim 1990 tarihinde, Genel Başkanımız Mahir GÜRBÜZ'ünde katıldığı üyelerimizle birlik ve dayanışma amaçlı müzikli yemek organizasyonu yapıldı.

İlk yemeğimize daha çok devlet kuruluşlarında çalışanlarımız katılırken, ikinci yemeğimizde sevindirici bir durum olarak özel sektörde ya da serbest çalışan meslektaşlarımızın daha çok sayı ile katıldıkları gözlemlendi.

Yemek sırasında ve sonrasında yaptığımız görüşmelerde; bir çok meslektaş ve emeklilerimizce "bu tür etkinliklerin meslektaşlarımıza moral verdiği, tanışma ve kaynaşmaya yardımcı olduğunu belirterek, yönetim kurulumuza övgüde bulunmuşlardır. Ayrıca, bu türden sosyal etkinliklerle daha sık biraraya gelme isteklerini de gündeme getirmişlerdir.

Bazı emekli meslektaşlarımızın duygu yüklü söz ve davranışları bizleri de duygulandırmış, mesleğimizin yasal örgütü Ziraat Mühendisleri Odası, Şubeler, ve Temsilciliklerimizin çok daha fazla çözümler üretmesi gerektiğini düşündürmüştür.

Burada yemeğe katılan tüm meslektaşlarımıza daha çağdaş, bilimsel ve daha sorunsuz bir Ziraat Mühendisliği dileği ile teşekkür ederiz.

Her zaman birlikte ve dayanışma içinde olmak hepimizin arzusu olsun.

YİTİRDİKLERİMİZ

ESENDAL YARDIMCI
(Aktan)
- 1990

ÇİĞDEM AYLA
1944 - 1990

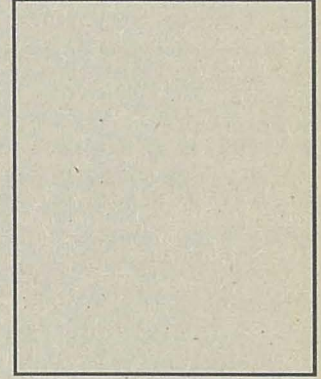
HALİT ERÇELEBİ
- 1990

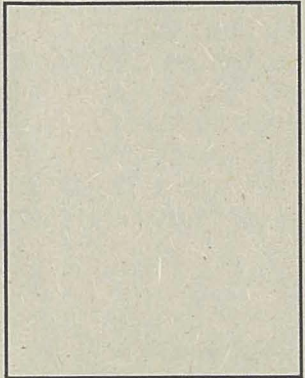
ÖZDEN TURAN
- 1990

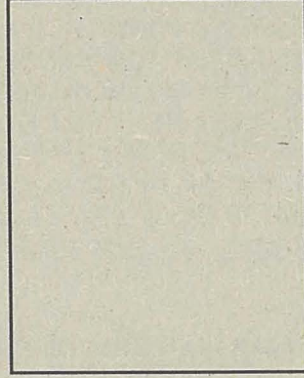
ŞENER KILIÇ
1930 - 1990

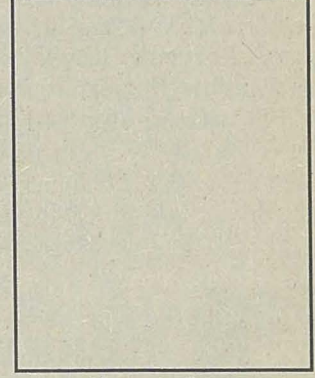
VEHBİ KESİCİ
- 1990

A.FİKRET ÇAĞLAR
- 1990

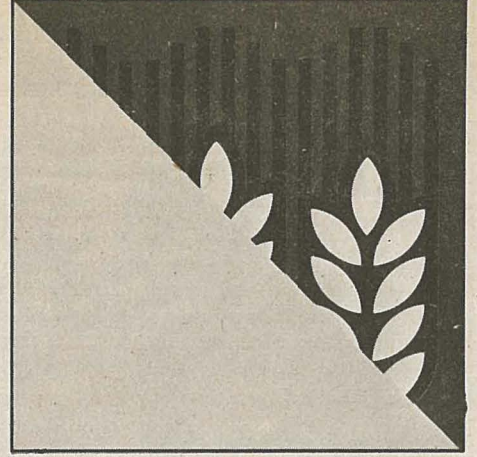
AHMET ULAŞ
- 1990

ALİ SAMİ YEN
- 1990

TARIM HAFTASI' 91 ETKİNLİKLERİ

7 - 12 OCAK 1991

ANKARA, 7 Ocak 1991, Haftanın Açılışı, Anıtkabire Çelenk Konulması. • Konuk Konuşmacı: Erdal İnönü (SHP Genel Başkanı). • 2. Oturum; Dönemin Meslek Kuruluşlarının Değerlendirilmesi. • 3. Oturum; Tarım Politikaları. • 8 Ocak 1991, Konuk Konuşmacı: Süleyman Demirel (DYP Genel Başkanı). • 4. Oturum; Tarım Sanayi İlişkileri. • 5. Oturum; Tarım Kesiminde Değişim. • 9 Ocak 1991, Konuk Konuşmacı; Lütfullah Kayalar (Tarım Orman Köylüleri Bakanı). • 6. Oturum; Gap'ta Tarımsal Altyapı. • 7. Oturum; Dönemin Siyasi Partilerce Değerlendirilmesi ve Türkiye Tarımının Geleceği. Yer; Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Salonu. • 10 Ocak 1991, Tarımsal Eğitimin 145. Yıldönümü Töreni. • TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası "Nasıl Bir Tarımsal Eğitim?" yazı yarışması ödül töreni. • Forum; Öğrencilerin tarımsal eğitimi değerlendirmesi. Yer; Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Konferans Salonu. • 145. Yıl Kutlama Kokteyli. • 12 Ocak 1991, Başak Balosu. Yer; Büyük Sürmeli Oteli. **İSTANBUL**, 10 Ocak 1991, Taksim Atatürk Anıtı'na çelenk konulması. • 11 Ocak 1991, Tarımsal Eğitimin 145. Yıldönümü Töreni. • Meslekte 40. Yıl Plaketinin Dağıtılması. • 1980 - 1990 Sürecinde Türkiye'de Tarımsal Eğitim Söyleşisi, 145. Yıl Kokteyli. Yer; Kadıköy Kültür ve Sanat Merkezi. **İZMİR**, 10 Ocak 1991, Haftanın Açılışı, Atatürk Anıtı'na çelenk konulması. Yer; Cumhuriyet Alanı. • Tarım Haftası Kutlama Töreni. • Meslekte 50. Yıl Onur Plaketi Dağıtımı. • Ziraat Mühendisliğinde Formasyon ve İstihdam Politikası Paneli. Yer; İzmir Atatürk Kültür Merkezi. • 11. Ocak 1991, Türkiye Tarımının Bugünü ve Sorunları Açık Oturumu. Yer; TOKB İzmir Tarım İl Müdürlüğü Salonu. • Biyoteknolojinin Tarımda Kullanımı Oturumu. Yer; Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Anfisi. • Başak Balosu. • 12 Ocak 1991, Meslektaşlarla Söyleşi. Yer; Tavuk Hastalıkları Araştırması ve Aşı Üretim Enstitüsü-Manisa. • Yöresel Üretici Sorunları Formu. Yer; Merkez İlçe Karaağaçlı Köyü-Manisa. • Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Türk Musikisi Korosu Konseri. Yer; İzmir Atatürk Kültür Merkezi. **ADANA**, 10 Ocak 1991, Tarımsal Eğitimin 145. Yıldönümü Töreni. • Tarım - Sanayi ve Üniversite İşbirliği Paneli. Yer; Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Salonu. **DIYARBAKIR**, 10 Ocak 1991, Tarımsal Eğitimin 145. Yıldönümü Töreni. • Gap Planlama Sorunları Söyleşisi. Yer; Halk Eğitim Merkezi Salonu. • Başak Balosu. **ERZURUM**, 7 Ocak 1991, Haftanın Açılışı, Atatürk Anıtı'na çelenk konulması. Yer; Havuzbaşı. • 7-8-9 Ocak 1991, Gıda Teknolojisinde Yeni Gelişmeler • 10 Ocak 1991, Tarımsal Eğitimin 145. Yıldönümü Töreni. • Erzurum'da Tarımın Dünü Bugünü Yarını Paneli. • 11 Ocak 1991, Eğitim Öğretim ve Mesleğin Sorunları Paneli. Yer; Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi. • Başak Balosu. Yer; Büyük Erzurum Oteli. **TEKİRDAĞ**, 10 Ocak 1991, Trakya'da Tarım söyleşisi. Yer; Trakya Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi Salonu. • Başak Balosu.

**TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI TARIM HAFTASI 91'E
KATILAN TÜM FAKÜLTE VE KURULUŞLARA TEŞEKKÜR EDER.**

TARIM HAFTASI 1991 KUTLAMA ETKİNLİKLERİ HAZIRLIKLARI SÜRÜYOR.

Tarım haftası - 1991 kutlama etkinlikleri çerçevesinde 7-8-9.Ocak 1991 tarihlerinde "1980-1990 Döneminde Tarım Sektörü Simpozyumu" yapılması odamızca planlandı. Simpozyuma, konuşmacı ve tartışmacı olarak SHP Genel Başkanı Sayın Erdal İNÖNÜ, DYP Genel Başkanı Sayın Süleyman DEMİREL, ANAP Genel Başkan Yardımcısı Sayın Metin GÜRDERE, Refah Partisi adına Sayın Dr. Fehim ADAK, Demokratik Sol Partisinden Sayın Ahmet AKIN ile Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi öğretim üyeleri başta olmak üzere, çeşitli üniversiteler ve fakültelerin öğretim üyeleri yönetim kurulumuzca ziyaret edilerek katılımları için davet edildi. Görüşmelerde, parti liderlerinin ve öğretim üyesi hocalarımızın simpozyuma konuk olarak katılmasının yanında, 9 Ocak 1991'de yapılacak açık oturuma da yetkili temsilcilerinin katılması isteğimiz dile getirildi. Tarım haftası kutlamalarına Türkiye tarımına hizmet götüren, kuruluşlardan; başta Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığı üst yöneticileri ile GAP İdaresi Başkanlığı, DSİ Genel Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Tarım Reformu Genel Müdürlüğü ve Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Türkiye Ziraat Odaları Birliği, TMMOB Orman Mühendisleri Odası, Veteriner Sağlık Teknisyenleri Derneği, Türkiye Ziraatçılar Derneği, Türk Veteriner Hekimleri Birliği ve Odamız da simpozyum boyunca yapılacak tebliğlere, konuşmacı ve tartışmacı olarak katılacaklardır. Oturumlarda: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanı Sayın Prof.Dr. Akif KANSU, TMMOB Başkanı Sayın Teoman ALPTÜRK, Türkiye Kalkınma Vakfı Mütevelli Heyeti Başkanı Sayın Prof.Dr. Necmi SÖNMEZ, Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı Sayın Dr.Namık Kemal KILIÇ, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden Sayın Prof.Dr. A. Güven GÜRKAN, ve Prof.Dr. Mümtaz SOYSAL ile Devlet Bakanı Sayın Kâmrân İNAN oturum başkanlığı yapacaklardır.

Ayrıca; Odamız etkinlikleri olarak; "Nasıl Bir tarım Eğitimi" konulu yazı yarışmamızın sonuçları, kamuoyuna açıklanacaktır. "Eğitim ve Öğretimin Nasıl Olması" konusunda bir öğrenci forumu yapılması, Odamızca Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesine önerilmiş, Dekanlığa önerimiz olumlu karşılanarak, müştereken bir "Öğrenci Forumu, yapılmasına karar verilmiştir." Gene, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Atakule'de bir kokteyl ile müştereken 10 Ocak 1991 tarihinde gerçekleştirilmesi de sağlanacaktır. 12 Ocak 1991 tarihinde Ankara Büyük Sürmeli Otelinde saat 20.00'den itibaren "Başak Balosu" ile kutlama etkinliklerimiz devam ettirilecektir.

Odamızın; Adana, Diyarbakır, İstanbul ve İzmir Bölge Şube Başkanlıkları ile diğer illerdeki temsilciliklerimiz de konferans, panel, söyleşi gibi etkinlikler ve Başak Baloları düzenleyerek "Tarım Haftası" kutlamalarına bölge ve il bazında katkıda bulunmayı planlamaktadırlar.

EŞGÜDÜM TOPLANTILARININ ÜÇÜNCÜSÜ İSTANBUL'DA DÖRDÜNCÜSÜ ADANA'DA YAPILDI.

Odamız çalışmalarını değerlendirmek amacıyla; ilki 6 Mayıs 1990 tarihinde Ankara'da, ikincisi 28 Temmuz 1990 tarihinde İzmir'de gerçekleştirilen "Oda Eşgüdüm Toplantıları"nın üçüncüsü, 19 Ekim 1990 tarihinde İstanbul'da yapıldı. Toplantı; İstanbul, Adana, İzmir Bölge Şube Başkanlıkları ile Bursa, Bilecik, Kocaeli, Tekirdağ, Edirne ve Çanakkale il temsilcilerinin katılımı ile gerçekleşti.

Toplantıda, çalışmalarımızın yönlendirilmesi açısından aşağıdaki ilke kararları alındı.

1- Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığının özlük haklar konusundaki çabalarını, daha etkili kılacak kitle örgütlenmesine gidilmelidir.

2- Sendikalaşma konusundaki tabanın yoğunlaşan talepleri; TMMOB'ne aktarılıp, "Daha Sorumlu ve Daha Net" tutum talep edilmelidir.

3- 1991 çalışma yılında; Hayvancılık, Ziraî Mücadele, Tarımsal Araştırmalar, Kamu Kesiminde Çalışanların Örgütsel Sorunları ele alınmalı, teknik-bilimsel ağırlıklı etkinlikler düzenlenmelidir.

4- Tarım Haftası -91 çerçevesinde şube düzeyini aşan konularda, Genel Merkez planlaması yoluyla etkinlikler düzenlenmelidir.

5- 1991 yılı aylık ödentisi 5.000 TL. olmalıdır.

6- Özel çalışan Ziraat Mühendislerinin, odamıza üyeliği ile ilgili yasal yaptırımlar ve neler yapılabileceği araştırılmalıdır.

Eşgüdüm toplantılarının 4'üncüsü 16-17 Aralık 1990 tarihlerinde Adana Bölge Şube Başkanlığında yapıldı.

ALTINDAĞ BELEDİYESİ

TÜKETİCİ BÜLTENİ

ALTINDAĞ BELEDİYESİ YAYIN ORGANIDIR

EKİM
1990
S A Y I

9

16 EKİM DÜNYA GIDA GÜNÜ

"Dünyamızda 600 milyona yakın insan açlık sınırında"

Ege Üniversitesi Gıda Mühendisliği Bölümü'nün yaptığı bir araştırmaya göre, protein beslenmesi açısından Türkiye, Afganistan, Etiyopya gibi ülkelerin düzeyine indi.

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı MAHİR GÜRBÜZ :

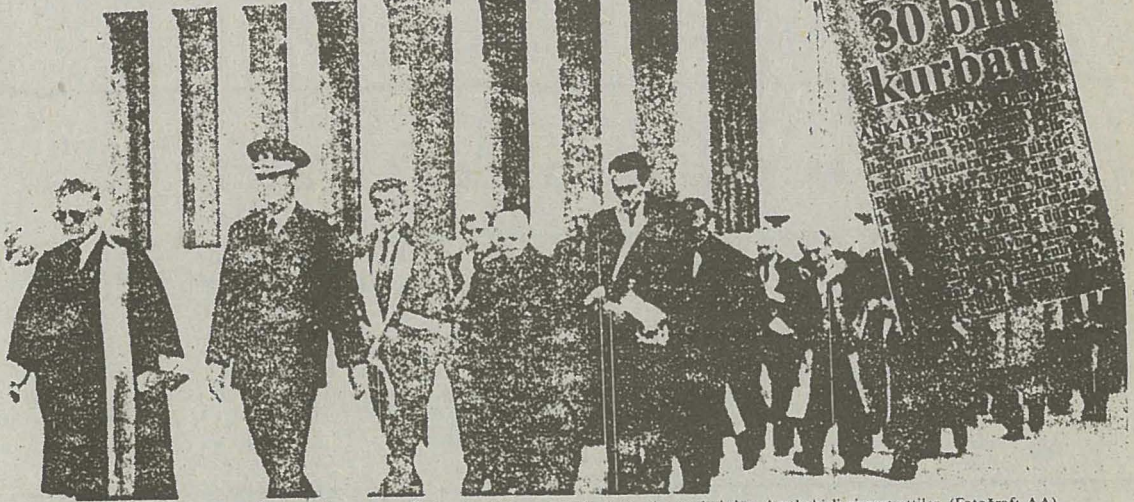
Bugün, dünyamızda 600 milyona yakın insan açlık limitinde bulunmakta, 200 milyondan fazla çocuk yeterli beslenmediği için bedensel ve zihinsel gelişememesi için traiedi-

insanlarımız hayvansal kökenli proteinli besinler açısından, yazık ki Avrupalının üçte biri düzeyinde bir tüketimle yetinmek zorundadırlar.

Örnelemeye çalıştığım beslenme yetersizlikleri nedeniyle, çocuklarımızın yaklaşık % 20'

sinde büyüme geriliği, %5-15'inde kemik bozuklukları yaşanmakta, bebek ve çocuk ölümleri gelişmiş ülkelerin on katına varmakta ve canlı doğan her 10 yavrudan biri 5 yaşına ulaşmadan ölmektedir.

21. Kasım. 1990 - Cumhuriyet

ZIRAAT FAKÜLTESİ ÖĞRETİM ÜYELERİ— Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi öğretim üyeleri dün Anıtkabir'i ziyaret ettiler. (Fotograf: AA)

'Laikliğe ters girişimleri kınıyoruz'

ANKARA (Cumhuriyet Bürosu) — Üniversite öğretim üyelerinin "anti-laik" girişimleri protesto eylemleri sürüyor. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nden 300 kadar öğretim üyesi de Anıtkabir'i ziyaret ederek

mozalesine çelenk koyup saygı duruşunda bulundular. Daha sonra Dekan Kansu, Anıtkabir özel defterine şunları yazdı:

"Ölümsüz atanız, son zamanlarda

egitim ve öğretime, özerk üniversite anlayışına ters düşen bu gibi girişimleri şiddetle kınıyoruz. Çağdaş olabilmemizin ancak laik düşünce ile mümkün olduğunun inancı, içimizde her gün daha çok kok salıyor. Laikliğin sadece din özgürlüğü

olmak, gelecek kuşaklara olan en büyük borcumuzdur. Öğrencilerimizi senin ilke ve devrimlerin doğrultusunda yetiştirme azminde olan biz, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi öğretim elemanları, senin büyüklük ve ileri görüşlülüğüne her

İnsektisitler

Fungisitler

Herbisitler

v.s.

POLARASATE (Yaprak gübresi mikroelementli)

POLVİT (Vitaminli booster)

GROWMORE (Yaprak gübresi NPK ve izelementli)

Ç İ F T Ç İ Y E H İ Z M E T İ Ç İ N V A R O L A N K U R U L U Ş

POLAR TARIM A.Ş.

GENEL MÜDÜRLÜK

Atatürk Bulvarı 117/11 06650 Ankara

Tel : (1) 1176520 (8 hat)

Fax : (1) 1187720

Tlx : 42284 PLR-TR

- MİDİLTİPİ ZİRAİ İLAÇLAR A.Ş.

T E Ş K İ L A T L A R I

İstanbul Tel (1) 3636760 (3 hat)

İzmir Tel (51) 255588 - 133030

Antalya Tel (311) 21296

Mersin Tel (741) 24218

Adana Tel (71) 116526

(* Üye Ödentileri 1991 yılı için Aylık 5.000. TL.dir.

Sayın Üyemiz

Ödentilerinizi Çek Yatırma Havalesi İle TMMOB

Ziraat Mühendisleri Odası 271551

No'lu Hesabımıza Yatırınız

DUYURU

ODAMIZA ÜYE OLMAK İÇİN İSTENEN BELGELER

- 1- 2 adet Fotoğraf.
- 2- Mezuniyet Belgesi.
- 3- Nüfus Cüzdanı Örneği.
- 4- 30.000. TL. Kayıt Ücreti.

TARIM İLAÇLARI

Dr. Saffet Öztürk
Ziraat Yüksek Mühendisi

536 sayfa,
16.5x23.5 cm. boyutlarında,
75 gr. 1. hamur kağıda tek renk basılı,
300 gr. bristol kartona 4 renkli kapak, iplik dışık
ciiltli.

Fiyatı: 50.000 tl.+ %10 KDV

(Ziraat, Tıp ve Kimya fakültelerinde ve Tarım Meslek Liselerinde okuyan öğrencilere yüzde 30 indirimlidir. İndirimden yararlanmak isteyenler, istek mektuplarına, öğrenci belgelerinin fotokopisini de eklemelidirler.)

İÇİNDEKİLER

- I- TARIM İLAÇLARININ TARİHÇESİ
- II- TARIM İLAÇLARININ DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KULLANIM DURUMU
- III- TÜRKİYE'DE TARIM İLAÇLARI VE ETKİLİ MADDELERİ İLE İLGİLİ SEKTÖR HAKKINDA BİLGİ
- IV- YENİ BİR TARIM İLACININ GELİŞTİRİLMESİNİN NEDENLERİ VE BUNUN İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR
- V- PESTİSİT'LERİN SINIFLANDIRILMASI
- VI- FORMÜLASYON ŞEKİLLERİ VE ÖZELLİKLERİ
- VII- TARIM İLAÇLARI İÇERİSİNDE YER ALAN MADDELER VE BUNLARDAN İSTENEN ÖZELLİKLER
- VIII- İLAÇ MAHLÜLLERİNİN HAZIRLANMASI VE İLAÇLARIN BİRBİRİYLE KARIŞTIRILMASI
- IX- İLAÇLARIN AMBALAJLANMASI, TAŞINMASI, YANMALARI, DEPOLANMASI, AMBALAJLARIN TEMİZLENMESİ VE İMHASI
- X- TARIM İLAÇLARININ ÇEVREYE VE İNSANLARA OLAN ETKİLERİ, KORUNMA VE TEDAVİ YOLLARI
- XI- TÜRKİYE'DE RUHSATLI OLAN TARIM İLAÇLARININ İÇERİSİNDE YER ALAN EKKİLİ MADDELER, AÇIK VE KAPALI FORMÜLLERİ, FİZİKSEL, KİMYASAL, BİYOLOJİK VE TOKSİKOLOJİK ÖZELLİKLERİ
- XII- TÜRKİYE KÜLTÜR BİTKİLERİNDE EKONOMİK ÖNEMLİ ZARAR YAPAN HASTALIK, ZARARLI VE YABANCI OTLAR
- XIII- TARIM İLAÇLARININ DAHA GÜVENLİ KULLANILMASINA

Saffet Öztürk, AÜ Ziraat Fakültesini 1955'de bitirdikten sonra çalışmaya başladığı Ziraat Mücadele İlaç ve Aletleri Araştırma Enstitüsünde 22 yıl asistan, başasistan, şef ve müdür olarak çalıştı. İki yıl Almanya'da, "Tarım ilaçları üretim tekniği, dolgu ve yardımcı maddeler ve kalite kontrolü" konusunda çalıştı. Bir yıl Berlin Teknik Üniversitesi'nde fiziko-kimya eğitimi gördü. ABD'de "tarım ilaçlarının sentezi, insan ve çevre sağlığına etkileri" kursunda bulundu. Çeviri bir kitabı, elli kadar makalesi, broşür ve kitapları vardır. Halen Hendek Tarım İlaçları Sanayii AŞ'nin genel müdürüdür. Almanca ve İngilizce bilmektedir.

- YARDIMCI OLACAK YASAL DÜZENLEMELER
- XIV- TARIM İLAÇLARI İLE İLGİLİ TERMİNOLOJİ
- XV- TÜRKİYEDE RUHSATLI TARIM İLAÇLARI
- XVI- TÜRKİYEDE İMALATÇI, İTHALATÇI VE TEMSİLCİ FİRMALARIN ADRESLERİ

TARIM İLAÇLARI kitabımı iki şekilde isteyebilirsiniz:

1) Aşağıdaki adresten, açık adresinizi yazarak ödemesiz şekilde istekte bulunabilirsiniz.

Bu takdirde posta gideri alıcıya aittir.

2) Kitap bedelini, postaçekine yatırıp, makbuzun kopyasını açık adresinizle birlikte aşağıdaki adrese gönderebilirsiniz.

(Postaçeki no: Saffet Öztürk-659133)

Adres:

Dr. Saffet Öztürk
Acıbadem Hukukçular-İdareciler
Sitesi B Blok, D. 14
81020 Kadıköy, İstanbul

(Kitabınız, özel korumalı kutusuyla adresinize hemen postalanacaktır.)

ANKARA İRTİBAT

Turgut Sarıuçak Tel:3165652

1170929

Sağlıklı çevre, bol ürün.

Temik

Pamuğun sigortası

Larvin

Pamuk, soya ve mısırdaki tırtıllara karşı akıllı çözüm

Sherpa

Vurucu güç

Zolone

Meyve iç kurtları ve yaprak bitlerini kontrol, kırmızı örümceklere fren, arılara saygı.

Rhodocide

Kabuklu bit - Koşnil ilacı

Sevin

Etkin ve ekonomik fındık kurdu mücadelesi, ayrıca çeşitli alanlarda yaygın ve güvenli kullanım

Mocap

Nematod ve toprakaltı zararlılarına karşı kombine çözüm.

Apadrin

Çok yönlü sistemik insektisit.

Aliette

İki yönlü sistemik fungusit; hıyar-kavunda yalancı mildiyö ve narenciyede zamk hastalığına karşı emsalsiz çözüm.

Rovral

Sebze, bağ ve meyvelerde çürüklük hastalıklarının ilacı.

Roprex

Antep fıstığında septoria, kayısıda çiçek monilyası, meyve ağaçlarında kara leke.

Buctril Super

Hububatta kokarot ve yapışkan otu dahil geniş spektrumlu erken yabancı ot kontrolü yüksek verim.

Ronstar PL 2

Çıkmış ve çıkacak otları kontrol eden çift etkili çeltik herbisiti.

Ronstar 25 EC

Karanfilde ot sorununa kesin çözüm.

Ethrel

Bitki gelişme düzenleyicisi; domateste erken ve homojen hasat olanağı.

 RHONE-POULENC

LOGO

RHONE-POULENC TARIM İLAÇLARI LTD. ŞTİ.

Büyükdere Caddesi 15/A Hür Han Kat: 7 Şişli-İstanbul Tel: (1) 140 31 03/6 Hat Fax: (1) 141 11 33 Telex: 22828 rpbl tr.

**TÜRK
FIAT**

Traktörünüzün hakiki yedek parçaları

- **Egemak** Türk Fiat Traktör yedek parçaları, kaliteli, hakiki (Orjinal) ve özel ambalajlıdır.
- Bu parçalar, Türk Traktör Fabrikasının ürettiği ve kullandığı yedek parçalardır.
- Türkiye'de bu parçalar, genel dağıtıcı **Egemak A.Ş.**, ana bayileri ve yine onlara bağlı bayilerce tüm yurttta dağıtılmaktadır.

Egemak

Ege Makina ve Ticaret A.Ş.

Gazi Bulvarı 3, Tel. 16 22 30 • İzmir

**Trakmak Tarımda Bereketin
Kaynağı Dünya Markalarını
Türk Çiftçisine
Sunuyor !**

FIATAGRI

LAVERDA 3650 BIÇERDÖĞER

GASPARDO
SP 520

HASSAS EKİN MAKİNALARI

PEDROTTI

DANE KURUTUCU MAKİNASI

TÜRK - FIAT

54 C • 60/56 • 80/66 • 70/76

Fiatagri'nin ünlü Laverda 3650 Biçerdöğeri,
Pedrotti'nin Dane Kurutucu Makinaları,
Gaspardo'nun SP 520 Dane Tasarruf Makinası,
Türk Fiat'ın 54 C, 60/56, 80/66, 70/76 Traktörleri.
Bütün bu ünlü markalar Trakmak'ın servis ve
yedek parça güvencesiyle Türk Tarımının
hizmetinde !

TRAKMAK

TRAKTÖR VE ZİRAAT MAKİNALARI TİCARET A.Ş.
GAZİ BULVARI 3, 35210 İZMİR P.K.131, 35210 İZMİR

 Koç